

Pillar 3-rapportage 2017

2017

1	INLEIDING	5	5	KREDIETRISICO'S EN KREDIETRISICOLIMITERING IN DE STANDAARD-BENADERING	60
1.1	Inleiding Pillar 3	5	5.1	Kwalitatieve informatie over het gebruik van de standaardbenadering	60
1.2	Ontwikkelingen juridische structuur	6	5.2	Kwantitatieve informatie over het gebruik van de standaardbenadering	61
1.3	Consolidatiekring	7			
1.4	Informatie over de werkingssfeer van het regelgevingskader	9			
1.5	Gedetailleerde index met Pillar 3 referenties	13	6	KREDIETRISICO'S EN KREDIETRISICOLIMITERING IN DE IRB-BENADERING	65
1.6	Informatiestromen over het risicomanagement naar de bestuurders	14	6.1	Kwalitatieve informatie over het gebruik van de IRB-benadering	65
1.7	Informatie over governanceregelingen	14	6.2	Kwantitatieve informatie over het gebruik van de IRB-benadering	67
1.8	Bestuursverklaring over de toereikendheid van het risicomanagement	14			
2	DOELSTELLINGEN EN BELEIDSLIJNEN INZAKE RISICOBEEHER	15	7	TEGENPARTIJRISICO (CCR)	73
2.1	Algemene informatie over de doelstellingen en beleidslijnen inzake risicobeheer	15	7.1	Kwalitatieve openbaarmakingsvereisten betreffende tegenpartijkredietrisico (CCR)	73
2.2	Risicobeheerbenadering van de instelling	18	7.2	Informatie over regelgevingsmaatregelen	74
2.3	Hedging en hedge accounting	21	7.3	Informatie op basis van de wettelijke risicowegingsbenadering	78
3	EIGEN VERMOGEN EN LEVERAGE	23	7.4	Andere informatie over CCR	78
3.1	Management en beheersing	23	7.5	Wrong-way risk	80
3.2	Eigen vermogen	26	8	AANDELEN BUITEN DE HANDELSPORTEFEUILLE	80
3.3	Kapitaalvereisten	32	9	LIQUIDITEITSRISICO	81
3.4	Macroprudentiële toezichtmaatregelen	33	9.1	Liquiditeitsmanagement	81
3.5	Leverage ratio	34	9.2	LCR	83
4	KREDIETRISICO EN ALGEMENE INFORMATIE OVER KREDIETRISICOLIMITERING	38	9.3	Bezwaarde en onbezwaarde activa	85
4.1	Algemene kwalitatieve informatie betreffende het kredietrisico	38	10	MARKTRISICO	90
4.2	Algemene kwantitatieve informatie betreffende het kredietrisico	41	10.1	Eigen vermogensvereisten voor het marktrisiko volgens de standaardbenadering	90
4.3	Algemene kwalitatieve informatie over kredietrisicolimitering	58	10.2	Renterisiko buiten de handelsportefeuille	90
4.4	Algemene kwantitatieve informatie over kredietrisicolimitering	59	11	SECURITISATIE	95
			11.1	Doelstelling	95
			11.2	Risico's	96

11.3	Rollen	96
11.4	Beleid en processen	97
11.5	Securitisatie exposures	97
11.6	Berekening Risk Weighted Exposure	99
11.7	Accounting beleid voor securitisaties	99
11.8	Rating agencies	99

12 OPERATIONEEL RISICO 101

12.1	Kapitaalvereisten	101
12.2	Risicoprofiel	101
12.3	Risicotypen en aandachtsgebieden	101

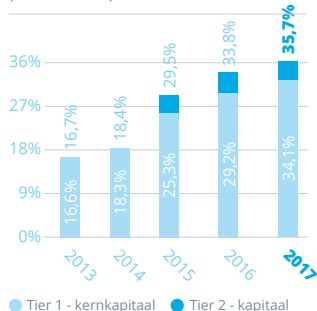
13 COUNTRY BY COUNTRY REPORTING 107

Eigen vermogen en leverage

Op basis van de balanspositie per eind 2017 schatten wij in nog steeds in ruime mate te voldoen aan onze externe vereisten en interne normen indien Basel IV ongewijzigd geïmplementeerd zou worden in Europese wetgeving.

Totaal kapitaalratio

(transitioneel)

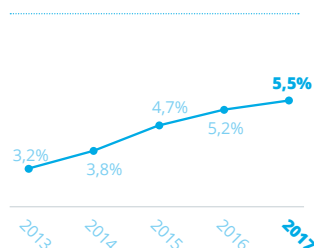


34,1%

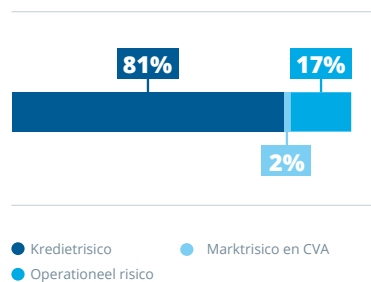
Tier 1-kernkapitaalratio ultimo 2017 transitioneel

Leverage ratio

(transitioneel)



Risicogewogen activa



Kredietrisico

De particuliere hypotheekportefeuille toonde een mooie stijging, de waarde van de overige kredietportefeuilles bleef vrijwel gelijk. Door een versterkte Nederlandse economie daalt het kredietrisico op onze blootstellingen, hierdoor houden we eind 2017 minder voorzieningen aan.

-31,3%

Afname voorzieningen

77,1%

IRB approach van totale exposure

Vorderingen op klanten



93%
Particulieren



5%
Zakelijk

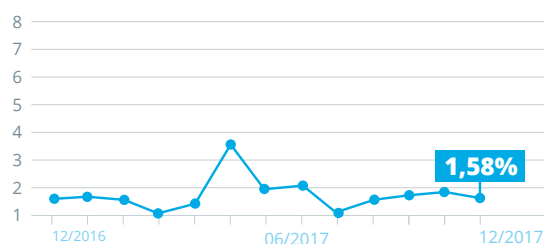


2%
Overig

Marktrisico

Vanwege de historisch lage marktrente en de verwachting dat deze rente langzaam zal gaan stijgen, hebben we op een lage rentegevoeligheid van het eigen vermogen gestuurd. Onze handelsposities zijn beperkt.

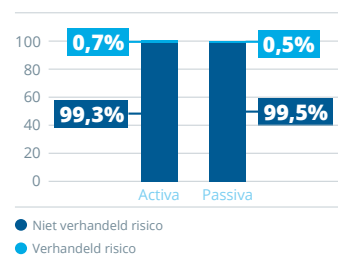
Duration eigen vermogen in 2017



€75mIn

Omvang Earnings at Risk eind 2017

Exposure marktrisico eind 2017



Liquiditeitsrisico

De bank beschikt over een sterke liquiditeitspositie om continu aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

€10,6mld

Omvang van liquiditeitsbuffer

215%

12-maands gemiddelde LCR



- Onbezwaarde activa
- Bezwaarde activa

1 Inleiding

1.1 Inleiding Pillar 3

De Pillar 3-rapportage van de Volksbank beschrijft de kapitaaltoereikendheid en het risicomanagement en is goedgekeurd door de Directie. De rapportage bevat de belangrijkste ratio's en geeft onder meer inzicht in de kapitaalpositie, de omvang en samenstelling van het kapitaal en de wijze waarop het kapitaal is gerelateerd aan de risico's, zoals uitgedrukt in risicogewogen activa. Deze ratio's zijn ook terug te vinden in het jaarverslag.

1.2 Ontwikkelingen juridische structuur

Hoofddlijnen juridische structuur per 1 januari 2018:

Structuur Holding



Voor meer informatie zie de website www.devolsbank.nl.

Als gevolg van de fusie is op 1 januari 2017 de statutaire naam SNS Bank N.V. gewijzigd in de Volksbank N.V. (de Volksbank). Het interne solvabiliteits- en liquiditeitstoezicht vindt plaats op het niveau van de Volksbank N.V. De vier merken BLG Wonen, ASN Bank, RegioBank en SNS vallen per 31 december 2016 onder de bankvergunning van de Volksbank N.V.

Op 29 december 2017 is Woningfonds B.V. gefuseerd met de Volksbank, in lijn met het streven van de Volksbank om een zo eenvoudig mogelijke juridische structuur te hebben.

De Volksbank is een 100% dochtermaatschappij van de Volksholding B.V. (voorheen SNS Holding B.V.). Deze holding is een directe deelneming van Stichting administratiekantoor beheer financiële instellingen (NLFI), die hier tegenover certificaten van aandelen heeft uitgegeven aan de Nederlandse Staat, zoals hierboven schematisch is weergegeven.

1.3 Consolidatiekring EDTF 10

De Volksbank is rapportageplichtig op individueel (solo) niveau en prudentieel geconsolideerd niveau. De rapportageplicht op individueel niveau is gelijk aan de IFRS-consolidatiekring van de vergunninghoudende instelling, te weten de Volksbank (artikel 9 van de Europese verordening Capital Requirements Regulation, CRR). De prudentiële consolidatiekring van de Volksbank bevat de financiële holding genaamd de Volksholding B.V. (de Volksholding). Door de impact van de EBA interpretatie van CRR artikel 82 (d.d. 3 november 2017) is het toetsingsvermogen en de solvabiliteitsratio op individueel niveau (Volksbank) en prudentieel geconsolideerde niveau afwijkend. De EBA interpretatie heeft gevolgen voor financiële moederholdings met een enkele dochteronderneming en een sterke kapitaalpositie, zoals het geval is voor de Volksholding B.V. In de geconsolideerde kapitalisatie op het niveau van de financiële moederholding (de Volksholding B.V.) wordt namelijk een afslag toegepast op het door de dochteronderneming (de Volksbank N.V.) aan derden uitgegeven Additioneel Tier 1 en Tier 2 kapitaal. Deze afslag hangt samen met het overschot aan aanwezig kapitaal ten opzichte van de minimale kapitaalvereisten. De rationale achter deze EBA interpretatie berust op de overweging dat het achtergesteld vermogen op het niveau van een dochteronderneming niet volledig kan dienen om risico's te absorberen die voortvloeien uit de specifieke activiteiten van een holding. Hoewel de Volksholding B.V. geen andere activiteiten heeft dan het houden van de aandelen in de Volksbank N.V., is deze correctie van toepassing op de Volksholding B.V. Hierdoor is de effectieve hoeveelheid Tier 2 kapitaal voor de Volksholding B.V. lager dan voor de Volksbank N.V.: ultimo 2017 bedraagt de effectieve hoeveelheid Tier 2 kapitaal € 150 miljoen voor de Volksholding B.V. versus € 494 miljoen voor de Volksbank N.V. (beide inclusief aftrek van IRB-tekort van € 6 mln). Op aangeven van de toezichthouder zijn de vergelijkende cijfers niet aangepast voor de impact van de EBA CRR artikel 82 interpretatie.

Daarnaast wijkt de opbouw van het toetsingsvermogen op prudentieel geconsolideerd niveau af van het individueel niveau voor wat betreft het aandelenkapitaal, de agioreserve en overige reserves. De Pillar 3-rapportage wordt gepubliceerd op prudentieel geconsolideerd niveau.

Kapitalisatie prudentieel niveau ten opzichte van individueel niveau

in miljoenen euro's	CRD IV transitieel		CRD IV volledig ingefaseerd	
	Prudentieel (incl. de Volksholding B.V.)	Individueel (de Volksbank N.V.)	Prudentieel (incl. de Volksholding B.V.)	Individueel (de Volksbank N.V.)
Kapitaalinstrumenten	-	381	-	381
Agioreserve	4.117	3.787	4.117	3.787
Ingehouden winst	329	329	329	329
Overig totaal resultaat	140	140	140	140
Overige reserves	-872	-923	-872	-923
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder	3.714	3.714	3.714	3.714
Niet in aanmerking komende tussentijdse winsten	-226	-226	-226	-226
Niet in aanmerking komend onverdeeld resultaat voorgaande jaren	-20	-20	-20	-20
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder voor CRD IV doeleinden	3.468	3.468	3.468	3.468
Cashflow hedge reserve	-36	-36	-36	-36
Reële waarde reserve	-20	-20	-	-
Overige prudentiële aanpassingen	-3	-3	-3	-3
Totaal prudentiële filters	-59	-59	-39	-39
Immateriële vaste activa	-14	-14	-14	-14
Uitgestelde belastingvorderingen	-	-	-	-
IRB-tekort ¹	-56	-56	-62	-62
Totaal kapitaalafrekenposten	-70	-70	-76	-76
Totaal voorgeschreven aanpassingen op het eigen vermogen	-129	-129	-115	-115
CRD IV Tier 1-kernkapitaal	3.339	3.339	3.353	3.353
Aanvullend Tier 1-kapitaal	-	-	-	-
Tier 1-kapitaal	3.339	3.339	3.353	3.353
Tier 2-vermogensbestanddelen	500	500	500	500
IRB-tekort ¹	-6	-6	-	-
Impact EBA interpretaties CRR artikel 82	-344	-	-329	-
Totaal Tier 2-kapitaal	150	494	171	500
Totaal kapitaal	3.489	3.833	3.524	3.853
Risicogewogen activa	9.781	9.781	9.781	9.781
Risico exposure gedefinieerd door CRR	60.345	60.345	60.350	60.350
Tier 1-kernkapitaalratio	34,1%	34,1%	34,3%	34,3%
Tier 1-ratio	34,1%	34,1%	34,3%	34,3%
Totaal kapitaalratio	35,7%	39,2%	36,0%	39,4%
Leverage ratio	5,5%	5,5%	5,6%	5,6%

¹ Het IRB tekort (shortfall) betreft het verschil tussen het verwachte verlies onder de CRR/CRD IV richtlijnen en de IFRS-voorziening voor particuliere hypotheeklen. Gedurende de transitieel fase komt deze shortfall (die initieel gelijk verdeeld werd over Tier 1- en Tier 2-kapitaal) voor een steeds groter deel ten laste van het Tier 1-kapitaal.

Deze Pillar 3-rapportage wordt separaat gepubliceerd naast het jaarverslag van de Volksbank. Het jaarverslag bevat eveneens een uitgebreide toelichting op het kapitaal- en risicomanagement. De informatie in het jaarverslag en de informatie in deze rapportage zijn consistent en deels overlappend.

Met de Pillar 3-rapportage geven we transparantie en voldoen we aan de rapportagevereisten die de CRR stelt. De rapportage geeft inzicht in alle daarin genoemde onderwerpen, voor zover deze van toepassing zijn op de Volksbank.

De verplichte Pillar 3 informatie van de Volksbank wordt halfjaarlijks openbaar gemaakt. Tussentijdse updates van de belangrijkste onderwerpen komen beschikbaar via persberichten of de website van de Volksbank.

De informatie in de Pillar 3-rapportage is niet door de externe accountant van de Volksbank geaudit.

1.4 Informatie over de werkingssfeer van het regelgevingskader

De Volksbank neemt als vertrekpunt voor het bepalen van de werkingssfeer van de CRR/CRD IV-regelgeving de consolidatiegrondslagen volgens IFRS. In het algemeen geldt dat alle juridische entiteiten ook onder de werkingssfeer van de CRR/CRD IV-regelgeving vallen. Meer informatie over de consolidatiebeginselen is te vinden in de grondslagen voor de geconsolideerde jaarrekening in het jaarverslag van de Volksbank N.V. 2017.

Verschillen tussen de consolidatiegrondslag van de financiële verslaglegging en de consolidatiegrondslag voor toezichtdoeleinden en overzicht van categorieën van financiële overzichten en prudentiële risicocategorieën 2017

	a/b	c	d	e	f	g
	Boekwaarden	Boekwaarden van posten				
in miljoenen euro's		Valt onder het kredietrisico-kader	Valt onder het CCR-kader	Valt onder het securitisatie kader	Valt onder het marktrisico kader	Valt niet onder kapitaalvereisten of kapitaalaf trek
ACTIVA						
Kas en kasequivalenten	2.180	2.180	-	-	-	-
Derivaten	1.075	-	1.075	-	108	-
Beleggingen	5.094	4.761	-	74	259	-
Vorderingen op banken	2.643	2.643	-	-	-	-
Vorderingen op klanten	49.322	49.219	-	103	-	-
Vastgoedbeleggingen	-	-	-	-	-	-
Vastgoedprojecten	-	-	-	-	-	-
Deelnemingen	-	-	-	-	-	-
Materiële vaste activa	67	67	-	-	-	-
Immateriële vaste activa	14	-	-	-	-	14
Uitgestelde belastingvorderingen	110	65	-	-	-	45
Vennootschapsbelasting	22	22	-	-	-	-
Overige activa	365	365	-	-	-	-
Activa aangehouden voor verkoop	-	-	-	-	-	-
Totale activa	60.892	59.321	1.075	177	367	59
Passiva						
Spaargelden	36.575	-	-	-	-	36.575
Overige schulden aan klanten	10.280	-	-	-	-	10.280
Schulden aan klanten	46.855	-	-	-	-	46.855
Schulden aan banken	2.681	-	-	-	-	2.681
Schuldbewijzen	4.900	-	-	-	-	4.900
Derivaten	1.252	-	1.252	-	-	-
Uitgestelde belastingverplichtingen	45	-	-	-	-	45
Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
Overige passiva	822	-	-	-	-	822
Voorzieningen	125	-	-	-	-	125
Achtergestelde schulden	498	-	-	-	-	498
Passiva aangehouden voor verkoop	-	-	-	-	-	-
Totaal overige schulden	10.323	-	1.252	-	-	9.071
Aandelenkapitaal	381	-	-	-	-	381
Overige reserves	3.004	-	-	-	-	3.004
Onverdeeld resultaat	329	-	-	-	-	329
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder	3.714	-	-	-	-	3.714
MINDERHEIDSBELANG						
Total eigen vermogen	3.714	-	-	-	-	3.714
Total eigen vermogen en passiva	60.892	-	1.252	-	-	59.640

Verschillen tussen de consolidatiegrondslag van de financiële verslaglegging en de consolidatiegrondslag voor toezichtdoeleinden en overzicht van categorieën van financiële overzichten en prudentiële risicocategorieën 2016

	a/b	c	d	e	f	g
	Boekwaarden	Boekwaarden van posten				
		Valt onder het kredietrisico-kader	Valt onder het CCR-kader	Valt onder het securitisatie kader	Valt onder het marktrisico kader	Valt niet onder kapitaal-vereisten of kapitaalaftek
in miljoenen euro's						
ACTIVA						
Kas en kasequivalenten	2.297	2.297	-	-	-	-
Derivaten	1.533	-	1.533	-	844	-
Beleggingen	5.970	4.788	-	51	1.131	-
Vorderingen op banken	2.532	2.532	-	-	-	-
Vorderingen op klanten	48.593	48.478	-	115	-	-
Vastgoedbeleggingen	-	-	-	-	-	-
Vastgoedprojecten	-	-	-	-	-	-
Deelnemingen	-	-	-	-	-	-
Materiële vaste activa	73	73	-	-	-	-
Immateriële vaste activa	15	-	-	-	-	15
Uitgestelde belastingvorderingen	137	78	-	-	-	59
Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
Overige activa	411	411	-	-	-	-
Activa aangehouden voor verkoop	-	-	-	-	-	-
Totale activa	61.561	58.657	1.533	166	1.975	74
Passiva						
Spaargelden	36.593	-	-	-	-	36.593
Overige schulden aan klanten	10.835	-	-	-	-	10.835
Schulden aan klanten	47.428	-	-	-	-	47.428
Schulden aan banken	1.446	-	-	-	-	1.446
Schuldbewijzen	5.696	-	-	-	-	5.696
Derivaten	1.861	-	1.861	-	-	-
Uitgestelde belastingverplichtingen	59	-	-	-	-	59
Vennootschapsbelasting	18	-	-	-	-	18
Overige passiva	891	-	-	-	-	891
Overige voorzieningen	120	-	-	-	-	120
Achtergestelde schulden	501	-	-	-	-	501
Passiva aangehouden voor verkoop	-	-	-	-	-	-
Totaal overige schulden	10.592	-	1.861	-	-	8.731
Aandelenkapitaal	381	-	-	-	-	381
Overige reserves	2.831	-	-	-	-	2.831
Onverdeeld resultaat	329	-	-	-	-	349
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder	3.541	-	-	-	-	3.561
MINDERHEIDSBELANG						
Total eigen vermogen	3.541	-	-	-	-	3.561
Total eigen vermogen en passiva	61.561	-	1.861	-	-	59.720

Belangrijkste redenen voor verschillen tussen voor toezichtdoeleinden in aanmerking te nemen risicoposten in de financiële overzichten vermelde boekwaarden 2017

	a	b	c	d	e
	Totaal	Posten vallend onder het:			
in miljoenen euro's		Kredietrisico kader	CCR raamwerk	Securitisatie raamwerk	Marktrisico kader
1 Boekwaarde activa overeenkomstig de prudentiële consolidatiegrondslag (als in template EU LI1)	60.940	59.321	1.075	177	367
2 Boekwaarde passiva overeenkomstig de prudentiële consolidatiegrondslag (als in template EU LI1)	1.252	-	1.252	-	-
3 Totale nettowaarde overeenkomstig de prudentiële consolidatiegrondslag	60.940	59.321	1.075	177	367
4 Posten buiten de balansstelling	2.632	922	-	-	-
5 Waarderingsverschillen	-1.777	-1.777	-	-	-
6 Verschillen op grond van de inachtneming van voorschriften	71	71	-	-	-
7 Verschillen op grond van tegenpartijrisico	-216	-	-216	-	-
8 Voor toezichtdoeleinden in aanmerking te nemen positiewaarden	61.650	58.537	859	177	367

Belangrijkste redenen voor verschillen tussen voor toezichtdoeleinden in aanmerking te nemen risicoposten in de financiële overzichten vermelde boekwaarden 2016

	a	b	c	d	e
	Totaal	Posten vallend onder het:			
in miljoenen euro's		Kredietrisico kader	CCR raamwerk	Securitisatie raamwerk	Marktrisico kader
1 Boekwaarde activa overeenkomstig de prudentiële consolidatiegrondslag (als in template EU LI1)	62.331	58.657	1.533	166	1.975
2 Boekwaarde passiva overeenkomstig de prudentiële consolidatiegrondslag (als in template EU LI1)	1.861	-	1.861	-	-
3 Totale nettowaarde overeenkomstig de prudentiële consolidatiegrondslag	62.331	58.657	1.533	130	1.975
4 Posten buiten de balansstelling	3.342	1.311	-	-	-
5 Waarderingsverschillen	-2.071	-2.071	-	-	-
6 Verschillen op grond van de inachtneming van voorschriften	106	106	-	-	-
7 Verschillen op grond van tegenpartijrisico	-579	-	-579	-	-
8 Voor toezichtdoeleinden in aanmerking te nemen positiewaarden	63.129	58.003	954	130	1.975

1.5 Gedetailleerde index met Pillar 3 referenties

De Pillar 3-disclosures zijn beschreven in deel 8 van de CRR. De tabel hieronder geeft inzicht in deze disclosure-vereisten en benoemt waar de lezer deze informatie kan vinden in het jaarverslag van de Volksbank en/of in deze Pillar3-rapportage.

CRR §	Pillar 3 disclosure-vereisten	Locatie in Pillar 3-rapportage	Toelichting
435	Doelstellingen en beleidslijnen betreffende risicobeheer	Pillar 3-rapportage hoofdstuk 1 Inleiding Pillar 3 hoofdstuk 2 Doelstellingen en beleidslijnen inzake risicobeheer paragraaf 4.1 Algemene kwalitatieve informatie betreffende het kredietrisico paragraaf 7.1 Kwalitatieve openbaarmakingsvereisten betreffende tegenpartijkredietrisico paragraaf 10.2 Renterisico buiten de handelsportefeuille Zie tevens Jaarverslag de Volksbank N.V.	Paragraaf 3.13 van het jaarverslag bevat de Bestuursverklaring. Hoofdstuk 4 (Bericht van de RvC) gaat onder andere in op de risicocommissies van de RvC en hoofdstuk 5 gaat in op de corporate governance. In hoofdstuk 5 en in paragraaf 2.6 (Onze mensen) van het jaarverslag wordt ondermeer het diversiteitsbeleid behandeld.
436	Werkingssfeer	Pillar 3-rapportage, paragraaf 1.3 Consolidatiekring, paragraaf 1.4 Informatie over de werkingssfeer van het regelgevingskader	
437	Eigen vermogen	Pillar 3-rapportage, hoofdstuk 2 Eigen vermogen en leverage	Paragraaf 1.3 Consolidatiekring gaat in op de kapitaalstructuur en de volledige reconciliatie van het eigen vermogen.
438	Kapitaalvereisten	Pillar 3 rapportage, paragraaf 3.3 Kapitaalvereisten	
439	Blootstelling aan tegenpartijkredietrisico	Pillar 3-rapportage, hoofdstuk 7 Tegenpartijrisico	
440	Kapitaalbuffers	Pillar 3-rapportage, paragraaf 3.4 Macroprudentiële toezichtmaatregelen	
441	Indicatoren voor mondiale systeemrelevantie	Niet opgenomen	De Volksbank is niet aangemerkt als een instelling met een mondiale systeemrelevantie.
442	Kredietrisico-aanpassingen	Pillar 3-rapportage paragraaf 4.2 Algemene kwantitatieve informatie betreffende het kredietrisico	
443	Niet-bezwaarde activa	Pillar 3-rapportage, paragraaf 9.3 Bezwaarde en onbezwaarde activa	
444	Gebruik van EKB's	Pillar 3-rapportage, paragraaf 5.1 Kwalitatieve informatie over het gebruik van de standaardbenadering	
445	Blootstelling aan marktrisico	Pillar 3-rapportage, paragraaf 10.1 Eigenvermogenvereisten voor het marktrisico volgens de standaardbenadering	
446	Operationeel risico	Pillar 3-rapportage, hoofdstuk 12 Operationeel risico	
447	Niet in de handelsportefeuille opgenomen blootstelling met betrekking tot aandelen	Pillar 3-rapportage, hoofdstuk 8 Aandelen buiten de handelsportefeuille	
448	Blootstelling aan renterisico in verband met niet in de handelsportefeuille opgenomen posities	Pillar 3-rapportage, paragraaf 10.2. Renterisico buiten de handelsportefeuille	
449	Blootstelling met betrekking tot securitisatieposities	Pillar 3-rapportage, Hoofdstuk 11 Securitatie	
450	Beloningsbeleid	Voor het Pillar 3-remuneratierapport verwijzen wij naar www.devolsbank.nl	Paragraaf 5.7 van het jaarverslag van de Volksbank N.V. bevat het remuneratierapport.
451	Hefboomfinanciering	Pillar 3-rapportage, paragraaf 3.5 Leverage ratio	
452	Gebruik van de IRB benadering voor kredietrisico	Pillar 3-rapportage, hoofdstuk 6 Kredietrisico's en kredietrisicolimitering in de IRB-benadering	
453	Gebruik van kredietrisico limiteringstechnieken	Pillar 3-rapportage, paragraaf 4.3 Algemene informatie over kredietrisicolimitering	
454	Gebruik van de geavanceerde meetbenaderingen voor het operationeel risico	Niet opgenomen	De Volksbank maakt geen gebruik van interne modellen voor de berekening van kapitaalvereisten voor operationeel risico.
455	Gebruik van interne modellen voor het marktrisico.	Niet opgenomen	De Volksbank maakt geen gebruik van interne modellen voor de berekening van kapitaalvereisten voor marktrisico.

1.6 Informatiestromen over het risicomanagement naar de bestuurders

De Directie en de Raad van Commissarissen van de Volksbank worden regelmatig geïnformeerd over de risico's en het risicomanagement. In de tabel hieronder noemen we belangrijke rapportages die de bestuurders ontvangen en de frequentie hiervan.

Rapportages en frequenties

	Rapport	Directie	RvC
1e lijn	Quarterly Business Review/Management rapportages	kwartaal	kwartaal
	Monthly Business Review	maandelijks	
	In Control Verklaring	halfjaarlijks	halfjaarlijks
2e lijn	Non-Financial Risk Rapport	kwartaal	kwartaal
	Financial Risk Rapport	kwartaal	kwartaal
	Risk Appetite Statement	jaarlijks	jaarlijks
	Recovery Plan	jaarlijks	jaarlijks
	Strategic Risk Assessment	jaarlijks	jaarlijks
	Self assessment risicocomités	jaarlijks	
	ICAAP/ILAAP rapportages	jaarlijks	jaarlijks
	Besluitenlijsten risicocomités	na afloop	
	Auditrapport externe accountant	jaarlijks	jaarlijks
3e lijn	Interne audit rapportages	kwartaal	kwartaal
	Management Letter externe accountant	jaarlijks	jaarlijks

Leden van de Directie hebben zitting in de diverse risicocomités en zijn daardoor geïnformeerd over de ontwikkelingen in dat betreffende aandachtsgebied. De besluitenlijst van een risicocomité wordt na afloop van de vergadering van een risicocomité aan de Directie verstuurd.

Verder verwijzen we naar het Bericht van de Commissarissen in het jaarverslag van de Volksbank, waarin we een uitgebreid overzicht geven welke onderwerpen en rapportages door de commissarissen in 2017 zijn behandeld. De rapportages die de commissarissen ontvangen, zijn ook binnen de Directie besproken.

1.7 Informatie over governanceregelingen

Voor informatie over de governanceregelingen verwijzen we naar hoofdstuk 5 van het jaarverslag van de Volksbank N.V. 2017.

1.8 Bestuursverklaring over de toereikendheid van het risicomanagement

Voor de bestuursverklaringen verwijzen we naar paragraaf 3.11 Bestuurverklaring van het jaarverslag van de Volksbank N.V. 2017.

2 Doelstellingen en beleidslijnen inzake risicobeheer

2.1 Algemene informatie over de doelstellingen en beleidslijnen inzake risicobeheer

DOELSTELLING RISICOMANAGEMENT EDTF 1

Gebeurtenissen die zich kunnen voordoen hoeven niet altijd negatief te zijn: sommige gebeurtenissen brengen zowel een kans als een bedreiging met zich mee. De Volksbank wil veilig en vertrouwd bankieren voor iedereen mogelijk maken door risicomanagement nadrukkelijk ook te bezien vanuit het perspectief van kansen. Daarbij houden we rekening met alle elementen van de gedeelde waarde. We zetten in op een bedrijfsvoering waarin we de risico's aantoonbaar op een verantwoorde wijze beheren en beheersen. Het is onvermijdelijk dat we daar ook fouten bij maken. We willen leren van onze fouten zodat we ze in de toekomst voorkomen. Voor risicomanagement houdt Bankieren met de menselijke maat in dat we in potentiële risico's ook kansen onderkennen. De basis daarvoor is dat we maximaal vertrouwen geven aan klanten en medewerkers.

Risicomanagement en gedeelde waarde:



Nut voor de klant

Risicomanagement ziet toe op onder meer duidelijke en transparante producten, betrouwbare processen en systemen en deskundig klantcontact. Hiermee ondersteunen we de klant in de beheersing van hun eigen financiële situatie.



Verantwoordelijkheid voor de maatschappij

Onze risicomanagementactiviteiten ondersteunen integer bankwezen en sturen op herstel van vertrouwen. Wij dragen bij aan producten en diensten die de financiële weerbaarheid van de klant vergroten. We betrekken duurzaamheid in onze risicoafwegingen.



Zingeving voor de medewerker

We hebben gemotiveerde en deskundige mensen nodig om onze ambitie waar te maken. We stimuleren de ontwikkeling van hun deskundigheid. We werken aan een cultuur waarbij onze medewerkers zich bewust zijn van het belang van integer en ethisch gedrag.



Rendement voor de aandeelhouder

Risicomanagement beschermt de investering van de aandeelhouder door onaanvaardbare risico's af te dekken of nauwgezet te volgen. Zo dragen we bij aan een financieel gezonde en stabiele bank, met activiteiten die het gewenste rendement opleveren.

GEMATIGD RISICOPROFIEL EDTF 7

De Volksbank is een bank die zich richt op Nederlandse retailklanten met drie duidelijke en transparante producten en diensten: betalen, sparen en hypotheek. Bij ons bedrijfsmodel passen laagrisico-activiteiten met bijbehorende solide buffers en verantwoord risicomanagement. We treffen adequate voorzieningen voor de kredietverliezen die we redelijkerwijze kunnen verwachten. Ook houden we een ruime kapitaalpositie aan om onverwachte verliezen op te vangen.

De focus op de Nederlandse retailmarkt brengt concentratierisico's met zich mee. We accepteren dat de bank door deze focus gevoelig is voor economische, politieke en sociale ontwikkelingen in Nederland. Daarnaast hebben we te

maken met aanzienlijke concurrentiedruk op de thuismarkt. We zijn ons bewust van dit risico. We mitigeren het risico van onze strategische keuze door nadrukkelijk te kiezen voor Bankieren met de menselijke maat en onze ambitie voor gedeelde waarde die daaraan uitdrukking geeft. Met het uitvoeren van de drie pijlers vangen we de nadelige effecten van deze concentratie op.

Driekwart van de activa van de Volksbank bestaat uit woninghypotheken. De kwaliteit en omvang van de portefeuille kunnen onder andere beïnvloed worden door:

- economische omstandigheden;
- huizenprijzen;
- veranderingen in de (fiscale) behandeling van de hypotheek en hypotheekrente;
- politieke besluiten die van invloed zijn op de hypotheekmarkt;
- rente-ontwikkelingen;
- concurrentie van andere hypotheekaanbieders.

We richten ons bij de portefeuillesturing op een verantwoorde financiering van nieuwe klanten, het behoud van de bestaande portefeuille en begeleiding van klanten die in de betalingsproblemen zijn gekomen.

Het renteresultaat maakt een groot deel uit van de inkomsten van de Volksbank. Dit resultaat wordt beïnvloed door het niveau en de veranderingen van de rentestanden en credit spreads. We managen deze rentegevoeligheid zorgvuldig, maar kunnen niet uitsluiten dat renteveranderingen invloed hebben op het resultaat.

Spaargelden van klanten zijn de belangrijkste bron van toevertrouwde middelen. De omvang van de spaargelden is gevoelig voor de vergoede spaarrente. Daarom trekken we ook middelen aan op de geld- en kapitaalmarkten ter aanvulling van de spaargelden en diversificatie van onze financieringsbronnen. De hoogte van onze credit rating is een belangrijke factor. Deze is mede bepalend voor de prijs van de extern aangetrokken middelen. We zien toe op een ruime beschikbaarheid van middelen met behulp van liquiditeitsmanagement.

In onze operationele activiteiten is het mogelijk dat we op allerlei fronten risico's lopen en de bank, haar organisatie en reputatie schade berokkenen. We onderkennen deze risico's en hebben ze in kaart gebracht. We streven er continu naar tijdige en adequate beheersingsmaatregelen te treffen.

RISICOBEREIDHEID EN RISICO-INDICATOREN [EDTF 2](#) [EDTF 3](#) [EDTF 7](#)

De Volksbank heeft de belangrijke risicotypen ingedeeld in financiële en niet-financiële risico's.

De classificatie van de risicotypen evalueren we jaarlijks. Indien nodig doen we aanpassingen. Die kunnen nodig zijn door bijvoorbeeld nieuwe regelgeving, maatschappelijke ontwikkelingen, een wijziging in de strategie of in de risicocapaciteit. In 2017 is de risicoclassificatie nagenoeg ongewijzigd gebleven. In de eerstvolgende evaluatie wordt beoordeeld of klimaatgerelateerde risico's moeten worden opgenomen in de risicoclassificatie. De Volksbank is zich bewust van de risico's die kunnen ontstaan door klimaatveranderingen. Er kunnen twee risico's worden onderscheiden: transitierisico's en fysieke risico's. Transitierisico's zijn risico's als gevolg van het omschakelingsproces naar een klimaatneutrale economie. Fysieke risico's ontstaan door klimaatgerelateerde schade zoals storm, hagel en overstroming. We mitigeren de transitierisico's, door alleen investeringen te doen in bedrijven die voldoen aan onze duurzaamheidscriteria, het verduurzamen van woningen te stimuleren en doordat we ons als doel hebben gesteld een positieve bijdrage te leveren aan een duurzame maatschappij.

Jaarlijks bepalen we de risicobereidheid per risicotype in samenhang met de algemene risicobereidheid en de strategische doelstellingen van de bank. Dit noemen we de Risk Appetite Statements (RAS). Op basis van de risicobereidheid bepalen we vervolgens per risicotype, aan de hand van concrete risico-indicatoren, het niveau waarboven we ons comfortabel voelen. Daarnaast stellen we een interventieladder vast met per risico-indicator bandbreedtes voor wanneer opvolging noodzakelijk is. De bandbreedtes worden bepaald op het economisch kapitaal per risicotype.

We onderscheiden de volgende type indicatoren:

- waarschuwing-indicatoren die vroegtijdig verslechterende omstandigheden met mogelijke negatieve invloed signaleren;
- risicobereidheid-indicatoren die monitoren waar we staan ten opzichte van de risicobereidheid;
- herstel-indicatoren die automatisch leiden tot inwerkingtreding van het herstelplan.

Onderstaande tabel geeft de risicobereidheid weer en laat zien hoe we met ons actuele risicoprofiel scoren ten opzichte van de risicobereidheid. We hebben bandbreedtes geformuleerd waarbinnen we ons comfortabel voelen met het risico en wanneer opvolging noodzakelijk is. Elk kwartaal worden de indicatoren gerapporteerd aan het risicocomité dat op het betreffende risico stuurt. Voor de definities van de risicotypen, zie de definitielijst achter in dit jaarverslag.

	Risk Appetite Statement	Relatieve score	Toelichting op de score
	Business risico - Mensgerichte, maatschappelijke, duurzame bank; - Stabiele winstgevendheid voor de aandeelhouder(s); - Tijdig aanpassen aan (markt)ontwikkelingen.		Onze rentebaten zijn robuust. We zijn ons bewust van de druk op ons renteresultaat en het belang van kostenbeheersing.
	Kapitaaltoereikendheid Bewaken van een gezonde en goede gediversifieerde kapitaalspositie passend bij laagrisico-activiteiten van de bank.		We hebben een sterke kapitalisatie op korte en middellange termijn, hierbij is rekening gehouden met druk uit toekomstige regelgeving.
	Kredietrisico Wijze van beheersing brengt financiële positie (kapitaal en liquiditeit) niet in gevaar.		Kredietrisico op onze portefeuilles is opnieuw afgenomen (relatief). Dit komt door strakker beleid en aangescherpte acceptatievoorwaarden, toename van het aantal nieuwe (gezonde) klanten, afname van het aantal klanten met een betalingsachterstand en verbetering van de macro-economie.
	Renterisico bankboek Beschermen en stabiliseren van netto rente-inkomsten, economische waarde en kapitaal, als gevolg van bewegingen in rentestanden en credit spreads.		We hebben een beperkt open renterisicopositie. De indicatoren liggen binnen onze risicobereidheid. We gaan de risicomodellen nog verder verfijnen onder andere als gevolg van nieuwe wet en regelgeving.
	Marktrisico Bewaken van risico's in het handelsboek veroorzaakt door bewegingen van marktvariabelen.		We hebben een beperkt marktrisicobereidheid in het handelsboek. De indicatoren liggen binnen onze limieten.
	Liquiditeitsrisico Bewaken van een sterke liquiditeits- en financieringspositie, waardoor voortdurend aan financiële verplichtingen kan worden voldaan en de gevolgen van bankspecifieke en marktbrede stressfactoren kunnen worden opgevangen.		We hebben een sterke liquiditeits- en financieringspositie. Onze financiering bestaat voornamelijk uit stabiel spaargeld van onze klanten en langlopende kapitaalmarktfinanciering.
	Operationeel risico - Effectieve processen van hoge kwaliteit, acceptatie van lage foutenpercentages; - Voldoende en competente medewerkers en een prettige werkomgeving; - Efficiënte IT-omgeving; - Lage tolerantie voor verstoringen van integriteit en continuïteit van systemen en betrouwbaarheid, vertrouwelijkheid en integriteit van informatie.		Onze procesbeheersing verbetert, al is deze nog niet op het gewenste niveau. Wij beschikken momenteel over competente medewerkers en de werkomgeving kent door alle beoogde verbeteringen veel dynamiek. De IT beheersing is hoog. De dreiging van cybercrime is reëel en soms ernstig.
	Verslagleggingsrisico Redelijke mate van zekerheid dat de informatieverschaffing betrouwbaar is.		We zien verbeteringsmogelijkheden in de integrale beheersing van de verslagleggingsketen.
	Compliancerisico Geen tolerantie voor overtredingen van interne normen en waarden of wet- en regelgeving.		Het kost ons moeite om bij te blijven met implementatie van nieuwe wet- en regelgeving. We willen beter worden in het kennen van onze klant en voorkomen dat onze integriteit in gevaar komt.
	Modelrisico - Beheerste modelontwikkeling en sterke model governance ; - Beperkt modelrisico door vermijding van producten met complexe eigenschappen.		De groei in volwassenheid van een aantal belangrijke modellen verloopt langzamer dan we zelf wenselijk achten.
	Juridisch risico		

	Risk Appetite Statement	Relatieve score	Toelichting op de score
	- Beschikking over uitstekende bedrijfsprocessen om claims te helpen voorkomen; - Zorgvuldige afwikkeling van eventuele claims. Reputatierisico		De situatie ten aanzien van procedures, contracten en juridisch bewustzijn is stabiel. We onderkennen een aantal aandachtspunten bij producten en diensten.
	- We roepen vertrouwen op door de kwaliteit van onze producten en diensten, integriteit medewerkers en naleving van wet- en regelgeving; - Toereikende maatregelen tegen potentiële aantasting van het vertrouwen.		Ondanks een stabiele reputatie, streven we naar verdere verbetering om beter bestand te zijn tegen reputatieschade.
	Change risico - We willen ons proactief kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden; - We willen effectief; changemanagement waarbij we doelen realiseren die in lijn liggen met de strategie van de Volksbank.		We hebben aandacht voor vergroting van het verandervermogen en de executiekracht van de organisatie om deze ambities te bereiken.
	Legenda  Actueel risicoprofiel komt overeen met risicobereidheid  Actueel risicoprofiel ligt enigszins boven risicobereidheid  Actueel risicoprofiel ligt boven risicobereidheid		

STRESSTESTING [EDTF 8](#)

Naast risico-indicatoren gebruiken we stresstesting om inzicht te verkrijgen in de gevoeligheid van veranderingen in de onderliggende oorzaken en de onderlinge relatie van risico's. We laten jaarlijks meermalen een extreem maar plausibel macro-economisch scenario los op onder meer de kapitaal- en liquiditeitspositie. We berekenen de invloed hiervan op de bank. De mogelijke kwetsbaarheden komen zo aan het licht.

2.2 Risicobeheerbenadering van de instelling

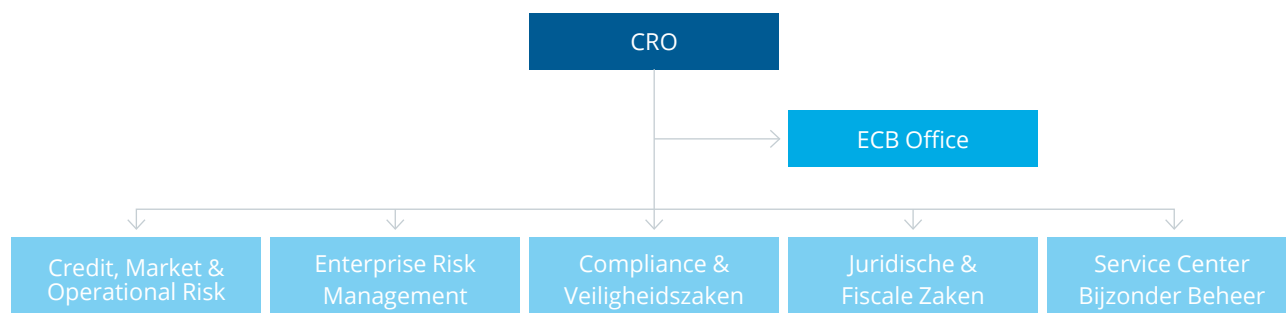
INRICHTING RISICOMANAGEMENT [EDTF 5](#)

ONTWIKKELINGEN IN 2017

De management- en organisatiestructuur van de bank zijn in 2017 ongewijzigd gebleven. Er is wel een aanvraag gedaan voor een wijziging in de risicobeheersingsorganisatie, waarbij de afdelingen Compliance & Veiligheidszaken, Juridische & Fiscale Zaken en ECB Office worden samengevoegd tot een afdeling. Bij goedkeuring zal de wijziging in 2018 worden doorgevoerd.

De risicobeheersingsorganisatie in 2017 ziet er als volgt uit:

Risicobeheersingsorganisatie



De besturing van risico's gebeurt op basis van een integraal proces. Deze aanpak maakt de verschillende verbanden tussen risico's inzichtelijk, waardoor deze ook beter in samenhang kunnen worden beoordeeld. Kernonderdeel van

het risicobesturingsproces is de Strategic Risk Assessment (SRA) op directieniveau en de tactische risico analyses in de bedrijfsonderdelen. Voor de vervolgstappen in het risicobesturingsproces wordt het economisch kapitaal als uitgangspunt genomen bij het vaststellen van de risicobereidheid.

Een aantoonbaar beheerste en verantwoorde bedrijfsvoering is een randvoorwaarde voor het waarmaken van onze ambitie. Het Integrated Control Framework (ICF) is het instrument wat de Volksbank hanteert om de beheerste bedrijfsvoering te borgen. Jaarlijks houden we een 'self-assesment', een zelfevaluatie, waarbij het lijnmanagement (de business) het niveau van beheerste bedrijfsvoering motiveert en ondersteunt met bewijs. De tweede lijn monitort of de uitkomsten voldoen aan de gestelde normen en adviseert. In 2017 hebben we het ICF verder geoptimaliseerd en is het overgedragen aan de eerste en tweede lijn.

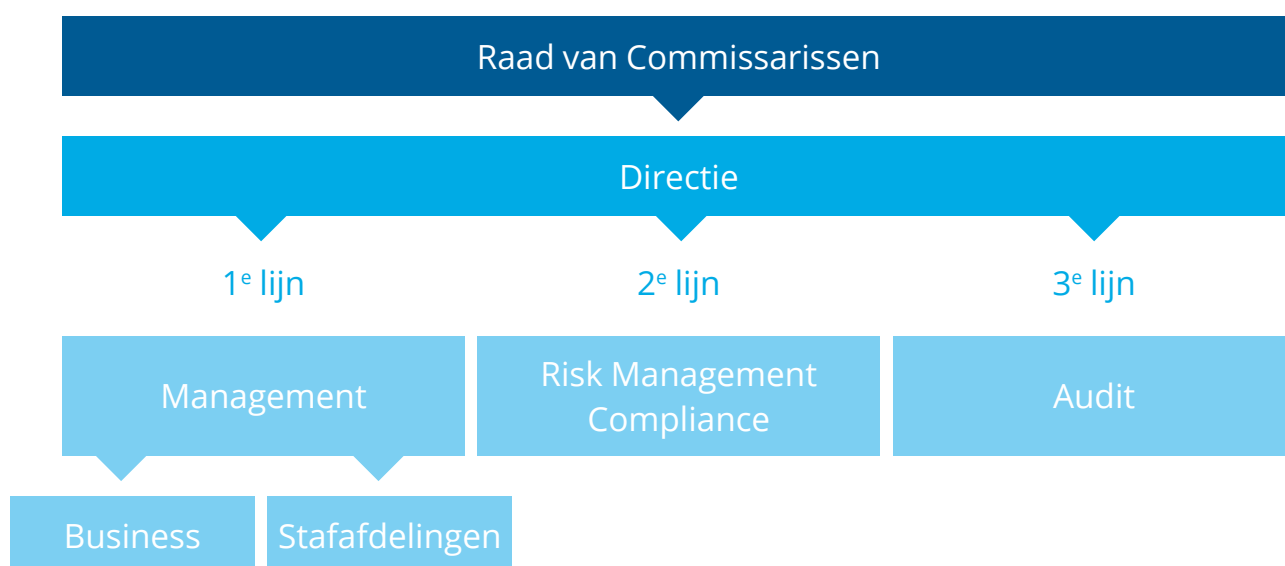
Daarnaast voldoet de Volksbank per 31 maart 2017 aan de PERDARR¹-richtlijnen en gaat het datamanagementprogramma onverminderd door.

RISICOGOVERNANCE [EDTF 5](#)

THREE LINES OF DEFENCE

De risicogovernance van de Volksbank is gebaseerd op het 'three lines of defence'-model.

Three lines of defence-model



In dit model is de business verantwoordelijk voor het opzetten en uitvoeren van hun eigen processen. Ze identificeren hun risico's. Ze rapporteren en beoordelen deze risico's en zetten deze af tegen de vastgestelde risicobereidheid. De tweede lijn ondersteunt de business en stelt de kaders, geeft advies en monitort of de business daadwerkelijk haar verantwoordelijkheid neemt. Tevens monitort de tweede lijn of de Volksbank voldoet aan wet- en regelgeving en intern beleid met betrekking tot integriteit. De derde lijn (de auditfunctie) beoordeelt in onafhankelijkheid het functioneren van de eerste en tweede lijn.

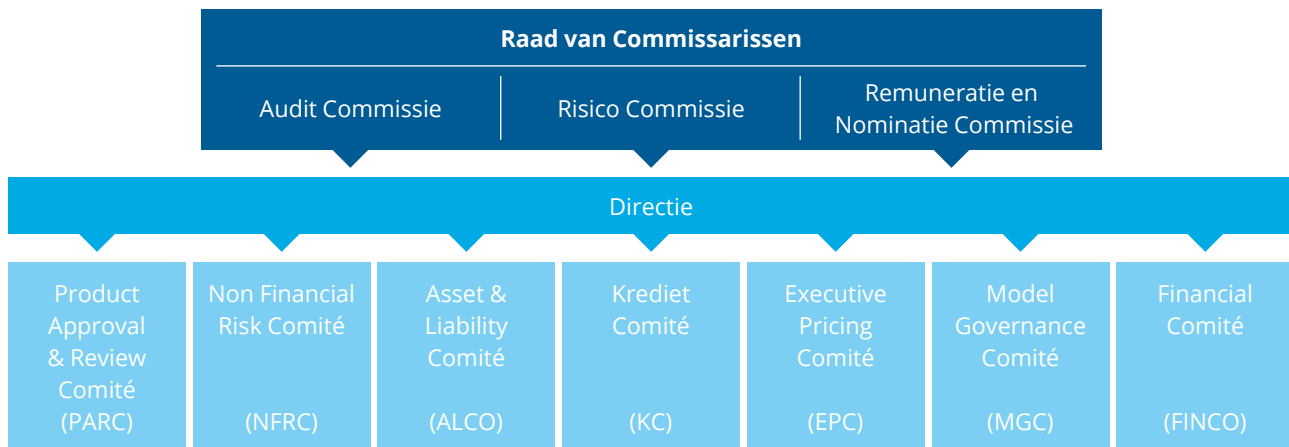
De Raad van Commissarissen (RvC) is verantwoordelijk voor het toezicht op de Directie en wordt hierin geadviseerd door de Audit Commissie, de Risico Commissie en de Remuneratie en Nominatie Commissie.

De Directie is eindverantwoordelijk voor de risicobeheersing. Ze wordt hierin ondersteund door risicocomités, met daarin vertegenwoordigers van de eerste en de tweede lijn in elk risicocomité. Elk risicocomité wordt door een lid van de Directie voorgezeten. De derde lijn is geen vaste vertegenwoordiger in de risicocomités maar kan te allen tijde aanwezig zijn bij overleggen.

De Directie inventariseert jaarlijks de toprisico's. Waar nodig formuleert ze maatregelen om de gevolgen binnen de risicobereidheid te brengen. De Directie vormt zich een oordeel over de realisatie van de strategische doelstellingen en de risicobeheersing. Ze wordt daarin onder meer ondersteund door businessreports (maandelijks en per kwartaal), tweedelijns risicorapportages, zelfevaluatie van de risicocomités en interne auditrapporten.

¹ Naar het rapport van het Basels Comité over Principles for Effective Risk Data Aggregation and Risk Reporting.

Risicocomités



Naast de risicocomitéstructuur zijn er twee Regulatory Boards en een Information Board. De Regulatory Boards hebben als taak ontwikkelingen in relevante wet- en regelgeving te signaleren en toe te zien op een juiste en tijdige implementatie daarvan binnen de Volksbank. De Information Board stelt beleid vast over datamanagement en -definities en bewaakt de implementatie ervan. De Regulatory Boards en de Information Board vallen onder de verantwoordelijkheid van een Directielid.

RISICOCULTUUR [EDTF 6](#)

Onze risico-organisatie is een integraal onderdeel van de bank, maar stelt zich onafhankelijk op. Ze informeert, daagt uit, neemt standpunten in en geeft gevraagd en ongevraagd advies. Als deskundige en kenner van de organisatie geeft ze verheldering van en inzicht in de risico's. Luisteren en verbinden zijn daarbij essentieel. De risico-organisatie heeft oog voor en het perspectief op alle belanghebbenden en geeft haar visie zonder te veroordelen. Ze denkt mee in oplossingen die recht doen aan de diverse belangen en die bijdragen aan de realisatie van de strategie. Zelfreflectie is een belangrijk onderdeel van de cultuur. De risico-organisatie groeit verder in haar rol.

UITDRAGEN RISICOCULTUUR

Cultuur is een bepalende factor voor risicobeheersing en risicobewustzijn. We willen dat de risicocultuur wordt uitgedragen door de hele organisatie. Directie en medewerkers zijn zich bewust van hun (voorbeeld)rol en verantwoordelijkheden. De Directie is eindverantwoordelijk en keurt het risicobeleid goed. Leden van de Directie zitten de verschillende risicocomités voor en geven hiermee ook invulling aan de betrokkenheid van de Directie bij het risicobeheer.

DUIDELIJKE GOVERNANCE [EDTF 5](#)

We hebben een duidelijke governance ingericht met risicocomités. In de comités vindt discussie plaats tussen de business die de risico's stuurt, en de risico-organisatie, die de risico's en de sturing erop monitort. Besluitvorming over risico's volgt de lijnen van de governance en wordt getoetst aan de risicorichtlijnen. Eventuele overschrijdingen van risicolimieten of inbreuk op de risicobereidheid bespreken we in de risicocomités. Indien nodig legt een risicocomité een discussiepunt voor aan de Directie.

De Directie bekrachtigt belangrijke of overkoepelende risicorichtlijnen en stelt deze jaarlijks opnieuw vast. Elk jaar voeren we een integrale zelfevaluatie uit over alle risicocomités. Indien nodig worden verbeterpunten geformuleerd.

RISICORICHTLIJNEN

De Volksbank beschikt over een uitgebreide set aan risicorichtlijnen. Deze beschrijven bijvoorbeeld de risicobereidheid, taken en verantwoordelijkheden, alsook rapportage- en communicatielijnen. Onze risicorichtlijnen sluiten aan bij onze positie als een maatschappelijke bank met laag-risicoactiviteiten. We scherpen onze richtlijnen voortdurend aan en hebben de gedeelde waarde opgenomen in onze risicorichtlijnen. We verwachten dat de verhoogde aandacht voor klant, maatschappij, medewerker en aandeelhouder de komende jaren leidt tot het beter nadenken over de verhouding tussen risico en rendement. Hierbij zijn naast het financieel rendement ook aspecten als nut voor de klant, zingeving voor de medewerker en verantwoordelijkheid voor de maatschappij belangrijk.

ONTWIKKELEN VAN RISICOBEWUSTZIJN

Leidinggevendens zorgen ervoor dat de risicorichtlijnen bij de medewerkers bekend zijn en dat ze inzichtelijk zijn. Hiermee beogen we dat onze medewerkers hun taken uitoefenen op de gewenste manier en verantwoordelijkheid nemen voor hun deel van het risicomanagement. Binnen de organisatie worden trainingen, workshops en e-learnings

gegevens om risicobewustzijn verder te ontwikkelen. Ook worden successen en leerervaringen op het gebied van risicobewustzijn gedeeld.

INTERNE GEDRAGSCODE

We hebben een interne gedragscode die leidend is voor de integere handelwijze die we verwachten van al onze medewerkers. We besteden aandacht aan morele dilemma's en hoe medewerkers ermee kunnen omgaan. Een goed gespreid netwerk van vertrouwenspersonen biedt medewerkers de gelegenheid eventuele misstanden bespreekbaar te maken.

BELONINGSBELEID

In ons beloningsbeleid houden we rekening met de juiste verhouding tussen risico en rendement. Onze ambitie geeft aan dat naast het financieel rendement ook andere aspecten belangrijk zijn. We stellen doelen die zijn gericht op het creëren van gedeelde waarde voor alle belanghebbenden. In onze interne richtlijnen staat beschreven waaraan een eventuele, relatief beperkte, variabele beloning moet voldoen. De RvC, de Directie en alle medewerkers die boven de cao-schalen vallen, zijn uitgesloten van een variabele beloning (zie ook paragraaf 5.7 Remuneratierapport van het jaarverslag van de Volksbank).

2.3 Hedging en hedge accounting

De Volksbank gebruikt derivaten als onderdeel van het balans- en risicobeheer. Deze instrumenten worden gebruikt voor het afdekken van interest- en valutarisico's in activa en passiva en toekomstige transacties. De waarderingsgrondslag van de afgedekte positie en het afdekkinginstrument wordt bepaald door het al dan niet kwalificeren van de hedge relatie aan de voorwaarden voor Hedge accounting zoals omschreven in IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement. Conform IFRS worden derivaten in de balans tegen reële waarde verantwoord en worden veranderingen in de reële waarde in de verlies- en winstrekening verwerkt. Indien een verandering in de reële waarde van het afgedekte risico niet in de winst- en verliesrekening zou worden verwerkt, ontstaat er een accounting mismatch welke volatiliteit in de winst- en verliesrekening veroorzaakt. Derhalve wordt hedge-accounting toegepast om zoveel mogelijk een accounting mismatch en volatiliteit te voorkomen.

De Volksbank kan bepaalde derivaten aanwijzen als hetzij:

1. een afdekking van het risico van veranderingen in de reële waarde van een opgenomen actief of verplichting of toekomstige transactie (fair value hedge); of
2. een afdekking van de mogelijke variabiliteit van toekomstige kasstromen die is toe te rekenen aan een bepaald risico dat is verbonden met een opgenomen actief of verplichting, of een toekomstige transactie (cashflow hedge).

Een hedge relatie wordt geacht effectief te zijn indien de Volksbank, vanaf het begin en gedurende de looptijd, kan verwachten dat veranderingen van de reële waarde of de kasstromen van de afgedekte positie vrijwel volledig worden gecompenseerd door veranderingen van de reële waarde of kasstromen van het afdekkinginstrument, voor zover deze het afgedekte risico betreffen, en de werkelijke uitkomsten binnen een bandbreedte van 80% tot 125% blijven. Hedge ineffectiviteit en winsten en verliezen voortvloeiend uit componenten van een derivaat welke uitgesloten zijn van de beoordeling van de hedge-effectiviteit worden direct in de winst- en verliesrekening verantwoord in Resultaat financiële instrumenten.

De Volksbank beëindigt de hedge relatie zodra wordt vastgesteld dat een derivaat niet langer effectief is als afdekkinginstrument, dan wel wanneer het derivaat of de afgedekte positie wordt beëindigd, verkocht of afgelost.

De veranderingen in reële waarde voor derivaten welke economische risico's afdekken en welke niet voldoen aan de IAS 39 voorwaarden voor hedge-accounting dan wel voor welke het niet kosten-efficiënt is om hedge-accounting toe te passen worden direct verwerkt in de winst- en verliesrekening.

Fair value hedge accounting

Derivaten die worden aangewezen als afdekking van de reële waarde van opgenomen activa of passiva, worden verwerkt als fair value hedge. Veranderingen van de reële waarde van de derivaten die zijn aangewezen als afdekking worden rechtstreeks verwerkt in de winst- en verliesrekening onder Resultaat financiële instrumenten. Dit geldt ook voor de corresponderende verandering van de reële waarde van het afgedekte actief of de afgedekte verplichting, die is toe te schrijven aan dat specifieke afgedekte risico. Hedge effectiviteit voor fair value hedges wordt gemeten als het bedrag waarmee de verandering van reële waarde van het afdekkinginstrument de verandering in reële waarde van de afgedekte positie voor wat betreft het afgedekte risico compenseert.

Indien de afdekking niet langer aan de voorwaarden voor hedge accounting voldoet, wordt een aanpassing van de boekwaarde van een afgedekt financieel instrument geamortiseerd ten laste of ten gunste van de winst- en verliesrekening. Gedurende 2017 is deze methodiek verfijnd. De verfijnde aanpak baseert de amortisatietermijn op de onderliggende resterende rentetypische looptijd van het hedged item waardoor elke individuele verandering in de boekwaarde over de eigen looptijd-bucket wordt geamortiseerd.

Op het moment dat de afgedekte positie niet langer wordt opgenomen, dat wil zeggen dat het wordt verkocht of afgelost, wordt het niet geamortiseerde deel van de reële-waarde aanpassing van het afgedekte actief direct in de winst- en verliesrekening opgenomen.

De Volksbank past fair value hedge accounting toe voor het afdekken van renterisico op portefeuille niveau zoals toegestaan op grond van de EU carve out versie van IAS 39. De EU carve out versie van IAS 39 staat onder andere toe om een groep van derivaten (of delen daarvan) in combinatie en gezamenlijk aangewezen aan te merken als hedging instrument in het macro fair value hedging model. Daarnaast zijn enkele beperkingen inzake onderhedging strategieën voor macro fair value hedge accounting niet van toepassing.

Cashflow hedge accounting

Derivaten kunnen worden aangewezen als afdekking van het risico op variabiliteit van de toekomstige kasstromen van een opgenomen actief of verplichting of van een verwachte, zeer waarschijnlijke transactie. Veranderingen van de reële waarde van het effectieve deel van derivaten, die zijn aangewezen als cashflow hedge en die voldoen aan de voorwaarden voor cashflow hedge accounting, worden opgenomen in de cashflow hedge reserve als aparte component van het eigen vermogen. Het ineffectieve deel wordt in de winst- en verliesrekening verwerkt onder de post Resultaat financiële instrumenten. De onderliggende waardering van de afgedekte positie, die is aangewezen als onderdeel van een cashflow hedge, wijzigt niet.

Vanaf het moment dat de verwachte transactie resulteert in de daadwerkelijke opname van een actief of een verplichting, worden de cumulatieve winsten en verliezen die voorheen in de cashflow hedge reserve opgenomen waren, overgeboekt naar de winst- en verliesrekening en verwerkt in de perioden waarin de afgedekte transactie van invloed is op het resultaat.

Indien het afdekkingsinstrument zelf vervalt of wordt verkocht, wordt beëindigd of uitgeoefend of niet meer aan de voorwaarden voldoet, blijft het cumulatieve resultaat volledig in de cashflow hedge reserve (eigen vermogen) opgenomen, totdat de verwachte transactie daadwerkelijk plaatsvindt.

Indien de verwachte transactie niet meer plaatsvindt, wordt het in het eigen vermogen verwerkte cumulatieve resultaat onmiddellijk naar de winst- en verliesrekening overgeboekt.

3 Eigen vermogen en leverage EDTF 3

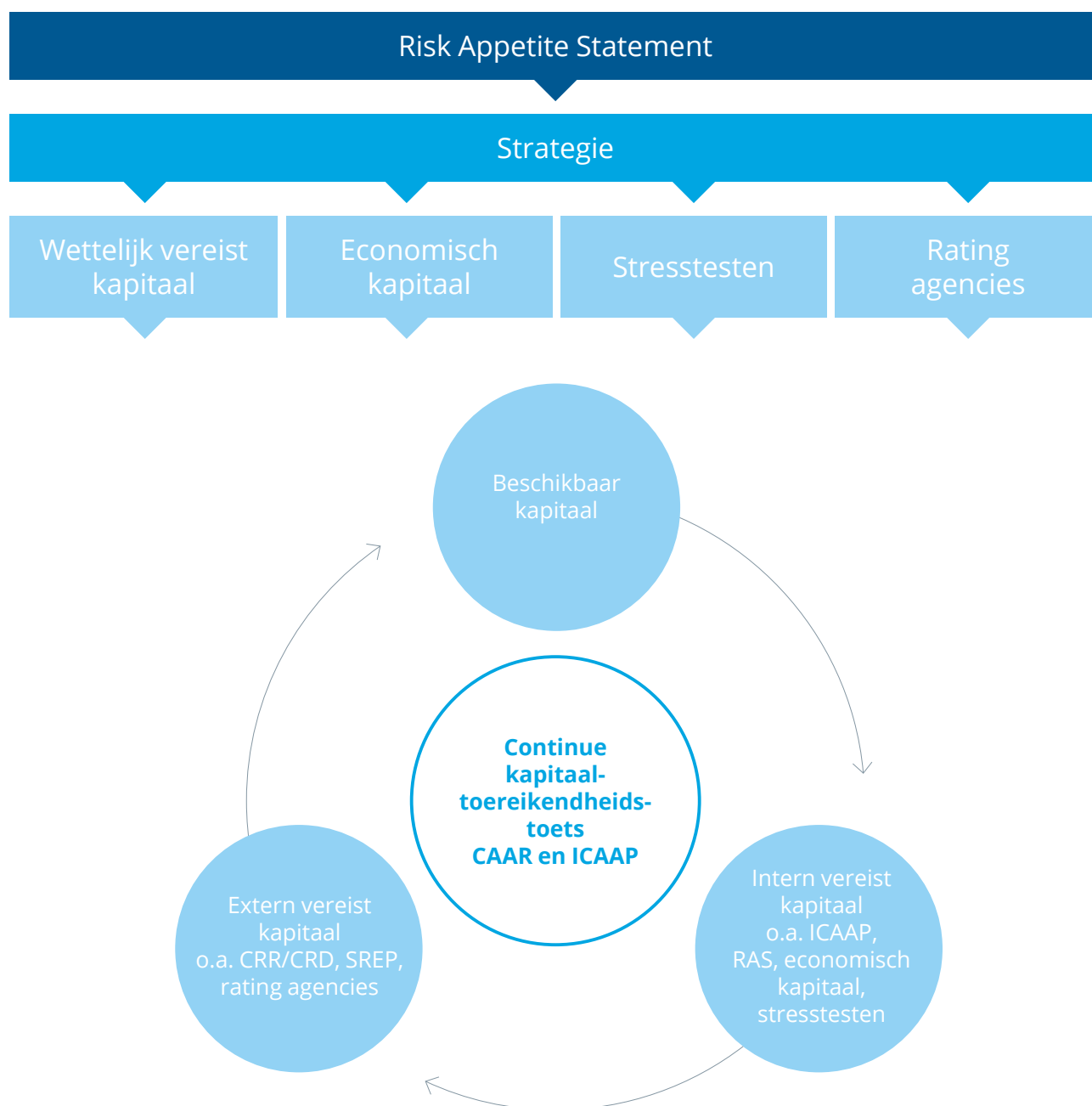
3.1 Management en beheersing EDTF 2

MANAGEMENT EN BEHEERSING EDTF 7

In de strategie hebben we de doelstelling verankerd om over een solide kapitaalpositie te beschikken in combinatie met een voldoende Rendement op het Eigen Vermogen (REV) voor onze aandeelhouders. Ten aanzien van het REV hanteert de Volksbank een doelniveau van 8,0%. In het Risk Appetite Statement (RAS) beschrijven we de risicobereidheid van de Volksbank ten aanzien van de eigen kapitaalpositie. Ook hebben we interventieniveaus vastgesteld om een onvoorziene verzwakking van de kapitaalpositie tijdig te signaleren en bij te sturen. De RAS-limieten houden niet alleen rekening met de vereisten vanuit regelgeving, maar zijn ook mede gebaseerd op de inzichten vanuit interne stresstesten, economisch kapitaal en het herstelplan. Uitgangspunt is dat de bank (naast de minimale vereiste hoeveelheid kapitaal) interne buffers aanhoudt om in geval van een ernstig, maar plausibel stress-scenario voldoende gekapitaliseerd te blijven. De omvang van deze interne buffers voldoet tevens aan de minimumeis van de toezichthouder.

Ons kapitaalmanagementproces wordt in volgende afbeelding weergegeven.

Kapitaalprocessen



WETTELIJK VEREIST KAPITAAL EN MREL [EDTF 9](#)

Het wettelijk minimale vereiste kapitaal (regulatory capital) heeft betrekking op de risicogewogen kapitaalratio's (Tier 1-kernkapitaal, Tier 1-kapitaal, totaal kapitaal) en de verwachte vereiste risico-ongewogen kapitaalratio (leverage ratio). Zoals in paragraaf 3.4 Macroprudentiële toezichtmaatregelen is beschreven, volgen de minimale risicogewogen kapitaalratio's uit het SREP. In aanvulling op de wettelijk vereiste kapitaalratio's berekent en rapporteert de Volksbank de MREL op zowel een risicogewogen als ongewogen wijze.

ECONOMISCH KAPITAAL [EDTF 7](#)

De Volksbank maakt ook zelf een interne (economische) inschatting van het vereiste kapitaal. Deze wijkt op twee hoofdpunten af van de wettelijke minimaal vereiste hoeveelheid kapitaal:

1. We houden bij de berekening van economisch kapitaal rekening met alle risico's waaruit op basis van interne inzichten materiële verliezen kunnen voortvloeien. Dit betekent dat we bij deze berekening meer risicotypes in ogenschouw nemen dan bij de berekening voor de wettelijke minimaal vereiste hoeveelheid kapitaal.

2. Onze risicobereidheid vertalen we, mede aan de hand van de gewenste rating, in interne kapitaalvereisten. Daarbij hanteren we onze eigen inzichten als leidraad.

We delen de uitkomsten van het economisch kapitaal met de toezichthouder. Dit is onderdeel van het Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP). Tevens gebruiken we deze uitkomsten bij het bepalen van de interne kapitaaldoelstellingen en onze limietstelling voor specifieke risicotypen, zoals toegepast in de RAS.

STRESSTESTEN [EDTF 8](#)

De Volksbank voert jaarlijks meerdere stresstesten uit om de robuustheid van de kapitaaltoereikendheid te toetsen, waaronder een stresstest in het kader van het ICAAP. In een stresstest wordt de impact van een extreem maar plausibel macro-economisch scenario op de kapitaalpositie van de bank doorgerekend. Het doel van stresstesten is inzicht te krijgen in de belangrijkste kwetsbaarheden van de bank.

De door te rekenen scenario's worden opgesteld aan de hand van een uitgebreide risico-identificatie. Naast scenario-analyses, waarbij we de impact van een macro-economisch scenario op de kapitaalpositie van de Volksbank doorrekenen, voeren we ook gevoeligheidsanalyses en reverse stresstesten uit. In een reverse stresstest starten we vanuit een vooraf bepaalde uitkomst (bijvoorbeeld een punt waarop ons bedrijfsmodel sterk onder druk komt te staan), vervolgens bekijken we welke gebeurtenissen naar een dergelijk punt kunnen leiden.

Voor de scenario's die in een stresstest worden doorgerekend maken we een inschatting van de ontwikkeling van onder andere de werkloosheid, economische groei en de rente. Deze macro-economische variabelen beïnvloeden bijvoorbeeld de rentemarge, de kredietwaardigheid van de uitstaande leningenportefeuille en de reële waarde van de rentedragende beleggingsportefeuille. Dit resulteert vervolgens in een verslechtering van de kapitaalpositie van de bank. Bij het bepalen van de managementbuffers die we meenemen in het interne minimum niveau van de kapitaalratio's beoordelen we of de kapitaalpositie ook in deze stressscenario's toereikend blijft.

De uitkomsten van stresstesten liggen mede ten grondslag aan het bepalen en monitoren van de risicocapaciteit en de risicobereidheid van de bank. De reverse stresstest en de kapitaaltoereikendheid onder stress zijn onderdeel van het ICAAP en vormen onder andere input voor het herstelplan.

RATING AGENCIES

De kredietwaardigheid van de bank wordt ook door rating agencies beoordeeld: S&P, Moody's en Fitch. De rating agencies kijken bij de bepaling van de rating onder meer naar de kapitaalpositie van de bank. Om ervoor te zorgen dat onze kapitaalratio's aansluiten bij onze ratingambitie, betrekken we de bijbehorende kapitaalvereisten in onze kapitaalplanning.

CONTINUE KAPITAALTOEREIKENDHEIDSTOETS [EDTF 9](#)

Capital Adequacy Assessment Report

We toetsen de toereikendheid van ons kapitaal continu, om deze tijdig bij te sturen. De basis hiervoor vormt de kapitaalplanning: die stellen we jaarlijks gelijktijdig met het Operationeel Plan vast. De kapitaalplanning bevat een prognose van onze kapitaalpositie en -vereisten gedurende een tijdshorizon van meerdere jaren. Hierbij betrekken we ook de invloed van toekomstige regelgeving. Maandelijks herijken we deze kapitaalplanning op basis van de meest recente cijfers en kwalitatieve inzichten in het Capital Adequacy Assessment Report (CAAR). Indien noodzakelijk sturen we op basis van deze beoordeling het kapitaal naar het gewenste niveau, door bijvoorbeeld nieuw kapitaal aan te trekken.

Internal Capital Adequacy Assessment Process

Het Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) behelst het gehele doorlopende kapitaalmanagement proces, gericht op de door de toezichthouders gestelde eisen voor kapitaaltoereikendheid. Jaarlijks stellen we een ICAAP-rapportage op waarin we de toezichthouder informeren over de procesmatige inrichting en uitkomsten van het ICAAP. Op basis hiervan beoordeelt de toezichthouder de kapitaaltoereikendheid als onderdeel van het SREP.

HERSTELPLAN EN CONTINGENCY PLANNING

De planning voor onvoorziene omstandigheden (contingency planning) is onderdeel van het herstelplan. Het belangrijkste doel hiervan is het voorbereiden van de Volksbank op een crisis, zodanig dat we op eigen kracht kunnen herstellen en de continuïteit van de Volksbank kunnen waarborgen.

Contingency planning omvat het opstellen en implementeren van een actieplan waarmee we tijdig maatregelen kunnen nemen zodra de kapitaalpositie (voorzien of onverwacht) verslechtert, bijvoorbeeld als gevolg van financiële marktomstandigheden. Behalve op kapitaalaspecten monitoren we ook op eventuele liquiditeitsproblemen. Signalering van mogelijke kapitaal- of liquiditeitsproblemen vindt plaats door frequente monitoring van 'early warning indicatoren'. Waardeveranderingen van de indicatoren kunnen duiden op het ontstaan van stress.

Op basis hiervan kunnen we vervolgens het herstelplan activeren. De beschikbare maatregelen uit het herstelplan helpen ons de ratio's te versterken en op eigen kracht te herstellen. De beschikbare maatregelen hebben een brede scope, en ze hebben betrekking op zowel kapitaal en liquiditeit als op de operationele gang van zaken en

communicatie. De keuze van de in te zetten maatregelen – zoals het aantrekken van nieuw kapitaal, het verlagen van de risicogewogen activa, het aantrekken van financiering op basis van onderpand, het inregelen van de back-up voor kritieke systemen of applicaties – is afhankelijk van de aard en de zwaarte van de verslechterde omstandigheden.

Naast een beschrijving van de beschikbare maatregelen en de voorwaarden om over te gaan tot de inzet ervan, bevat het herstelplan ook een analyse van het verwachte herstel als gevolg van deze maatregelen. Deze analyse is gebaseerd op een aantal (zware) stress-scenario's waarvoor de effectiviteit van deze maatregelen is beoordeeld ('recoverability assessment').

Jaarlijks actualiseren we het herstelplan. We delen en bespreken het met het Joint Supervisory Team (JST) van de ECB.

3.2 Eigen vermogen EDTF 10 EDTF 11

Het eigen vermogen van de Volksbank bestaat onder de CRD IV-regelgeving uit een aantal componenten die moeten voldoen aan bepaalde condities. De volledige samenstelling van het eigen vermogen volgens de CRD IV-regelgeving is uitgewerkt in de tabel in paragraaf 1.3 Consolidatiekring. De kapitaalbasis van de Volksbank bestaat uit Tier 1-kernkapitaal en Tier 2-kapitaal. De uitleg over deze kapitaalbegrissen in relatie tot de kapitaalopbouw lichten we hierna toe. We geven daarbij aandacht aan de mate waarin de kapitaalonderdelen verliezen kunnen absorberen en de restricties die van toepassing zijn.

In onderstaande tabel staan de belangrijkste kenmerken en voorwaarden van de eigenvermogenbestanddelen van de Volksbank.

Belangrijkste kenmerken van kapitaalinstrumenten

	bedragen in miljoenen euro's	de Volksholding B.V.	de Volksbank N.V.	
		Tier 1-kernkapitaal	Tier 1-kernkapitaal	Tier 2-kapitaal
1	Uitgevende instelling	de Volksholding B.V.	de Volksbank N.V.	de Volksbank N.V.
2	Unieke identicator (bv. CUSIP-, ISIN- of Bloomberg-identificator voor onderhandse plaatsing)			XS1315151388
3	Toepasselijke wet(ten) voor het instrument	Nederlands recht	Nederlands recht	Nederlands recht
	Door de regelgeving voorgeschreven behandeling			
4	CRR-regels tijdens de overgangperiode	Tier 1-kernkapitaal	Tier 1-kernkapitaal	Tier 2
5	CRR-regels na de overgangperiode	Tier 1-kernkapitaal	Tier 1-kernkapitaal	Tier 2
6	In aanmerking komend op solo/ ge(sub)consolideerde/ solo- & ge(sub)consolideerde basis	Solo	Solo	Solo
7	Soort instrument	Gewone aandelen	Gewone aandelen	Achtergestelde leningen
8	In het toetsingsvermogen opgenomen bedrag (per 31 december 2015)	2.916	2.916	500
9	Nominaal bedrag van het instrument	€1,-	381	500
9a	Uitgifteprijs	2,7 miljard	381	497
9b	Aflossingsprijs	Nvt	Nvt	500
10	Boekhoudkundige indeling	Eigen vermogen	Eigen vermogen	Vreemd vermogen - geamortiseerde kostprijs
11	Oorspronkelijke datum van uitgifte	Nvt	Nvt	5 november 2015
12	Onbepaalde of bepaalde looptijd	Onbepaald	Onbepaald	Bepaald
13	Oorspronkelijke vervaldatum	Geen vervaldatum	Geen vervaldatum	5 november 2025
14	Vervroegd aflosbaar door de emittent behoudens voorafgaande goedkeuring door de toezichthouder	Nee	Nee	Ja
15	Optionele datum van vervroegde aflossing, voorwaardelijke datums van vervroegde aflossing en aflossingsbedrag	Nvt	Nvt	5 november 2020
16	Eventuele volgende datums van vervroegde aflossing	Nvt	Nvt	Nvt
	Coupons / dividenden			
17	Vaste of variabele dividenden/coupons	Variabel	Variabel	Vast
18	Couponrente en elke gerelateerde index	Nvt	Nvt	3,75%
19	Bestaan van een "dividend stopper"	Nee	Nee	Nee
20a	Volledig naar keuze, gedeeltelijk naar keuze of verplicht (wat tijdsaspect betreft)	Volledig naar keuze	Volledig naar keuze	Verplicht
20b	Volledig naar keuze, gedeeltelijk naar keuze of verplicht (wat bedrag betreft)	Volledig naar keuze	Volledig naar keuze	Verplicht

bedragen in miljoenen euro's		de Volksholding B.V.	de Volksbank N.V.	
		Tier 1-kernkapitaal	Tier 1-kernkapitaal	Tier 2-kapitaal
21	Aanwezigheid van een oplopende couponrente of een andere prikkel om af te lossen	Nvt	Nvt	Nee
22	Niet-cumulatief of cumulatief	Niet-cumulatief	Niet-cumulatief	Niet-cumulatief
23	Convertible or non-convertible	Nonconvertible	Nonconvertible	Nonconvertible
	If convertible, conversion trigger(s)	Nvt	Nvt	nvt
25	If convertible, fully or partially	Nvt	Nvt	nvt
26	If convertible, conversion rate	Nvt	Nvt	nvt
27	If convertible, mandatory or optional conversion	Nvt	Nvt	nvt
28	If convertible, specify instrument type convertible into	Nvt	Nvt	nvt
29	If convertible, specify issuer of instrument it converts into	Nvt	Nvt	nvt
30	Write-down features	Nvt	Nvt	nvt
31	Indien afwaardering, afwaarderingstrigger(s)	Nvt	Nvt	nvt
32	Indien afwaardering, volledig of gedeeltelijk	Nvt	Nvt	nvt
33	If write-down, permanent or temporary	Nvt	Nvt	nvt
34	Indien tijdelijke afwaardering, beschrijving van het opwaarderingsmechanisme	Nvt	Nvt	nvt
35	Positie in achterstellingshierarchy bij liquidatie	Meest achtergestelde positie	Meest achtergestelde positie	Achtergesteld ten opzichte van senior unsecured financiering
36	Non-compliant overgangskennmerken	Nee	Nee	Nee

Op 3 november 2017 heeft de European Banking Authority (EBA) een interpretatie gepubliceerd van CRR artikel 82 die gevolgen heeft voor financiële moederholdings met een enkele dochteronderneming en een sterke kapitaalpositie, zoals het geval is voor de Volksholding B.V. In de geconsolideerde kapitalisatie wordt namelijk een afslag toegepast op het door de Volksbank N.V. aan derden uitgegeven Additioneel Tier 1 en Tier 2 kapitaal. Deze afslag hangt samen met het overschot aan aanwezig kapitaal ten opzichte van de minimale kapitaalvereisten.

De rationale achter deze EBA interpretatie berust op de overweging dat het achtergesteld vermogen op het niveau van een dochteronderneming niet volledig kan dienen om risico's te absorberen die voortvloeien uit de specifieke activiteiten van een holding. Hoewel de Volksholding B.V. geen andere activiteiten heeft dan het houden van de aandelen in de Volksbank N.V., is deze correctie van toepassing op de Volksholding B.V. Hierdoor is de effectieve hoeveelheid Tier 2 kapitaal op geconsolideerd niveau lager dan op solo-bankniveau.

Conform artikel 437 van CRR, maakt de Volksbank het eigen vermogen openbaar in een formaat dat door de regelgever is voorgeschreven:

Pillar 3 eigen vermogen

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
1	Kapitaalinstrumenten en de daaraan gerelateerde agioreserves	4.117	-
	waarvan: gewone aandelen	0	-
	waarvan: agioreserve	4.117	-
	waarvan: instrument type 3	-	-
2	Ingehouden winst	-	-
3	Gecumuleerde niet-gerealiseerde resultaten (en andere reserves)	-752	-
3a	Fondsen voor algemene bankrisico's	-	-
4	Bedrag van de in aanmerking komende bestanddelen waarvan sprake in artikel 484, lid 3, en de daaraan gerelateerde agioreserves die onderworpen zijn aan uitsluiting van CET1	-	-
	Kapitaalinjecties publieke sector grandfathered tot 1 januari 2018	-	-
5	Minderheidsbelangen	-	-
5a	Onafhankelijk getoetste tussentijdse resultaten na aftrek van te verwachten lasten en voorzieningen	103	-
6	Tier 1-kernkapitaal (CET 1) vóór door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen	3.468	-
	Tier 1 kapitaal (CET1): aanpassingen overeenkomstig de regelgeving		
7	Aanvullende waardeaanpassingen (-)	-3	-
8	Immateriële vaste activa (na aftrek van daaraan gerelateerde belastingverplichtingen) (-)	-11	-3

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
9	Lege rubriek in de EU	-	-
10	Uitgestelde belastingvorderingen die op toekomstige winstgevendheid berusten exclusief die welke voortvloeien uit tijdelijke verschillen	-	-
11	Reële waarde reserve in verband met winsten of verliezen op cashflow hedges	-36	-
12	Negatieve bedragen die voortvloeien uit de berekening van de verwachte verliesposten	-50	-12
13	Elke toename van aandelenkapitaal die voortvloeit uit gesecuritiseerde activa (-)	-	-
14	Tegen reële waarde gewaardeerde winsten of verliezen op verplichtingen die voortvloeien uit veranderingen in de eigen kredietwaardigheid	-	-
15	Activa van een op vaste toezeggingen gebaseerd pensioenfonds (-)	-	-
16	Direct en indirect bezit door een instelling van eigen CET1-instrumenten (-)	-	-
17	Direct, indirect en synthetisch bezit van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien deze entiteiten in de instelling een wederzijdse deelneming hebben die bedoeld is om het eigen vermogen van de instelling kunstmatig te verhogen (-)	-	-
18	Direct, indirect en synthetisch bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10%-drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities (-)	-	-
19	Direct, indirect en synthetisch bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10%-drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities (-)	-	-
20	Lege rubriek in de EU	-	-
20a	Blootstellingsbedrag van de volgende posten die in aanmerking komen voor een risicogewicht van 1250% waarbij de instelling voor het aftrekalternatief opteert	-	-
20b	waarvan: gekwalificeerde deelnemingen buiten de financiële sector (-)	-	-
20c	waarvan: securitisatieposities (-)	-	-
20d	waarvan: niet-afgewikkelde transacties (-)	-	-
21	Uitgestelde belastingvorderingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen (bedrag boven de 10%-drempel, na aftrek van daaraan gerelateerde belastingverplichtingen	-	-
22	Bedrag boven de 15%-drempel	-	-
23	waarvan: direct en indirect bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft	-	-
24	Lege rubriek in de EU	-	-
25	waarvan: uitgestelde belastingvorderingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen	-	-
25a	Het verlies van het lopende boekjaar (-)	-	-
25b	Te verwachten belastingen in verband met CET1-bestanddelen (-)	-	-
26	Op tier 1-kernkapitaal toegepaste door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen in verband met bedragen die onderworpen zijn aan de behandeling vóór toepassing van de CRR	-20	-
26a	Door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen in verband met niet-gerealiseerde winsten en verliezen ingevolge de artikelen 467 en 468	-20	-
	Waarvan: Filter voor niet-gerealiseerde winst property	-5	-
	Waarvan: Filter voor niet-gerealiseerde winst beschikbaar voor verkoop aandelen	-7	-
	Waarvan: Filter voor niet-gerealiseerde winst beschikbaar voor verkoop schuldpapieren/leningen	-71	-
26b	Van tier 1-kernkapitaal af te trekken of bij tier 1-kernkapitaal op te tellen bedrag ten aanzien van bijkomende filters en aftrekken die vóór toepassing van de CRR vereist zijn	-	-
	Waarvan: ...	-	-
27	In aanmerking komende AT1-aftrekken die het AT1-kapitaal van de instelling overschrijden (-)	-9	-
28	Totale door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen Tier 1-kernkapitaal (CET1)	-129	-
29	Tier 1-kernkapitaal (CET1)	3.339	-

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
	Aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1): instrumenten		
30	Kapitaalinstrumenten en de daaraan gerelateerde agioreserves	-	-
31	waarvan: geclassificeerd als eigen vermogen	-	-
32	waarvan: geclassificeerd als vreemd vermogen	-	-
33	Bedrag van de in aanmerking komende bestanddelen waarvan sprake in artikel 484, lid 4, en de daaraan gerelateerde agioreserves die aan uitfasering van AT1 onderworpen zijn	-	-
	Kapitaalinjecties door de overheid waarvoor tot 1 januari 2018 grandfatherbepalingen gelden	-	-
34	Door dochterondernemingen uitgegeven en door derden aangehouden in aanmerking komend Tier 1-kapitaal dat in het geconsolideerde AT1-kapitaal is opgenomen	-	-
35	Waarvan: door dochterondernemingen uitgegeven instrumenten die aan uitfasering onderworpen zijn	-	-
36	Aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1): vóór door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen	-	-
	Aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1): door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen		
37	Direct en indirect bezit door een instelling van eigen AT1-instrumenten (-)	-	-
38	Direct, indirect en synthetisch bezit van AT1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien deze entiteiten in de instelling een wederzijdse deelneming hebben die bedoeld is om het eigen vermogen van de instelling kunstmatig te verhogen (-)	-	-
39	Direct, indirect en synthetisch bezit van AT1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10%-drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities (-)	-	-
40	Direct, indirect en synthetisch bezit door de instelling van AT1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (na aftrek van in aanmerking komende shortposities (-)	-	-
42	In aanmerking komende T2-aftrekken die het T2-kapitaal van de instelling overschrijden (-)	-	-
43	Totale door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen van het aanvullend Tier 1-kapitaal (AT1)	-	-
44	Aanvullend tier 1-kapitaal (AT1)	-	-
45	Tier 1-kapitaal (T1= CET1 + AT1)	3.339	-
	Tier 2-kapitaal (T2): instrumenten en voorzieningen		
46	Kapitaalinstrumenten en de daaraan gerelateerde agioreserves	156	-
47	Bedrag van de in aanmerking komende bestanddelen waarvan sprake in artikel 484, lid 5, en de daaraan gerelateerde agioreserves die aan uitfasering van T2 onderworpen zijn	-	-
	Kapitaalinjecties door de overheid waarvoor tot 1 januari 2018 grandfatherbepalingen gelden	-	-
48	Door dochterondernemingen uitgegeven en door derden aangehouden in aanmerking komende eigenvermogensinstrumenten die in het geconsolideerde T2-kapitaal zijn opgenomen (exclusief rij 5 en 34)	-	-
49	Waarvan: door dochterondernemingen uitgegeven instrumenten die aan uitfasering onderworpen zijn	-	-
50	Kredietrisicoaanpassingen	-	-
51	Tier 2-kapitaal (T2): vóór door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen	156	-
	Tier 2-kapitaal (T2): door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen		
52	Direct en indirect bezit door een instelling van eigen T2-instrumenten en achtergestelde leningen (-)	-	-
53	Bezit van T2-instrumenten en achtergestelde leningen van entiteiten uit de financiële sector indien deze entiteiten in de instelling een wederzijdse deelneming hebben die bedoeld is om het eigen vermogen van de instelling kunstmatig te verhogen (-)	-	-
54	Direct en indirect bezit van T2-instrumenten en achtergestelde leningen van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag boven de 10% drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities (-)	-	-

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
55	Direct en indirect bezit door de instelling van T2-instrumenten en achtergestelde leningen van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	-	-
56	Door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen die worden toegepast op tier 2 met betrekking tot bedragen die onderworpen zijn aan de behandeling vóór toepassing van de CRR en behandelingen tijdens de overgangperiode die onderworpen zijn aan uitfasering als voorgeschreven in Verordening (EU) nr. 575/2013 (d.w.z. resterende bedragen overeenkomstig de CRR)	-6	-
56a	Van tier 2-kapitaal afgetrokken resterende bedragen ten aanzien van de aftrek van tier 1-kernkapitaal tijdens de overgangperiode ingevolge artikel 472 van Verordening (EU) nr. 575/2013	-6	-
	Waarvan tekort van voorzieningen voor verwachte verliezen	-6	-
56b	Van tier 2-kapitaal afgetrokken resterende bedragen ten aanzien van de aftrek van aanvullend-tier 1-kapitaal tijdens de overgangperiode ingevolge artikel 475 van Verordening (EU) nr. 575/2013	-	-
	Waarvan onderdeel per onderdeel te specificeren bestanddelen, bv. wederzijdse deelnemingen in AT1-instrumenten, direct bezit van niet-aanzienlijke deelnemingen in het kapitaal van andere entiteiten uit de financiële sector, enz.	-	-
56c	Van tier 2-kapitaal af te trekken of bij het aanvullend-tier 1-kapitaal op te tellen bedrag ten aanzien van bijkomende filters en aftrekken die vóór toepassing van de CRR vereist zijn.	-	-
	Waarvan: ... mogelijk filter voor niet-gerealiseerde verliezen	-	-
	Waarvan: ... mogelijk filter voor niet-gerealiseerde winsten	-	-
	Waarvan: ...	-	-
57	Totale door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen van Tier 2-kapitaal (T2)	-6	-
58	Tier 2 kapitaal (T2)	150	-
59	Totaal kapitaal (TC = T1 + T2)	3.489	-
60	Totale risicogewogen activa	9.781	-
	Kapitaalratio's en -buffers		
61	Tier 1-kernkapitaal (als een percentage van het totaal van de risicoposten)	34,1%	0,0%
62	Tier 1 (als een percentage van het totaal van de risicoposten)	34,1%	0,0%
63	Totaal kapitaal (als een percentage van het totaal van de risicoposten)	35,7%	0,0%
64	Instellingsspecifieke buffervereiste	1,75%	0,0%
65	waarvan: vereiste inzake kapitaalconserveringsbuffer	1,25%	0,0%
66	waarvan: vereiste inzake contracyclische buffer	0,00%	0,0%
67	waarvan: vereiste inzake systeemrisicobuffer	0,00%	0,0%
67a	Waarvan: buffer inzake mondiaal systeemrelevante instelling (MSI-buffer) of andere systeemrelevante instelling (ASI-buffer)	0,50%	0,0%
68	Tier 1-kernkapitaal dat beschikbaar is om aan buffers te voldoen (als percentage van de risicoposten)	26,1%	0,0%
69	[niet-relevant in de EU-regelgeving]	0,0%	0,0%
70	[niet-relevant in de EU-regelgeving]	0,0%	0,0%
71	[niet-relevant in de EU-regelgeving]	0,0%	0,0%
	Bedragen onder de drempels voor aftrek (vóór risicoweging)		
72	Direct en indirect bezit van het kapitaal van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling geen aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag onder de 10% drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	-	-
73	Direct en indirect bezit door de instelling van CET1-instrumenten van entiteiten uit de financiële sector indien de instelling een aanzienlijke deelneming in deze entiteiten heeft (bedrag onder de 10% drempel en na aftrek van in aanmerking komende shortposities) (-)	-	-
74	Lege rubriek in de EU	-	-
75	Uitgestelde belastingvorderingen die voortvloeien uit tijdelijke verschillen (bedrag onder de 10%-drempel, na aftrek van daaraan gerelateerde belastingverplichtingen indien aan de voorwaarden in artikel 38, lid 3, is voldaan)	-	-
	Toepasselijke maxima voor de opname van voorzieningen in Tier 2		

	Tier 1-kernkapitaal (CET1): instrumenten en reserves in miljoenen	Bedrag op verslagdatum	Bedragen onderworpen aan verordening (EU) nr. 575/2013
76	In T2 opgenomen kredietrisicoaanpassingen met betrekking tot blootstellingen die onderworpen zijn aan de standaardbenadering	-	-
77	Maximum voor de opname van kredietrisicoaanpassingen in T2 die onderworpen zijn aan de standaardbenadering	23	-
78	In T2 opgenomen kredietrisicoaanpassingen met betrekking tot blootstellingen die onderworpen zijn aan de interneratingbenadering	-	-
79	Maximum voor de opname van kredietrisicoaanpassingen in T2 die onderworpen zijn aan de interneratingbenadering	36	-
Kapitaalinstrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn (1 jan 2014 - 1 jan 2022)			
80	Huidig maximum voor CET1-instrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn	-	-
81	Door maximum van CET1 uitgesloten bedrag	-	-
82	Huidig maximum voor AT1-instrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn	-	-
83	Door maximum van AT1 uitgesloten bedrag	-	-
84	Huidig maximum voor T2-instrumenten die aan uitfaseringsregelingen onderworpen zijn	-	-
85	Door maximum van T2 uitgesloten bedrag	-	-

Pillar 3 eigen vermogen reconciliatie met IFRS balans

Eigen vermogen	IFRS balans	Pagina/noot ¹	Rij in transitie-ele eigen vermogen tabel
Totaal eigen vermogen	3.714 ²		
- waarvan geplaatst kapitaal	-		1
- waarvan agioreserve	4.117		1
- waarvan gecumuleerde niet-gerealiseerde resultaten	-752		3
- waarvan door de regelgeving voorgeschreven aanpassingen gerelateerd aan ongerealiseerde winsten ingevolge artikel 468	-20		26a
- waarvan reële waarde reserves gerelateerd aan winsten op cashflow hedges	-36		11
- waarvan onverdeeld resultaat	-		2
- waarvan winst/verlies van huidige financiële jaar	103		5a
Activa			
Vorderingen op klanten	49.322	n5	7,11,12,13
Beleggingen	5.094	n3	7,26a
Immateriële vaste activa	14	n7	8
Uitgestelde belastingvorderingen	110	n8	10
Derivaten	1.075	n2	7
Passiva			
Achtergestelde schulden	498	n17	46
Derivaten	1.252	n2	7
Uitgestelde belastingverplichtingen	45	n8	10

¹ Jaarverslag 2017 de Volksholding B.V.

² Zie Geconsolideerd overzicht mutaties eigen vermogen in het jaarverslag van de Volksholding B.V.

3.3 Kapitaalvereisten EDTF 9 EDTF 12 EDTF 13 EDTF 14

Overzicht RWA 2017

	in miljoenen euro's	RWA		Minimum kapitaal- vereisten
		2017	2016	2017
1 Kredietrisico (uitgezonderd CCR)		7.704	8.495	616
2 waarvan posten berekend overeenkomstig de standaardbenadering		1.633	1.991	131
3 waarvan posten berekend overeenkomstig de elementaire IRB-benadering (FIRB)		-	-	-
4 waarvan posten berekend overeenkomstig de geavanceerde IRB-benadering (AIRB)		6.071	6.504	486
5 waarvan IRB-aandelen berekend overeenkomstig de eenvoudige risicogewichtbenadering of de interne modellenbenadering (IMA)		-	-	-
6 CCR		394	565	32
7 waarvan posten berekend overeenkomstig de marktwaardebenadering		186	231	15
7a waarvan effectenfinancieringstransacties		5	-	-
8 waarvan posten berekend overeenkomstig de oorspronkelijkeblootstellingsmethode		-	-	-
9 waarvan posten berekend overeenkomstig de standaardbenadering		-	-	-
10 waarvan posten berekend overeenkomstig de interne modellenmethode (IMM)		-	-	-
11 waarvan risicoposten voor bijdragen aan het wanbetalingsfonds van een CTP		-	-	-
12 waarvan CVA-risicoposten		203	334	16
13 Afwikkelingsrisico		-	-	-
14 Securitatisatieposities in de beleggingsportefeuille (na toepassing van de cap)		6	4	-
15 waarvan posten berekend overeenkomstig de IRB-benadering		6	4	-
16 waarvan posten berekend overeenkomstig de IRB-benadering met toezichthoudersformule (SFA)		-	-	-
17 waarvan posten berekend overeenkomstig de interne-beoordelingsbenadering (IAA)		-	-	-
18 waarvan posten berekend overeenkomstig de standaardbenadering		-	-	-
19 Marktrisico		44	88	4
20 waarvan posten berekend overeenkomstig de standaardbenadering		44	88	4
21 waarvan posten berekend overeenkomstig de interne modellenbenadering (IMA)		-	-	-
22 Grote posities		-	-	-
23 Operationeel risico		1.633	1.672	131
24 waarvan posten berekend overeenkomstig de basisindicatorbenadering		-	-	-
25 waarvan posten berekend overeenkomstig de standaardbenadering		1.633	1.672	131
26 waarvan posten berekend overeenkomstig een geavanceerde meetbenadering		-	-	-
27 Posten beneden de drempels voor aftrek (met een risicogewicht van 250%)		-	-	-
28 Aanpassing voor kapitaalvloer		-	-	-
29 Totaal		9.781	10.824	782

De RWA voor kredietrisico (uitgezonderd Counterparty Credit Risk, CCR) berekend volgens de gestandaardiseerde benadering daalde met € 353 miljoen naar € 1,6 miljard. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door een herclassificatie van onder de standaardbenadering gerapporteerde hypotheeklen naar de particuliere hypotheeklen onder de IRB benadering. De RWA voor kredietrisico (uitgezonderd CCR) berekend volgens de interne rating benadering daalde met € 433 miljoen naar € 6 miljard. De daling vloeide voornamelijk voort uit enerzijds lagere Probabilities of Default (PD's) en Loss Given Defaults (LGD's) als gevolg van de verbeterde economische omstandigheden (daling van € 977 miljoen) gecombineerd met een RWA stijging van € 503 miljoen RWA door de update van het Margin of Conservatism (MoC) model.

De RWA voor marktrisico daalde met € 44 miljoen. Deze daling wordt veroorzaakt door een afname in posities in geldmarktpapier, handelsposities en derivatenposities.

De RWA voor CCR, operationeel risico en securitisatieposities in de beleggingsportefeuille daalde in totaal met € 212 miljoen.

De Volksbank heeft ultimo 2017 geen transacties die na de overeengekomen leveringsdata nog niet zijn afgewikkeld. Daarom is er per eind 2017 geen sprake van RWA voor afwikkelingsrisico. De bank houdt geen posities in commodities aan waardoor er uit dien hoofde geen kapitaaleis bestaat.

De totale netto positie in vreemde valuta is ultimo 2017 lager dan de in de CRR vastgestelde drempel van 2% van het totale kapitaal. Derhalve houdt de Volksbank geen kapitaal aan voor valutarisico.

3.4 Macroprudentiële toezichtmaatregelen EDTF 9

KAPITAALVEREISTEN EDTF 4

CRR/CRDIV-VEREISTEN

Vanaf 1 januari 2018 is de Volksbank op geconsolideerd niveau verplicht te voldoen aan een minimale totale kapitaaleis (Overall Capital Requirement, OCR) van 13,125%, waarvan ten minste 9,625% uit Tier 1-kernkapitaal bestaat. Deze verplichting vloeit voort uit het door de Europese Centrale Bank (ECB) uitgevoerde SREP.

De OCR is gedefinieerd als het niveau waarbij maximaal uitkeerbare bedrag aan dividend (Maximum Distributable Amount, MDA) door regelgeving wordt ingeperkt. De OCR omvat de Pillar 1 kapitaaleis van 8,0%, de Pillar 2 Tier 1-kernkapitaaleis van 2,5% (samen de totale SREP-kapitaaleis (Total SREP Capital Buffer, TSCR)) en de gecombineerde buffereis (Combined Buffer Requirement, CBR) van 2,625% voor 2018.

De CBR dient als Tier 1-kernkapitaal te worden aangehouden. De CBR bestaat uit een kapitaalconserveringsbuffer, een kapitaalbuffer voor overige systeemrelevante instellingen (O-SII buffer²) en een contracyclische kapitaalbuffer. De kapitaalconserveringsbuffer is per 1 januari 2018 gelijk aan 1,875% en stijgt tot 2,5% per 1 januari 2019. Per 1 januari 2018 is de O-SII buffer voor de Volksbank gelijk aan 0,75%. Deze buffer zal toenemen tot 1% per 1 januari 2019. De 'contracyclische kapitaalbuffer' voor uitzettingen bij Nederlandse tegenpartijen is momenteel 0%. Deze buffer is bedoeld om banken te beschermen tegen risico's die ontstaan bij bovenmatige kredietgroei. Voor Nederland stelt DNB elk kwartaal de hoogte van de buffer vast. Deze ligt in principe tussen de 0% en 2,5%³. Volledig ingefaseerd is de totale kapitaaleis voor de Volksbank op basis van het SREP gelijk aan 14,0%, waarvan ten minste 10,5% uit Tier 1-kernkapitaal bestaat.

De Volksbank is niet aangemerkt als G-SII (global systemically important institutions).

Onderstaande tabel geeft de kapitaaleisen weer met betrekking tot het Tier 1-kernkapitaal, Tier 1-kapitaal en het totale kapitaal (Tier 1 en Tier 2) per 1 januari 2018. De Tier 1-kernkapitaalratio's en totaalkapitaalratio's bevinden zich ruim boven deze minimale kapitaalvereisten.

CRR/CRD IV vereisten per 1 januari 2018

	Totaal kapitaal		waarvan Tier 1 kapitaal		waarvan Tier 1-kernkapitaal	
	2018	2019 ¹	2018	2019 ¹	2018	2019 ¹
Pillar 1 eis	8,00%	8,00%	6,00%	6,00%	4,50%	4,50%
Pillar 2 eis	2,50%	2,50%	2,50%	2,50%	2,50%	2,50%
Totale SREP-kapitaaleis	10,50%	10,50%	8,50%	8,50%	7,00%	7,00%
Kapitaalconserveringsbuffer	1,88%	2,50%	1,88%	2,50%	1,88%	2,50%
Buffer Overige systeemrelevante instellingen	0,75%	1,00%	0,75%	1,00%	0,75%	1,00%
Contracyclische kapitaalbuffer	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Gecombineerde buffer eis	2,63%	3,50%	2,63%	3,50%	2,63%	3,50%
Totale kapitaaleis	13,13%	14,00%	11,12%	12,00%	9,63%	10,50%

¹ Volledig ingefaseerd.

INTERN MINIMUMNIVEAU

De Volksbank streeft naar een Tier 1-kernkapitaalratio van ten minste 15,0%, en een leverage ratio van tenminste 4,25%. De doelstelling voor de Tier 1-kernkapitaalratio omvat bovenop de SREP-eis van 10,5% een Pillar 2 Guidance en ruime managementbuffer. Vooralsnog hanteren we deze targets zowel onder huidige regelgeving als op basis van Basel IV. Aankomend jaar onderzoeken we of er aanleiding is om onze interne doelstellingen te herzien, met name op

² De O-SII buffer geldt voor het hoogste consolidatieniveau en niet op gesubconsolideerd, solo-bankniveau.

³ DNB heeft discretie om een contracyclische kapitaalbuffer hoger dan 2,5% op te leggen.

grond van de gecombineerde impact op onze kapitaalratio's van Basel IV, de TRIM (Targeted Review Internal Model) uitkomsten en de impact van IFRS 9 op stress-testing.

Geografische spreiding van krediet EAD voor berekening van de countercyclische kapitaalbuffer

in miljoenen euro's	Algemene krediet exposures		Exposures in de handelsportefeuille		Securitisatie exposure		Eigenvermogensvereisten				Wegingen van eigenvermogensvereisten	Counter-cyclisch kapitaalbufferpercentage
			Som van lange en korte posities van de handelsportefeuille	Exposures in de handelsportefeuille voor interne modelleren			waarvan: exposure	waarvan: in de algemene krediet exposure	waarvan: handelsportefeuille	waarvan: securitisatie exposures		
	Exposure standaardbenadering	Exposure interne ratingbenadering			Exposure standaardbenadering	Exposure interne ratingbenadering						
UITSPLITSING NAAR LAND:												
Nederland	3.661	45.265	-	-	-	74	545	-	-	545	95,66%	0%
Frankrijk	372	3	-	-	-	-	11	-	-	11	1,70%	0%
Duitsland	248	13	-	-	-	-	1	-	-	1	0,47%	0%
België	188	67	-	-	-	-	15	-	-	15	1,37%	0%
Oostenrijk	112	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,01%	0%
Luxemburg	84	1	-	-	-	-	7	-	-	7	0,01%	0%
Verenigd Koninkrijk	70	16	-	-	-	-	-	-	-	-	0,01%	0%
Zwitserland	58	4	-	-	-	-	1	-	-	1	0,01%	0%
Cyprus	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,01%	0%
Spanje	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	0,01%	0%
Portugal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,47%	0%
Verenigde Staten	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	0,18%	0%
Overig	1	23	-	-	-	-	-	-	-	-	0,08%	0%
Totaal	4.796	45.400	-	-	-	74	580	-	-	580	100%	0%

Bedrag van instellingsspecifieke contracyclische kapitaalbuffer

in miljoenen euro's	2017
Totaalbedrag van de risicoposten	9.781
Instellingsspecifiek contracyclisch kapitaalbufferpercentage	-
Instellingsspecifiek contracyclisch kapitaalbuffervereiste	-

3.5 Leverage ratio EDTF 9

De leverage ratio is de verhouding tussen de hoeveelheid Tier 1-kapitaal en de totale risicoblootstelling van een bank. Een minimumniveau voor de leverage ratio moet voorkomen dat banken overmatige schulden opbouwen. Het voormalige kabinet (Rutte II) heeft de ambitie van een minimum leverage ratio voor Nederland van 4% uitgesproken. In het gepubliceerde regeerakkoord van kabinet Rutte III staat dat, zodra Basel IV van kracht wordt, het minimumvereiste in overeenstemming wordt gebracht met het Europese minimumvereiste, dat naar verwachting minimaal 3% zal bedragen, met mogelijk een opslag voor systeemrelevante instellingen.

Om het risico op excessieve leverage te managen is de sturing van de leverage ratio onderdeel van onze kapitaalplanning. De leverage ratio geeft de verhouding weer tussen het Tier 1 kapitaal en het totale risico exposure van De Volksbank. De Risk Appetite Statement beschrijft de risicobereidheid van de Volksbank ten aanzien van onder andere de leverage ratio. In het bijbehorende Early Warning Indicator-raamwerk zijn interventieniveaus vastgesteld om een daling van de leverage ratio tijdig te kunnen signaleren.

De kapitaalplanning wordt jaarlijks vastgesteld en bevat een prognose van onze kapitaalpositie en -vereisten gedurende een tijdshorizon van meerdere jaren. Hierbij betrekken we ook de invloed van toekomstige regelgeving. Maandelijks herijken we deze kapitaalplanning op basis van de meest recente cijfers en kwalitatieve inzichten in het Capital Adequacy Assessment Report (CAAR). Wij toetsen de leverage ratio aan ons interne target van minimaal 4,25%. Indien noodzakelijk sturen we op basis van deze beoordeling het kapitaal naar het gewenste niveau, doo bijvoorbeeld

nieuw kapitaal aan te trekken. Naast het verhogen van de kapitaalpositie, is een minder sterke groei van de totale risico exposure van de Volksbank een mogelijkheid om een te lage leverage ratio tegen te gaan.

Onderstaande tabel toont de leverage ratio voor de Volksbank volgens de door de CRR voorgeschreven opbouw van het risico-exposure en het vermogen.

Leverage ratio

in miljoenen euro's	31-12-2017	31-12-2016
POSITIEWAARDEN		
Afwijking voor SFT's	23	-
Derivaten: marktwaarde	212	310
Derivaten: opslag mark-to-marketmethode	373	272
Buiten de balans: niet opgenomen kredietfaciliteiten	161	186
Buiten de balans: met gemiddeld/laag risico	228	311
Overige activa	59.477	59.406
VERMOGENSAANPASSINGEN EN VOORGESCHREVEN AANPASSINGEN		
Tier 1-kapitaal – transitieel	3.339	3.164
Tier 1-kapitaal – volledig ingefaseerd	3.353	3.209
Voorgeschreven aanpassingen (Tier 1 transitieel)	-129	-154
Voorgeschreven aanpassingen (Tier 1 volledig ingefaseerd)	-115	-109
RISICO-EXPOSURE GEDEFINIEERD DOOR CRR		
Transitieel	60.345	60.331
Volledig ingefaseerd	60.350	60.360
LEVERAGE RATIO		
Transitieel	5,5%	5,2%
Volledig ingefaseerd	5,6%	5,3%

De transitionele leverage ratio steeg van 5,2% ultimo 2016 naar 5,5%, voornamelijk als gevolg van de stijging van het Tier 1-kernkapitaal met € 175 miljoen. De noemer van de leverage ratio (risico-exposure zoals gedefinieerd door de Capital Requirements Regulation (CRR)) steeg licht met € 14 miljoen tot € 60,3 miljard.

De leverage ratio van 5,5% lag ruim boven de vereisten vanuit regelgeving en onze doelstelling van minimaal 4,25%. Onder de huidige regelgeving is de hoeveelheid kapitaal die nodig is om aan het leverage ratio-vereiste te voldoen hoger dan de hoeveelheid nodig om aan de risicogewogen kapitaalratiovereisten te voldoen. Dit is het gevolg van de focus van de Volksbank op particuliere hypotheeklen, een activiteit met een laag risico en een dienovereenkomstig lage risicoweging. Na implementatie van Basel IV zal de benodigde hoeveelheid kapitaal om te voldoen aan de leverage ratio-doelstelling mogelijk lager zijn dan de benodigde hoeveelheid kapitaal om te voldoen aan de risicogewogen doelstellingen.

De risico-exposure die gebruikt wordt bij de berekening van de leverage ratio, wijkt af van de waarde van de activa zoals opgenomen in de jaarrekening. Onderstaande tabel toont de reconciliatie van de accounting activa met de leverage ratio exposure.

Reconciliatie van de accounting activa en leverage ratio exposure EDTF 10

	in miljoenen euro's	2017	2016
1	Totale activa conform de gepubliceerde jaarrekening	60.892	61.561
2	Aanpassing voor entiteiten die worden geconsolideerd voor verslagleggingsdoeleinden en vallen buiten de reikwijdte van de regelgevingsconsolidatie	-	-
3	Aanpassing voor fiduciaire activa opgenomen in de balans op grond van het toepasselijk kader voor financiële verslaggeving, die kunnen worden uitgesloten van de leverage ratio risico-exposure	-	-
4	Aanpassingen voor financiële derivaten	-486	-950
5	Aanpassingen voor effectenfinancieringstransacties	-	-
6	Aanpassingen voor posten buiten de balansstelling (conversie naar kredietequivalente bedragen voor posten buiten de balansstelling)	389	496
EU-6a	(Adjustment for intragroup exposures excluded from the leverage ratio exposure measure in accordance with Article 429 (7) of Regulation (EU) No 575/2013)	-	-
EU-6b	(Adjustment for exposures excluded from the leverage ratio exposure measure in accordance with Article 429 (14) of Regulation (EU) No 575/2013)	-	-
	Regulatory aanpassingen	-129	-154
7	Overige aanpassingen	-321	-622
8	Total leverage ratio exposure (CRR)	60.345	60.331

Gewone openbaarmaking van de leverage ratio

in miljoenen euro's		Blootstellingen voor de berekening van de VKV-hefboomratio	
		2017	2016
IN DE BALANS OPGENOMEN BLOOTSTELLINGEN (EXCLUSIEF DERIVATEN EN SFT'S)			
1	In de balans opgenomen posten (exclusief derivaten, SFT's en fiduciaire activa, maar inclusief zekerheden)	59.477	59.406
2	(Bij het bepalen van het tier 1-kapitaal afgetrokken activabedragen)	-129	-154
3	Totale in de balans opgenomen blootstellingen (exclusief derivaten, SFT's en fiduciaire activa) (som van de lijnen 1 en 2)	59.348	59.252
Derivatenblootstellingen			
4	Met alle derivatentransacties samenhangende vervangingswaarde (d.w.z. na aftrek van de toelaatbare in contanten ontvangen variatiemarge)	369	543
5	Opslagbedrag voor de met alle derivatentransacties samenhangende potentiële toekomstige blootstelling (op de waardering tegen marktwaarde gebaseerde methode)	373	272
EU-5a	Volgens de oorspronkelijkeblootstellingsmethode bepaalde blootstelling	-	-
6	Brutering voor de met betrekking tot derivaten verstrekte zekerheden die op grond van het toepasselijke kader voor financiële verslaggeving in mindering zijn gebracht	-	-
7	(Aftrekkingen van te ontvangen activa voor de bij derivatentransacties in contanten betaalde variatiemarge)	-157	-234
8	(Uitgesloten CTP-deel van als cliënt geclearde transactieblootstellingen)	-	-
9	Aangepaste effectieve notionele bedragen van geboekte kredietderivaten	-	-
10	(Aangepaste effectieve notionele compensaties en extra aftrekkingen voor geboekte kredietderivaten)	-	-
11	Totale derivatenblootstellingen (som van de lijnen 4 tot en met 10)	585	582
SFT-blootstellingen			
12	Bruto SFT-activa (zonder inaanmerkingneming van verrekening), na aanpassing voor volgens het toepasselijke kader voor financiële verslaggeving verantwoorde verkopen	-	-
13	(Verrekenende bedragen aan vorderingen en schulden in contanten uit hoofde van bruto SFT-activa)	-	-
14	Blootstelling aan tegenpartijkredietrisico voor SFT-activa	-	-
EU-14a	Afwijking voor SFT's: blootstelling aan tegenpartijkredietrisico in overeenstemming met artikel 429 ter, lid 4, en artikel 222 van Verordening (EU) nr. 575/2013	-	-
15	Blootstellingen met betrekking tot transacties waarbij als agent wordt opgetreden	-	-
EU-15a	(Uitgesloten CTP-deel van als cliënt geclearde SFT-blootstellingen)	-	-
16	Totale blootstellingen uit hoofde van effectenfinancieringstransacties (som van de lijnen 12 tot en met 15a)	-	-
Overige blootstellingen buiten de balansstelling			
17	Bruto notioneel bedrag van blootstellingen buiten de balansstelling	2.618	3.273
18	(Aanpassingen voor omrekening in equivalente kredietbedragen)	-2.229	-2.776
19	Overige blootstellingen buiten de balansstelling (som van de lijnen 17 en 18)	389	497
(Overeenkomstig artikel 429, leden 7 en 14, van Verordening (EU) nr. 575/2013 uitgesloten blootstellingen (binnen en buiten de balansstelling))			
EU-19a	(Intragroepblootstellingen (solobasis) uitgesloten in overeenstemming met artikel 429, lid 7, van Verordening (EU) nr. 575/2013 (binnen en buiten de balansstelling))	-	-
EU-19b	(Overeenkomstig artikel 429, lid 14, van Verordening (EU) nr. 575/2013 uitgesloten blootstellingen (binnen en buiten de balansstelling))	-	-
Kapitaal en totale blootstellingsmaatstaf			
20	Tier 1-kapitaal	3.339	3.164
21	Maatstaf voor de totale risicoblootstelling voor de berekening van de hefboomratio (som van de lijnen 3, 11, 16, 19, EU-19a en EU-19b)	60.345	60.331
Hefboomratio			
22	Leverage ratio	5,5%	5,2%
Gemaakte keuze betreffende de overgangsregelingen en bedrag van de niet in aanmerking genomen fiduciaire posten			
EU-23	Gemaakte keuze betreffende de overgangsregelingen voor de definitie van de kapitaalmaatstaf	transitioneel	transitioneel
EU-24	Bedrag van de overeenkomstig artikel 429, lid 11, van Verordening (EU) nr. 575/2013 niet in aanmerking genomen fiduciaire posten	n.v.t.	n.v.t.

Uitsplitsing van in de balans opgenomen exposures (exclusief derivaten, SFT's en uitgesloten exposures)

in miljoenen euro's		Blootstellingen voor de berekening van de VKV-hefboomratio	
		2017	2016
EU-1	Totale in de balans opgenomen blootstellingen (exclusief derivaten, SFT's en uitgesloten blootstellingen), waarvan:	59.477	59.406
EU-2	Blootstellingen in de handelsportefeuille	259	1.131
EU-3	Blootstellingen in de niet-handelsportefeuille, waarvan:	59.315	58.576
EU-4	Gedekte obligaties	40	-
EU-5	Als landen behandelde blootstellingen	7.108	7.344
EU-6	Blootstellingen met betrekking tot regionale overheden, multilaterale ontwikkelingsbanken, internationale organisaties en publiekrechtelijke lichamen die niet als landen worden behandeld	-	-
EU-7	Instellingen	2.296	2.272
EU-8	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	46.438	44.939
EU-9	Blootstellingen met betrekking tot particulieren en kleine partijen	350	173
EU-10	Ondernemingen	2.650	2.604
EU-11	Blootstellingen waarbij sprake is van wanbetaling	66	93
EU-12	Overige blootstellingen (bv. aandelen, securitisaties en andere actiefposten die geen kredietverplichting vertegenwoordigen)	367	1.152

4 Kredietrisico en algemene informatie over kredietrisicolimitering ^{EDTF 2} ^{EDTF 3}

De Volksbank heeft haar kredietrisicoportefeuille onderverdeeld in verschillende exposureklassen. Om de kapitaalvereisten voor de particuliere hypotheekportefeuilles en securitisaties met onderliggende hypotheek te berekenen, hanteren we de Advanced Internal Rating Based-benadering. Voor alle overige portefeuilles gebruiken we de Standardised Approach. Binnen de Pillar 3-rapportage is de kredietrisicoportefeuille gepresenteerd volgens de regelgeving: Standardised Approach (SA) versus Internal Rating Based (IRB)-benadering, waarna is verbijzonderd naar de exposureklassen.

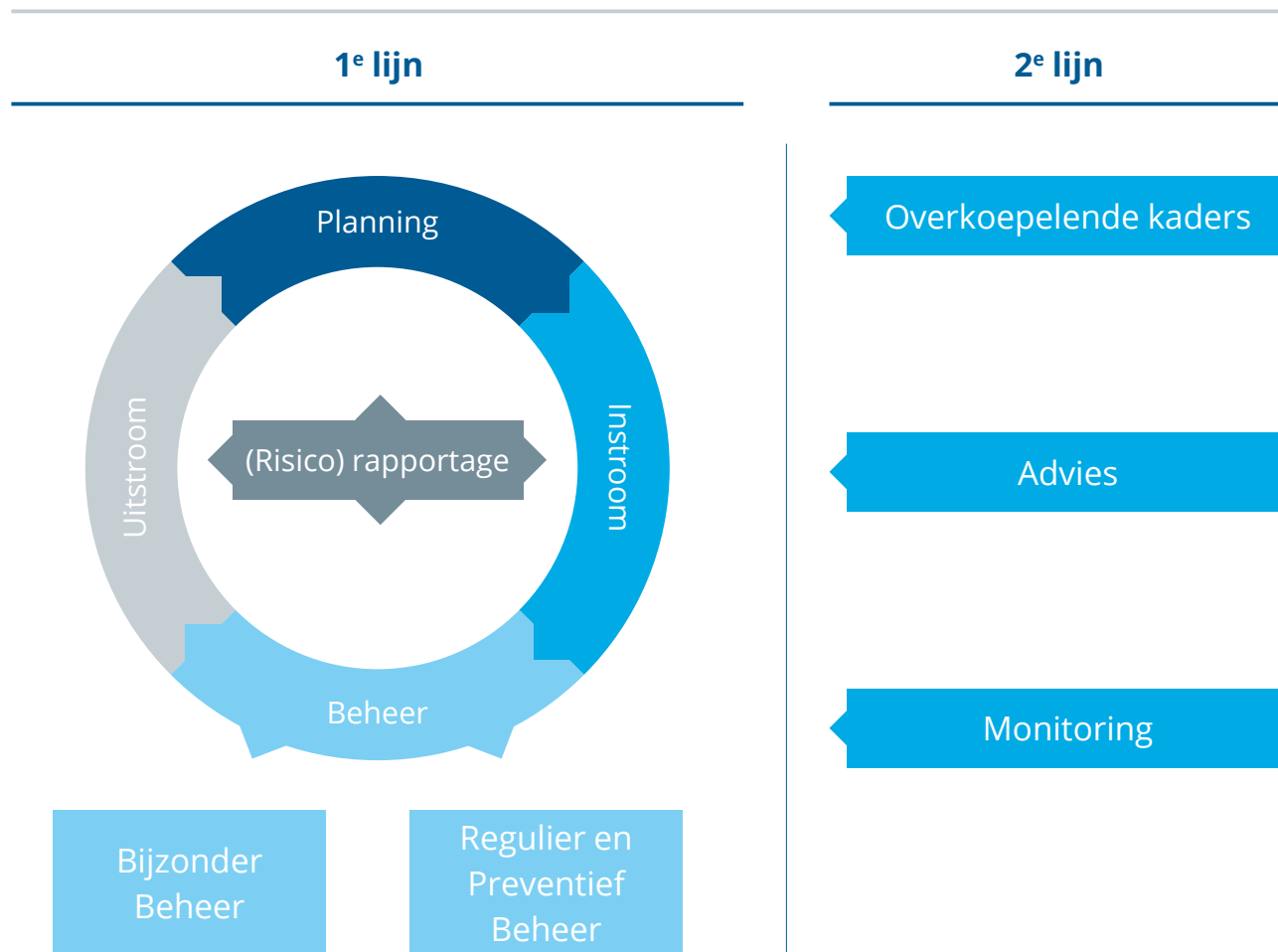
4.1 Algemene kwalitatieve informatie betreffende het kredietrisico

MANAGEMENT EN BEHEERSING ^{EDTF 7} ^{EDTF 27}

PARTICULIERE HYPOTHEKEN

Bij kredietrisicobeheer kijken we naar de individuele klant en tevens sturen we op portefeuilleniveau aan de hand van instroom, uitstroom, omvang en status van de gezonde portefeuille en de achterstand portefeuille. Het kredietbeheerproces van de Volksbank is hieronder visueel weergegeven.

Kredietbeheerproces



Bij de verstrekking van nieuwe hypothecaire leningen (instroom) staat het klantbelang voorop. De klant moet de rentebetalingen en aflossingen nu en in de toekomst kunnen betalen. We gebruiken de acceptatiescorekaart om de duurzame betaalbaarheid te voorspellen voor en door de klant. We zien erop toe dat de verstrekte hypotheek

voldoen aan onze interne normen met betrekking tot het inkomen van de klant en de waarde van het onderpand. Onze interne normen zijn in lijn met de wettelijke kaders.

Potentiële verliezen als gevolg van het kredietrisico beperken we door voorwaarden te stellen aan de zekerheden, zoals de waarde van het onderpand en al dan niet een garantiestelling van de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Zie ook paragraaf 4.3 Algemene kwalitatieve informatie over kredietrisicolimitering over risicomitigerende maatregelen.

De ontwikkeling van de portefeuille monitoren we vooral op kwaliteit, dekkingswaarden zoals de gemiddelde Loan-to-Value of het percentage NHG-dekkingen en het gemiddelde verwacht verlies. In 2017 hebben we meer aandacht geschonken aan aflossingsvrije hypotheeken en hoe we de duurzame betaalbaarheid door de klant, ook op einddatum, juist kunnen inschatten. De AFM heeft Nederlandse banken aangespoord hier aandacht op te richten doordat bij veel klanten met een aflossingsvrije hypotheek het beeld bestond dat de lening nooit hoeft te worden afgelost (terugbetaald).

Tweedelijns kredietrisicomanagement stelt kaders, monitort op de kwaliteit van de portefeuille en de uitvoering van het beheerproces en adviseert over verbetermogelijkheden.

Bij uitstroom besteden we aandacht aan de redenen om af te lossen en in het kader van portefeuillebeheer, ook naar de kenmerken van deze posten in termen van kwaliteit en ingeschat verwacht verlies.

BIJZONDER BEHEER PARTICULIERE KLANTEN

We beheersen het kredietrisico met een actief en gericht beleid op klanten met betalingsachterstanden in de achterstands- en default-portefeuille. De Volksbank ziet een vertrouwensrelatie met de klant als basis voor een duurzame oplossing. Als er sprake blijkt van financiële problemen, dan krijgt de klant een eigen vaste behandelaar. Als het nodig is, dan komt een klantbezoeker langs bij de klant om te bekijken wat mogelijk is. Samen met de klant zoeken we naar oplossingen die zowel het belang van de klant als van de bank dienen. Uitgangspunt is dat de klant kan blijven wonen in het huis en de hypotheeklasten in de toekomst kan blijven voldoen. Als een klant werkelijk niet kan voldoen aan de verplichtingen, kunnen we in samenspraak met de klant overgaan tot een betalingsmaatregel of een herstructurering (de zogeheten forbearance). Als herstel niet mogelijk is, begeleiden we de klant bij verkoop van het huis. We streven ernaar geen externe incassobureaus of deurwaarders in te zetten, zodat de Volksbank zelf al het contact met de klant heeft en daardoor een optimale relatie met de klant kan hebben. Inzet van externe partijen leidt tot extra kosten voor de klant en daarmee tot grotere financiële problemen. Alleen als een klant wel kan meewerken, maar niet wil, dan zal de bank een deurwaarder inzetten. Ook heeft de Volksbank besloten posten die eerder zijn overgedragen aan incassobureaus, terug te halen om samen met de klant naar een oplossing te werken.

FORBEARANCE

Een 'forbearance' maatregel kunnen wij toepassen in situaties waarbij wordt verwacht dat een klant zijn financiële verplichtingen niet (tijdig) kan voldoen. Onder een forbearance maatregel verstaan we een afspraak met de klant die een tijdelijke of blijvende wijziging inhoudt van de lening, leningvoorwaarden en/of betaalcondities. Wij kunnen dit toepassen om te voorkomen dat betalingsproblemen ontstaan, oplopen of om te voorkomen dat de lening moet worden afbetaald. De maatregel kan tot gevolg hebben dat de bank een verlies lijdt.

Sinds eind 2016 nemen we forbearance maatregelen op klantniveau. We hebben ervaren dat wanneer een klant betalingsproblemen heeft op één product, de andere kredietproducten van de klant ook een verhoogd risico lopen. Forbearance maatregelen passen we toe op alle kredietproducten van die klant en we merken alle contracten van die klant aan als 'forborne'. Dit past bij het beleid van bijzonder beheer, waar we naar de volledige klantsituatie kijken om te beslissen over passende maatregelen.

We evalueren voortdurend de effectiviteit van de beheerprocessen als onderdeel van het kredietbeheerproces en voeren verbeteringen door waar mogelijk.

MKB-PORTEFEUILLE

We registreren het betaalgedrag van onze mkb-klanten en gebruiken onder andere die gegevens in gedragsscoremodellen om te monitoren op duurzame betaalbaarheid voor en door deze klanten. De modellen berekenen een voorspellende kans op wanbetaling – in gebreke blijven van contractueel overeengekomen betalingen (rente en eventuele aflossingen) – en het waarschijnlijke verlies voor de bank in geval van wanbetaling. In 2017 zijn we begonnen om op basis van de modeluitkomsten risicogedreven te reviseren, het model bepaalt in grote mate met welke klanten wij proactief in contact treden. De modellen verschaffen ons inzicht in het risicoprofiel van de klant en van de portefeuille, daarmee dragen ze bij aan het beheerproces.

BIJZONDER BEHEER ZAKELIJKE KLANTEN

We handelen actief zodra een zakelijke klant in achterstand raakt of zelf aangeeft betalingsproblemen te verwachten. De continuïteit van de betreffende onderneming (klant) en de kans op herstel van het krediet vormen de belangrijke uitgangspunten. Samen met de klant inventariseren we de mogelijkheid om de onderneming weer financieel weerbaar te krijgen (we richten ons op een gezonde liquiditeits- en rentabiliteitspositie). Indien de klant herstelt en er

sprake is van een stabiele situatie, vervalt het toezicht van bijzonder beheer en keert de klant terug in regulier beheer. Als herstel niet mogelijk blijkt, begeleiden we de klant eventueel bij de verkoop van het zakelijke onderpand. Het streven is om in een dergelijke situatie de verliezen voor de klant en de bank te beperken.

ONDERHANDSE LENINGEN

Midden 2017 is het beheer van de onderhandse leningen onder het ASN Bank merk overgedragen van ACTIAM naar de afdeling ASN Risk Management Duurzame Financieringen, onderdeel van de Volksbank. Door deze transitie heeft de Volksbank het monitoren van alle onderhandse leningen en bijbehorend risicoprofiel intern belegd en geen afhankelijkheid meer van een externe partij.

DUURZAME FINANCIERINGEN

Voor duurzame projectfinancieringen (onder het ASN Bank merk) gebruiken we een intern ontwikkeld ratingmodel. We bepalen daarmee een score op basis van kenmerken van de financieringsstructuur, de financiële draagkracht van het project en de betrokken partijen, de juridische omgeving van het project en de zekerheden. Met deze score monitoren we de kredietkwaliteit van een project, vergelijken we projecten onderling en volgen we de ontwikkelingen in de gehele portefeuille.

In de markt voor duurzame financieringen is er druk op de tarieven en liggen de rendementen laag. Naast de interne rendementsdoelstellingen, letten we bij deze financieringen ook op het maatschappelijk belang (CO₂-reductie), wat meeweegt in onze besluitvorming over de betreffende financiering. De bank financiert alleen als het project voldoet aan de gestelde doelen.

RAPPORTAGES

We monitoren de ontwikkelingen in de kredietportefeuilles en rapporteren hierover periodiek aan het kredietcomité, de Directie en de Risico Commissie van de Raad van Commissarissen.

Maandelijks stellen we een rapportage op over de hypotheekportefeuille op basis van het Risk Appetite Dashboard en bespreken die met de verantwoordelijken voor en belanghebbenden in de hypotheekketen. Op kwartaalbasis verstrekken we een uitgebreide rapportage over de kredietvoorzieningen. Deze biedt inzicht in interne en externe ontwikkelingen die de kredietvoorzieningen beïnvloeden. Tevens rapporteert tweedelijns kredietrisicomanagement op kwartaalbasis haar beeld omtrent het bankbrede kredietrisico ten opzichte van de vastgestelde risicobereidheid. Deze rapportage kenmerkt zich door de kwalitatieve beoordeling (naast de kwantitatieve) en het uitspreken van korte termijn verwachtingen omtrent de ontwikkeling van de gerapporteerde risicotypen.

STRESSTESTEN EN SENSITIVITEITSANALYSES [EDTF 8](#)

In 2017 heeft de Volksbank meerdere stresstests uitgevoerd, interne en door de toezichthouder opgelegde stresstests. We hebben het Internal Capital Adequacy Assessment Process uitgevoerd op basis van cijfers van eind 2016 en een interne stresstest op basis van cijfers van het tweede kwartaal 2017. In de stresstest hebben we vastgesteld wat het effect is van een extreem maar plausibel macro-economisch scenario op het kredietrisico van de Volksbank. Hierbij gebruiken we specifieke stresstest modellen. Deze zijn gebaseerd op de historische relatie tussen de ontwikkelingen in de portefeuille en de belangrijkste macro-economische parameters. Met betrekking tot het kredietrisico van onze particuliere hypotheekportefeuille zijn de werkloosheidscijfers en huizenprijsontwikkeling de voornaamste parameters. We onderzoeken ook hoe gevoelig de portefeuilles zijn voor schommelingen van macro-economische parameters. De Volksbank is, net als andere banken, gevoelig voor deze schommelingen, maar de bank blijkt bestand te zijn tegen de toegepaste extreme scenario's (door de sterke kapitaal- en liquiditeitspositie).

Stresstesten IFRS 9

Het concept van stresstesten voor kredietrisico's kan worden gedefinieerd als het meten van de financiële impact uit hoofde van kredietrisico ten gevolge van een of meerdere potentieel "ongunstige" scenario's. Alle posities op de balans, waar kredietrisico wordt gelopen, zijn in scope. De kredietrisico-stresstest-modellen zijn ontwikkeld voor interne of ICAAP stresstests en externe stresstests vanuit de toezichthouder (ECB/EBA). De modellen bestaan uit een specifieke, IFRS 9 consistente, point-in-time (PiT) benadering voor het voorspellen van voorzieningen en een specifieke through-the-cycle (TtC) benadering voor de voorspelling van RWA. Om de hoeveelheid voorzieningen in een stresstest te voorspellen, wordt op de volgende manier stress toegepast:

- Via migraties over de stages. Migratiematrices (en stage toewijzingsmatrices) worden gebruikt om posities over de IFRS 9 stages te migreren. Dit gebeurt op geaggregeerd niveau.
- Via een verhoging van de 12-maands of tot einde looptijd (lifetime ECLs) verwachte verliezen per stage. Gestreste 12-maands en tot einde looptijd verwachte verliezen per stage worden berekend door het doorrekenen van een "ongunstig" scenario in de interne IFRS 9-modellen.

4.2 Algemene kwantitatieve informatie betreffende het kredietrisico EDTF 26

De onderstaande tabel geeft een opsplitsing van de blootstellingen op klanten naar gestandaardiseerde risicoklassen (CRD asset classes) en rapportagebenadering (IRB of STA).

Totale en gemiddelde nettowaarde van de blootstellingen 2017

		a	b
	in miljoenen euro's	Nettowaarde blootstellingen aan het einde van de rapportageperiode	Gemiddelde nettowaarde van de blootstellingen gedurende de rapportageperiode
1	Centrale overheden of centrale banken	-	-
2	Instellingen	-	-
3	Ondernemingen	-	-
4	waarvan: Gespecialiseerde kredietverlening	-	-
5	waarvan: mkb	-	-
6	Particulieren en kleine partijen	47.675	45.293
7	Door onroerend goed gedekte vorderingen	47.675	45.293
8	mkb	-	-
9	Niet-mkb	47.675	45.293
10	Gekwalificeerde revolverende blootstellingen	-	-
	Andere blootstellingen particulieren en kleine partijen	-	-
11	mkb	-	-
12	Niet-mkb	-	-
13	Aandelen	-	-
14		-	-
15	Totaal overeenkomstig IRB-benadering	47.675	45.293
16	Centrale overheden of centrale banken	5.817	5.881
17	Regionale of lokale overheden	936	974
18	Publiekrechtelijke lichamen	66	69
19	Multilaterale ontwikkelingsbanken	289	293
20	Internationale organisaties	20	11
21	Instellingen	2.346	2.521
22	Ondernemingen	3.008	3.083
23	waarvan: mkb	412	415
24	Particulieren en kleine partijen	976	837
25	waarvan: mkb	283	423
	Gedekt door hypotheke op onroerend goed	391	744
26	waarvan: mkb	391	200
27	Wanbetaling	69	84
28	Bijzonder hoog risico	1	-
29	Gedekte obligaties	40	15
30	Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-
31	Instellingen voor collectieve belegging	-	-
32	Posities in aandelen	17	19
33	Overige posities	287	324
34			
35	Totaal overeenkomstig standaardbenadering	14.263	14.855
36	Totaal	61.938	60.148

Totale en gemiddelde nettowaarde van de blootstellingen 2016

	in miljoenen euro's	a	b
		Nettowaarde blootstellingen aan het einde van de rapportageperiode	Gemiddelde nettowaarde van de blootstellingen gedurende de rapportageperiode
1	Centrale overheden of centrale banken	-	-
2	Instellingen	-	-
3	Ondernemingen	-	-
4	waarvan: Gespecialiseerde kredietverlening	-	-
5	waarvan: mkb	-	-
6	Particulieren en kleine partijen	47.185	44.694
7	Door onroerend goed gedekte vorderingen	47.185	44.694
8	mkb	-	-
9	Niet-mkb	47.185	44.694
10	Gekwalificeerde revolverende blootstellingen	-	-
11	Andere blootstellingen particulieren en kleine partijen	-	-
12	mkb	-	-
13	Niet-mkb	-	-
14	Aandelen	-	-
15	Totaal overeenkomstig IRB-benadering	47.185	44.694
16	Centrale overheden of centrale banken	5.836	6.173
17	Regionale of lokale overheden	1.152	1.129
18	Publiekrechtelijke lichamen	75	82
19	Multilaterale ontwikkelingsbanken	282	289
20	Internationale organisaties	-	-
21	Instellingen	2.306	2.573
22	Ondernemingen	3.416	3.441
23	waarvan: mkb	361	354
24	Particulieren en kleine partijen	818	862
25	waarvan: mkb	87	91
26	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	1.025	1.089
27	waarvan: mkb	1.025	1.089
28	Wanbetaling	93	113
29	Bijzonder hoog risico	-	-
30	Gedekte obligaties	-	-
31	Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-
32	Instellingen voor collectieve belegging	-	-
33	Posities in aandelen	21	22
34	Overige posities	350	374
35	Totaal overeenkomstig standaardbenadering	15.374	16.147
36	Totaal	62.559	60.841

Het totaal aan blootstellingen voor de IRB benadering is gedurende 2017 per saldo licht toegenomen. De toename wordt veroorzaakt, doordat we meer nieuwe woonhuisfinancieringen hebben verstrekt. De mutatie van 'gedekt door hypotheek op onroerend goed' betreft in hoofdzaak herrubriceringen van blootstellingen welke voorheen onder de standaardbenaderingen werden gerapporteerd en in 2017 op IRB-basis.

Geografische uitsplitsingen van de blootstellingen 2017

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
	Nettowaarde												
in miljoenen euro's	Nederland	EMU	Duits-land	België	Frank-rijk	Oosten-rijk	Overige landen	Buiten EMU	Zwitser-land	Verenigd Koninkrijk	Tsjechië	Overige landen	Totaal
1 Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Instellingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 Ondernemingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4 Particulieren en kleine partijen	47.539	89	13	67	3	-	6	47	4	16	-	27	47.675
5 Aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6 Totaal overeenkomstig IRB-benadering	47.539	89	13	67	3	-	6	47	4	16	-	27	47.675
7 Centrale overheden of centrale banken	3.187	2.604	1.278	498	253	285	290	26	-	-	-	26	5.817
8 Regionale of lokale overheden	511	425	53	328	44	-	-	-	-	-	-	-	936
9 Publiekrechtelijke lichamen	66	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	66
10 Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	289	-	-	109	-	180	-	-	-	-	-	289
11 Internationale organisaties	-	20	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	20
12 Instellingen	362	265	165	-	50	20	30	1.719	1.450	85	151	33	2.346
13 Ondernemingen	1.891	989	244	178	371	111	85	128	58	70	-	-	3.008
14 Particulieren en kleine partijen	964	11	3	6	1	-	1	1	-	-	-	1	976
15 Gedekt door hypotheek op onroerend goed	388	3	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	391
16 Wanbetaling	68	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	69
17 Bijzonder hoog risico	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
18 Gedekte obligaties	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40
19 Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20 Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21 Posities in aandelen	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
22 Overige posities	287	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	287
23 Totaal overeenkomstig standaardbenadering	7.782	4.607	1.743	1.013	828	416	607	1.874	1.508	155	151	60	14.263
24 Totaal	55.321	4.696	1.756	1.080	831	416	613	1.921	1.512	171	151	87	61.938

Geografische uitsplitsingen van de blootstellingen 2016

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m
	Nettowaarde												
in miljoenen euro's	Nederland	EMU	Duits-land	België	Frank-rijk	Oosten-rijk	Overige landen	Buiten EMU	Zwitser-land	Verenigd Konink-rijk	Tsjechië	Overige landen	Totaal
1 Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Instellingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 Ondernemingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4 Particulieren en kleine partijen	47.036	96	13	72	4	-	7	53	5	17	-	31	47.185
5 Aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6 Totaal overeenkomstig IRB-benadering	47.036	96	13	72	4	-	7	53	5	17	-	31	47.185
7 Centrale overheden of centrale banken	3.053	2.756	1.211	590	436	273	246	27	-	-	-	27	5.836
8 Regionale of lokale overheden	695	364	14	281	69	-	-	93	93	-	-	-	1.152
9 Publiekrechtelijke lichamen	75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75
10 Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	-	-	-	-	-	-	282	-	-	-	282	282
11 Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12 Instellingen	437	224	124	1	87	-	12	1.645	1.500	79	50	16	2.306
13 Ondernemingen	2.389	839	223	133	341	116	26	188	60	122	-	6	3.416
14 Particulieren en kleine partijen	806	11	4	6	-	-	1	1	-	-	-	1	818
15 Gedekt door hypotheek op onroerend goed	1.018	6	-	4	1	-	1	1	-	-	-	1	1.025
16 Wanbetaling	91	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	93
17 Bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18 Gedekte obligaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19 Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20 Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21 Posities in aandelen	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21
22 Overige posities	350	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	350
23 Totaal overeenkomstig standaardbenadering	8.935	4.202	1.576	1.017	934	389	286	2.237	1.653	201	50	333	15.374
24 Totaal	55.971	4.298	1.589	1.089	938	389	293	2.290	1.658	218	50	364	62.559

De Volksbank is een bank die zich richt op particulieren (voornamelijk hypotheek) en het kleinbedrijf in de Nederlandse markt. Met betrekking tot obligaties van centrale overheden is de Volksbank zeer risicomijdend en wordt er voornamelijk geld weggezet bij de economisch meest stabiele landen.

Concentratie van blootstellingen per bedrijfstak of soort tegenpartij 2017

in miljoenen euro's		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t
		Landbouw, bosbouw en visserij	Winning van delfstoffen	Verwerkende industrie	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde	Drinkwatervoorziening	Bouwnijverheid	Groot- en detailhandel	Vervoer en opslag	Verschaffen van accommodatie en maaltijden	Informatie en communicatie	Exploitatie van en handel in onroerend goed	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	Administratieve en ondersteunende diensten	Openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen	Onderwijs	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke diensten	Kunst, amusement en recreatie	Particulier niet-mkb	Overige diensten	Totaal
1	Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Instellingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Ondernemingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Particulieren en kleine partijen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47.675	-	47.675
5	Aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Totaal overeenkomstig IRB-benadering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47.675	-	47.675
7	Centrale overheden of centrale banken	7	-	14	126	-	15	56	7	19	3	91	-	3.225	1.787	4	26	17	-	420	5.817
8	Regionale of lokale overheden	1	-	2	20	-	3	9	1	3	-	15	-	519	288	-	4	3	-	68	936
9	Publiekrechtelijke lichamen	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-	37	21	-	-	-	-	5	66
10	Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	-	1	6	-	1	3	-	1	-	5	-	160	89	-	1	1	-	21	289
11	Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	7	-	-	-	-	1	20
12	Instellingen	2	-	5	52	-	7	23	2	7	1	37	-	1.301	721	1	10	7	-	170	2.346
13	Ondernemingen	3	-	7	66	-	9	29	4	9	1	47	-	1.667	924	1	15	8	-	218	3.008
14	Particulieren en kleine partijen	1	-	2	22	-	3	9	1	3	-	15	-	542	300	-	4	3	-	71	976
15	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	-	-	1	8	-	1	4	-	1	-	6	-	218	121	-	2	1	-	28	391
16	Wanbetaling	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-	38	23	-	-	-	-	5	69
17	Bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
18	Gedekte obligaties	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	23	12	-	-	-	-	3	40
19	Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Posities in aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	6	-	-	-	-	1	17
22	Overige posities	-	-	-	6	-	1	3	-	2	-	4	-	160	88	-	1	1	-	21	287
23	Totaal overeenkomstig standaardbenadering	14	-	32	309	-	40	138	15	45	5	223	-	7.913	4.387	6	63	41	-	1.032	14.263
24	Totaal	14	-	32	309	-	40	138	15	45	5	223	-	7.913	4.387	6	63	41	47.675	1.032	61.938

Concentratie van blootstellingen per bedrijfstak of soort tegenpartij 2016

in miljoenen euro's		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t
		Landbouw, bosbouw en visserij	Winning van delfstoffen	Verwerkende industrie	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde	Drinkwatervoorziening	Bouwnijverheid	Groot- en detailhandel	Vervoer en opslag	Verschaffen van accommodatie en maaltijden	Informatie en communicatie	Exploitatie van en handel in onroerend goed	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	Administratieve en ondersteunende diensten	Openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen	Onderwijs	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke diensten	Kunst, amusement en recreatie	Particulier niet-mkb	Overige diensten	Totaal
1	Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Instellingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Ondernemingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Particulieren en kleine partijen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47.185	-	47.185
5	Aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Totaal overeenkomstig IRB-benadering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47.185	-	47.185
7	Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.088	3.748	-	-	-	-	-	5.836
8	Regionale of lokale overheden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.152	-	-	-	-	-	1.152
9	Publiekrechtelijke lichamen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55	-	17	3	-	-	75
10	Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	282	-	-	-	-	-	-	282
11	Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Instellingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.306	-	-	-	-	-	-	2.306
13	Ondernemingen	-	-	-	270	-	-	8	5	-	-	47	-	2.803	-	-	8	5	-	270	3.416
14	Particulieren en kleine partijen	2	-	6	1	-	7	21	2	5	1	10	-	26	-	1	6	4	-	726	818
15	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	15	-	45	-	-	71	191	20	59	9	246	1	252	-	7	49	26	-	34	1.025
16	Wanbetaling	1	-	3	-	-	-	7	1	5	-	26	-	25	-	2	1	1	-	21	93
17	Bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Gedekte obligaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Posities in aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	-	21
22	Overige posities	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	-	-	-	-	-	293	350
23	Totaal overeenkomstig standaardbenadering	18	-	54	271	-	78	227	28	69	10	329	1	7.860	4.955	10	81	39	-	1.344	15.374
24	Totaal	18	-	54	271	-	78	227	28	69	10	329	1	7.860	4.955	10	81	39	47.185	1.344	62.559

Over het algemeen is het beeld onveranderd ten opzichte van 2016. De afnames van blootstellingen worden in hoge mate veroorzaakt door de afname van de zakelijke kredietportefeuille.

Looptijd van de posities 2017

	a	b	c	d	e	f
	Netto waarde					
in miljoenen euro's	Direct opvraagbaar	< = 1 jaar	> 1 jaar < = 5 jaar	> 5 jaar	Geen vast-gelegde looptijd	Totaal
1 Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-
2 Instellingen	-	-	-	-	-	-
3 Ondernemingen	-	-	-	-	-	-
4 Particulieren en kleine partijen	37	397	1.827	43.456	-	45.717
5 Aandelen	-	-	-	-	-	-
6 Totaal overeenkomstig IRB-benadering	37	397	1.827	43.456	-	45.717
7 Centrale overheden of centrale banken	2.434	125	1.079	2.179	-	5.817
8 Regionale of lokale overheden	343	46	257	290	-	936
9 Publiekrechtelijke lichamen	-	21	-	45	-	66
10 Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	41	76	172	-	289
11 Internationale organisaties	-	-	-	20	-	20
12 Instellingen	1.869	111	146	220	-	2.346
13 Ondernemingen	1.382	54	481	1.044	-	2.961
14 Particulieren en kleine partijen	141	1	12	196	-	350
15 Gedekt door hypotheek op onroerend goed	1	1	19	370	-	391
16 Wanbetaling	10	-	-	56	-	66
17 Bijzonder hoog risico	-	-	1	-	-	1
18 Gedekte obligaties	-	-	-	40	-	40
Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-
19 Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-
20 Posities in aandelen	-	-	-	-	17	17
21 Overige posities	-	-	-	-	287	287
22 Totaal overeenkomstig standaardbenadering	6.180	400	2.071	4.632	304	13.587
23 Totaal	6.217	797	3.898	48.088	304	59.304

Looptijd van de posities 2016

in miljoenen euro's	a	b	c	d	e	f
	Netto waarde					Totaal
	Direct opvraagbaar	<= 1 jaar	> 1 jaar <= 5 jaar	> 5 jaar	Geen vast-gelegde looptijd	
1 Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-
2 Instellingen	-	-	-	-	-	-
3 Ondernemingen	-	-	-	-	-	-
4 Particulieren en kleine partijen	71	230	1.576	42.804	-	44.681
5 Aandelen	-	-	-	-	-	-
6 Totaal overeenkomstig IRB-benadering	71	230	1.576	42.804	-	44.681
7 Centrale overheden of centrale banken	2.160	52	957	2.667	-	5.836
8 Regionale of lokale overheden	350	-	-	-	-	350
9 Publiekrechtelijke lichamen	-	-	119	163	-	282
10 Multilaterale ontwikkelingsbanken	466	60	296	329	-	1.151
11 Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-
12 Instellingen	1.810	134	188	174	-	2.306
13 Ondernemingen	1.031	17	345	1.796	-	3.189
14 Particulieren en kleine partijen	-	1	27	47	-	75
15 Gedekt door hypotheek op onroerend goed	9	1	29	979	-	1.018
16 Wanbetaling	12	-	-	9	-	21
17 Bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	-
18 Gedekte obligaties	-	-	-	-	-	-
Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-
20 Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-
21 Posities in aandelen	-	-	3	8	162	173
22 Overige posities	29	-	2	61	-	92
Totaal overeenkomstig standaardbenadering	5.867	265	1.966	6.233	162	14.493
24 Totaal	5.938	495	3.542	49.037	162	59.174

Typend voor de portefeuille is het hoge aandeel particulieren, waarbij de dominante factor woonhuisfinancieringen zijn, welke typisch een lange looptijd hebben. Dit is in 2017 niet anders dan in 2016.

Kredietkwaliteit van posities uitgesplitst naar categorie blootstelling en instrument 2017

	a	b	c	d	e	f	g
	Brutoboekwaarden van					Kosten van kredietrisico-aanpassing voor de verslag-periode	Netto-waarden
in miljoenen euro's	Bloot-stellingen in wanbetaling	Bloot-stellingen niet in wanbetaling	Specifieke kredietrisico aanpassingen	Algemene kredietrisico aanpassingen	Gecumuleerde afschrijvingen		(a+b-c-d)
Centrale overheden of							
1 centrale banken	-	-	-	-	-	-	-
2 Instellingen	-	-	-	-	-	-	-
3 Ondernemingen	-	-	-	-	-	-	-
4 <i>waarvan: Gespecialiseerde kredietverlening</i>	-	-	-	-	-	-	-
5 <i>waarvan: mkb</i>	-	-	-	-	-	-	-
6 Particulieren en kleine partijen	286	47.460	71	-	-	27	47.675
7 <i>Door onroerend goed gedekte vorderingen</i>	286	47.460	71	-	-	27	47.675
8 <i>mkb</i>	-	-	-	-	-	-	-
9 <i>Niet-mkb</i>	286	47.460	71	-	-	27	47.675
10 <i>Gekwalificeerde revolverende blootstellingen</i>	-	-	-	-	-	-	-
11 <i>Andere blootstellingen particulieren en kleine partijen</i>	-	-	-	-	-	-	-
12 <i>mkb</i>	-	-	-	-	-	-	-
13 <i>Niet-mkb</i>	-	-	-	-	-	-	-
14 Aandelen	-	-	-	-	-	-	-
15 Totaal overeenkomstig IRB-benadering	286	47.460	71	-	-	27	47.675
16 Centrale overheden of centrale banken	-	5.817	-	-	-	-	5.817
17 Regionale of lokale overheden	-	936	-	-	-	-	936
18 Publiekrechtelijke lichamen	-	66	-	-	-	-	66
19 Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	289	-	-	-	-	289
20 Internationale organisaties	-	20	-	-	-	-	20
21 Instellingen	-	2.346	-	-	-	-	2.346
22 Ondernemingen	23	2.987	2	-	-	3	3.008
23 <i>waarvan: mkb</i>	23	391	2	-	-	3	412
24 Particulieren en kleine partijen	66	911	1	-	-	8	976
25 <i>waarvan: mkb</i>	27	256	-	-	-	3	283
26 Gedekt door hypotheek op onroerend goed	53	338	-	-	-	6	391
27 <i>waarvan: mkb</i>	53	338	-	-	-	6	391
28 Wanbetaling	-	142	73	-	-	-	69
29 Bijzonder hoog risico	2	-	1	-	-	0	1
30 Gedekte obligaties	-	40	-	-	-	-	40
31 Vorderingen op instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-
32 Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-	-
33 Posities in aandelen	-	18	1	-	-	-	17
34 Overige posities	-	287	-	-	-	-	287
35 Totaal overeenkomstig standaardbenadering	144	14.197	78	-	-	17	14.263
36 Totaal	430	61.657	149	-	-	44	61.938
37 <i>Waaronder: Leningen</i>	429	52.148	149	-	-	44	52.428
38 <i>Waaronder: Schuldbewijzen</i>	-	4.916	-	-	-	-	4.916
39 <i>Waaronder: Posities buiten de balansstelling</i>	1	2.634	-	-	-	-	2.635

Kredietkwaliteit van posities uitgesplitst naar categorie blootstelling en instrument 2016

	a	b	c	d	e	f	g
	Brutoboekwaarden van					Kosten van kredietrisico-aanpassing voor de verslagperiode	Netto-waarden
in miljoenen euro's	Bloot-stellingen in wanbetaling	Bloot-stellingen niet in wanbetaling	Specifieke kredietrisico aanpassingen	Algemene kredietrisico aanpassingen	Gecumuleerde afschrijvingen		(a+b-c-d)
Centrale overheden of							
1 centrale banken	-	-	-	-	-	-	-
2 Instellingen	-	-	-	-	-	-	-
3 Ondernemingen	-	-	-	-	-	-	-
waarvan: Gespecialiseerde							
4 kredietverlening	-	-	-	-	-	-	-
5 waarvan: mkb	-	-	-	-	-	-	-
Particulieren en kleine							
6 partijen	408	46.883	106	-	-	36	47.185
Door onroerend goed gedekte							
7 vorderingen	408	46.883	106	-	-	36	47.185
8 mkb	-	-	-	-	-	-	-
9 Niet-mkb	408	46.883	106	-	-	36	47.185
Gekwalificeerde revolverende							
10 blootstellingen	-	-	-	-	-	-	-
Andere blootstellingen							
particulieren en kleine							
11 partijen	-	-	-	-	-	-	-
12 mkb	-	-	-	-	-	-	-
13 Niet-mkb	-	-	-	-	-	-	-
14 Aandelen	-	-	-	-	-	-	-
Totaal overeenkomstig							
15 IRB-benadering	408	46.883	106	-	-	36	47.185
Centrale overheden of							
16 centrale banken	-	5.836	-	-	-	-	5.836
Regionale of lokale							
17 overheden	-	1.152	-	-	-	-	1.152
18 Publiekrechtelijke lichamen	-	75	-	-	-	-	75
Multilaterale							
19 ontwikkelingsbanken	-	282	-	-	-	-	282
20 Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-	-
21 Instellingen	-	2.306	-	-	-	-	2.306
22 Ondernemingen	9	3.407	-	-	-	1	3.416
23 waarvan: mkb	9	352	-	-	-	1	361
Particulieren en kleine							
24 partijen	54	765	1	-	-	4	818
25 waarvan: mkb	9	78	-	-	-	1	87
Gedekt door hypotheek op							
26 onroerend goed	125	904	4	-	-	10	1.025
27 waarvan: mkb	125	904	4	-	-	10	1.025
28 Wanbetaling	-	189	96	-	-	1	93
29 Bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	-	-
30 Gedekte obligaties	-	-	-	-	-	-	-
Vorderingen op instellingen							
en ondernemingen met een							
kredietbeoordeling voor de							
31 korte termijn	-	-	-	-	-	-	-
Instellingen voor collectieve							
32 belegging	-	-	-	-	-	-	-
33 Posities in aandelen	-	21	-	-	-	-	21
34 Overige posities	-	350	-	-	-	-	350
Totaal overeenkomstig							
35 standaardbenadering	188	15.287	101	-	-	15	15.374
36 Totaal	596	62.170	208	-	-	51	62.559
37 Waaronder: Leningen	596	51.166	202	-	-	51	51.560
38 Waaronder: Schuldbewijzen	-	5.117	-	-	-	-	5.117
39 Waaronder: Posities buiten de							
balanstelling	-	3.383	-	-	-	-	3.383

De blootstellingen in wanbetalingen zijn in absolute en relatieve zin in 2017 fors afgenomen. Een verbeterd economisch klimaat en een intensiever preventief beheer hebben hier fors aan bijgedragen.

Kredietkwaliteit van blootstellingen volgens bedrijfstak of soorten tegenpartijen 2017

	in miljoenen euro's	a	b	c	d	e	f	g
		Brutoboekwaarden van		Specifieke kredietrisico aanpassingen	Algemene kredietrisico aanpassingen	Gecumuleerde afschrijvingen	Kosten van kredietrisico-aanpassing voor de verslag-periode	Netto-waarden (a+b-c-d)
		Bloot- stellingen in wanbetaling	Bloot- stellingen niet in wanbetaling					
1	Landbouw, bosbouw en visserij	-	14	-	-	-	-	14
2	Winning van delfstoffen	-	-	-	-	-	-	-
3	Verwerkende industrie	-	32	-	-	-	-	32
4	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde	3	308	2	-	-	-	309
5	Drinkwatervoorziening	-	-	-	-	-	-	-
6	Bouwnijverheid	-	40	-	-	-	-	40
7	Groot- en detailhandel	1	138	1	-	-	-	138
8	Vervoer en opslag	-	15	-	-	-	-	15
9	Verschaffen van accommodatie en maaltijden	-	45	-	-	-	-	45
10	Informatie en communicatie	-	5	-	-	-	-	5
11	Exploitatie van en handel in onroerend goed	2	222	1	-	-	-	223
12	Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	-	-	-	-	-	-	-
13	Administratieve en ondersteunende diensten	81	7.875	43	-	-	10	7.913
14	Openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen	44	4.367	24	-	-	5	4.387
15	Onderwijs	-	6	-	-	-	-	6
16	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke diensten	1	62	-	-	-	-	63
17	Kunst, amusement en recreatie	-	41	-	-	-	-	41
18	Retail Non SME	286	47.460	71	-	-	27	47.675
20	Overige diensten	12	1.027	7	-	-	2	1.032
19	Totaal	430	61.657	149	-	-	44	61.938

Kredietkwaliteit van blootstellingen volgens bedrijfstak of soorten tegenpartijen 2016

in miljoenen euro's	a	b	c	d	e	f	g
	Brutoboekwaarden van		Specifieke kredietrisico aanpassingen	Algemene kredietrisico aanpassingen	Gecumuleerde afschrijvingen	Kosten van kredietrisico-aanpassing voor de verslagperiode	Netto-waarden (a+b-c-d)
	Blootstellingen in wanbetaling	Blootstellingen niet in wanbetaling					
Landbouw, bosbouw en visserij	2	18	1	-	-	-	18
Winning van delfstoffen	-	0	-	-	-	-	0
Verwerkende industrie	6	51	3	-	-	1	54
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde	-	271	-	-	-	-	271
Drinkwatervoorziening	0	0	0	-	-	-	0
Bouwnijverheid	18	79	19	-	-	1	78
Groot- en detailhandel	15	220	7	-	-	1	227
Vervoer en opslag	1	27	1	-	-	-	27
Verschaffen van accommodatie en maaltijden	9	65	4	-	-	1	69
Informatie en communicatie	0	10	0	-	-	-	10
Exploitatie van en handel in onroerend goed	45	304	20	-	-	5	329
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	-	1	0	-	-	-	1
Administratieve en ondersteunende diensten	42	7.838	20	-	-	3	7.860
Openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen	-	4.955	-	-	-	-	4.955
Onderwijs	3	8	1	-	-	-	10
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke diensten	2	79	1	-	-	-	80
Kunst, amusement en recreatie	2	38	1	-	-	-	40
Retail Non SME	408	46.883	106	-	-	36	47.185
Overige diensten	45	1.323	24	-	-	4	1.344
19 Totaal	596	62.170	208	-	-	52	62.559

Kredietkwaliteit van blootstellingen volgens geografisch gebied 2017

		a	b	c	d	e	f	g
		Brutoboekwaarden van						
	in miljoenen euro's	Blootstellingen in wanbetaling	Blootstellingen niet in wanbetaling	Specifieke kredietrisico aanpassingen	Algemene kredietrisico aanpassingen	Gecumuleerde afschrijvingen	Kosten van kredietrisico-aanpassing voor de verslagperiode	Nettowaarden (a+b-c-d)
1	Nederland	425	55.042	146	-	-	43	55.321
2	EMU	5	4.694	3	-	-	1	4.696
3	Duitsland	1	1.756	1	-	-	-	1.756
4	België	4	1.078	2	-	-	-	1.080
5	Frankrijk	-	831	-	-	-	-	831
6	Oostenrijk	-	416	-	-	-	-	416
7	Overige landen	-	613	-	-	-	-	613
8	Buiten EMU	-	1.921	-	-	-	-	1.921
9	Zwitserland	-	1.512	-	-	-	-	1.512
10	Verenigd Koninkrijk	-	171	-	-	-	-	171
11	Tsjechië	-	151	-	-	-	-	151
12	Overige landen	-	87	-	-	-	-	87
13	Totaal	430	61.657	149	-	-	44	61.938

Kredietkwaliteit van blootstellingen volgens geografisch gebied 2016

		a	b	c	d	e	f	g
		Brutoboekwaarden van						
	in miljoenen euro's	Blootstellingen in wanbetaling	Blootstellingen niet in wanbetaling	Specifieke kredietrisico aanpassingen	Algemene kredietrisico aanpassingen	Gecumuleerde afschrijvingen	Kosten van kredietrisico-aanpassing voor de verslagperiode	Nettowaarden (a+b-c-d)
1	Nederland	588	55.588	205	-	-	51	55.971
2	EMU	7	4.294	3	-	-	-	4.298
3	Duitsland	2	1.588	1	-	-	-	1.589
4	België	5	1.086	2	-	-	-	1.089
5	Frankrijk	-	938	-	-	-	-	938
6	Oostenrijk	-	389	-	-	-	-	389
7	Overige landen	-	293	-	-	-	-	293
8	Buiten EMU	1	2.289	-	-	-	-	2.290
9	Zwitserland	-	1.658	-	-	-	-	1.658
10	Verenigd Koninkrijk	-	218	-	-	-	-	218
11	Tsjechië	-	50	-	-	-	-	50
12	Overige landen	1	363	-	-	-	-	364
13	Totaal	596	62.170	208	-	-	51	62.559

Onderstaande tabel toont de achterstanden van vorderingen op particuliere hypotheek. Een klant is in achterstand als de betaling van het verschuldigde rente- en/of aflossingsbedrag meer dan een dag te laat is. In de praktijk komt dat neer op de te late betaling van het overeengekomen maandelijks termijnbedrag.

Een klant wordt 'in default' geregistreerd als een van de onderstaande situaties zich voordoet:

- deze minimaal 3 maanden niet heeft voldaan aan zijn betalingsverplichtingen; of
- het onwaarschijnlijk is dat de klant aan zijn betalingsverplichtingen kan (blijven) voldoen;
- als er sprake is van bijzondere gebeurtenissen, bijvoorbeeld door gevolgen van een scheiding of in geval van fraude.

Posten zijn pas weer 'uit default' als de volledige achterstand is aangezuiverd.

Veroudering van achterstallige blootstellingen 2017 [EDTF 28](#)

		a	b	c	d	e	f
		Brutoboekwaarden					
	in miljoenen euro's	Geen achterstand	> 30 dagen ≤ 30 dagen	> 60 dagen ≤ 60 dagen	> 90 dagen ≤ 90 dagen	> 180 dagen ≤ 1 jaar	> 1 jaar
1	Leningen	52.962	855	77	5	83	66
2	Schuldbewijzen	4.916	-	-	-	-	-
3	Totale blootstellingen	57.878	855	77	5	83	66

Veroudering van achterstallige blootstellingen 2016 [EDTF 28](#)

		a	b	c	d	e	f	
		Brutoboekwaarden						
	in miljoenen euro's	Geen achterstand	≤ 30 dagen	> 30 dagen ≤ 60 dagen	> 60 dagen ≤ 90 dagen	> 90 dagen ≤ 180 dagen	> 180 dagen ≤ 1 jaar	> 1 jaar
1	Leningen	51.927	848	101	4	113	101	122
2	Schuldbewijzen	5.117	-	-	-	-	-	-
3	Totale blootstellingen	57.044	848	101	4	113	101	122

Niet-renderende en opgegeven blootstellingen 2017 [EDTF 28](#)

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	
	Brutoboekwaarde van renderende en niet-renderende blootstellingen							Gecumuleerde waardevermindering, voorzieningen en negatieve aanpassingen van de reële waarde vanwege kredietrisico				Ontvangen zekerheden en financiële garanties		
								Op renderende blootstellingen		Op niet-renderende blootstellingen				
	Waarvan niet-renderend													
	in miljoenen euro's	Ren-derend	Waarvan rend-erend, maar > 30 dagen en Waarvan <= 90 dagen achter- stallig	Waarvan rend- opge- geven	Niet ren- derend	Waar- van in wan- betaling	Waar- van dubieus opge- geven	Waar- van opge- geven	Waar- van opge- geven	Op niet- rend- erende bloot- stel- lingen	Waar- van opge- geven bloot- stel- lingen			
1	Leningen	54.113	23	1.541	1.058	419	419	830	-31	-6	-119	-43	926	2.261
2	Schuldbewijzen	4.916	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Blootstellingen buiten de balansstelling	2.616	-	2	4	1	-	3	-	-	-	-	-	-

De coverage ratio voor niet-renderende (hierna te noemen 'non-performing') leningen en voorschotten bedraagt 11,3% per december 2017. De coverage ratio wordt berekend door de voorzieningen en negatieve aanpassingen van de reële waarde vanwege kredietrisico voor non-performing leningen en voorschotten te delen door de brutoboekwaarde van de non-performing leningen en voorschotten.

Onlangs heeft de Volksbank geconcludeerd dat er voor de huidige interpretatie voor non-performing blootstellingen er geen rekening is gehouden met de laatste wijzigingen in de EU-regelgeving. Dit heeft geresulteerd in een conservatieve interpretatie en een relatief hoog bedrag aan gerapporteerde non-performing blootstellingen. Meer specifiek, performing klanten, met een forbearance maatregel en geen non-performing verleden, die een additionele maatregel ontvangen en/of meer dan 30 dagen in achterstand raken worden beschouwd als non-performing. Deze interpretatie is niet toegestaan door de huidige wettelijke eisen. De Volksbank is voornemens om haar beleid ten aanzien van de interpretatie van non-performing blootstellingen aan te passen in 2018. Als gevolg van deze gewijzigde interpretatie zal de coverage ratio voor non-performing leningen en voorschotten naar verwachting toenemen.

In het jaarverslag rapporteert de Volksbank een coverage ratio voor vorderingen op klanten van 28,4%. Deze coverage ratio wordt berekend door de specifieke voorzieningen voor default leningen te delen door de brutoboekwaarde van de default leningen. Op dit moment zijn de default leningen significant lager dan de non-performing leningen. Dit

wordt voor een groot deel verklaard door de conservatieve interpretatie voor non-performing blootstellingen zoals bovenstaand toegelicht. Dit resulteert in een significant hogere coverage ratio in de jaarrekening dan de coverage ratio voor non-performing leningen en voorschotten.

KREDIETRISICOAANPASSINGEN [EDTF 28](#)

Met betrekking tot de kredieten gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs wordt een voorziening uit hoofde van bijzondere waardevermindering getroffen indien er objectief bewijs bestaat dat de Volksbank niet in staat zal zijn om alle bedragen te incasseren die volgens de oorspronkelijke contractuele leningsvoorwaarden moeten worden ontvangen. Objectief bewijs is er bij betalingsachterstanden of als gevolg van een andere indicatie van een verliesgebeurtenis waardoor het onwaarschijnlijk is dat de klant aan de contractuele betalingen kan voldoen. Voor kredieten die individueel belangrijk zijn, is het bedrag van de voorziening gelijk aan het verschil tussen de boekwaarde en de netto contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen. Deze waarde is gelijk aan de verwachte toekomstige kasstromen, inclusief de bedragen die uit hoofde van garanties en onderpand worden gerealiseerd, verdisconteerd tegen de oorspronkelijke effectieve rente van de kredieten.

Homogene leninggroepen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs met een kleinere omvang per individuele lening (en overeenkomstig kredietrisico) zoals hypotheekleningen en consumptieve kredieten worden op collectieve basis getoetst op bijzondere waardevermindering. Ditzelfde geldt voor kleinere bedrijfskredieten die op portefeuillebasis worden beheerd. De voorziening op basis van de collectieve benadering wordt bepaald met behulp van modellen, waaronder 'risk rating models', voor homogene pools van kredieten aan particulieren. De verliesfactoren die met behulp van dergelijke modellen worden ontwikkeld zijn gebaseerd op historische verliesgegevens van de Volksbank en worden aangepast op basis van actuele gegevens die, naar het oordeel van het management, van invloed zijn op de inbaarheid van de portefeuille op de beoordelingsdatum.

De voorziening voor waardeverminderingen dekt tevens verliezen in gevallen waar objectieve aanwijzingen erop duiden dat in onderdelen van de kredietportefeuille waarschijnlijke verliezen schuilen, waarvan de aanleiding voor het verlies op meetmoment (ultimo boekjaar) wel heeft plaatsgevonden, maar nog niet is geïdentificeerd (IBNR 'incurred but not reported'). Hierbij wordt rekening gehouden met een Loss Identification Period van 10 maanden. Voor hypotheekleningen en hypotheekleningen gedekte (duurzame) financieringen zijn deze verliezen geschat op basis van historische verliespatronen van kredieten met risicokenmerken die vergelijkbaar zijn met die van andere kredieten in de portefeuille. Verliezen op niet-hypotheekleningen gedekte (duurzame) leningen en overige vorderingen worden bepaald op basis van historische verliespatronen en de kredietwaardigheid van de kredietnemers.

Indien het bedrag van de bijzondere waardevermindering vervolgens daalt als gevolg van een gebeurtenis na de afboeking wordt de vrijval van de voorziening ten gunste gebracht van de winst- en verliesrekening. Wanneer een krediet oninbaar is, wordt dit onttrokken van de hiermee verband houdende voorziening voor bijzondere waardeverminderingen. Bedragen die daarna alsnog worden geïnd, worden in mindering gebracht op de dotatie aan de voorziening voor bijzondere waardeverminderingen in de winst- en verliesrekening.

AFSCHRIJVINGSBELEID [EDTF 28](#)

Tekorten na beëindiging en aflossing van de hypothecaire geldlening kunnen ontstaan als gevolg van een ontoereikende aflossing van het verschuldigde na een gedwongen of vrijwillig uitwinningstraject, of na een reguliere aflossing op grond van een door de bank (bij voorbaat) verleend royement (toezegging vanuit de bank dat wordt meegewerkt aan doorhaling van de hypothecaire inschrijving, ondanks het tekort na aflossing). Met betrekking tot hypothecaire geldleningen worden de volgende triggers onderscheiden die kunnen leiden tot een afschrijving:

1. Kwijtschelding van verschuldigde bedragen
2. Beëindiging en aflossing van de lening met een tekort
3. Staken van restschuldincasso
4. Optreden van operationele verliezen

Veranderingen in de stand van algemene en specifieke kredietrisicoaanpassingen 2017

	in miljoenen euro's	a	b
		Gecumuleerde specifieke kredietrisicoaanpassing	Gecumuleerde algemene kredietrisicoaanpassing
1 Openingsbalans		214	-
2 Toenames als gevolg van bedragen die zijn gereserveerd voor geraamde verliezen op leningen gedurende de verslagperiode		44	-
3 Afnames als gevolg van teruggeboekte bedragen voor geraamde verliezen op leningen gedurende de verslagperiode		-67	-
4 Afnames als gevolg van bedragen die ten laste worden gebracht van gecumuleerde kredietrisicoaanpassingen		-47	-
5 Overdrachten tussen kredietrisicoaanpassingen		-	-
6 Impact van wisselkoersverschillen		-	-
7 Bedrijfscombinaties, met inbegrip van de verwerving en afstoting van dochterondernemingen		-	-
8 Andere aanpassingen		5	-
9 Eindbalans		149	-
10 Ontvangsten voor kredietrisicoaanpassingen die rechtstreeks in de winst- en verliesrekening worden opgenomen		-	-
11 Specifieke kredietrisicoaanpassingen die rechtstreeks in de winst- en verliesrekening worden opgenomen		-	-

Veranderingen in de stand van algemene en specifieke kredietrisicoaanpassingen 2016

	in miljoenen euro's	a	b
		Gecumuleerde specifieke kredietrisicoaanpassing	Gecumuleerde algemene kredietrisicoaanpassing
1 Openingsbalans		391	-
2 Toenames als gevolg van bedragen die zijn gereserveerd voor geraamde verliezen op leningen gedurende de verslagperiode		51	-
3 Afnames als gevolg van teruggeboekte bedragen voor geraamde verliezen op leningen gedurende de verslagperiode		-119	-
4 Afnames als gevolg van bedragen die ten laste worden gebracht van gecumuleerde kredietrisicoaanpassingen		-117	-
5 Overdrachten tussen kredietrisicoaanpassingen		-	-
6 Impact van wisselkoersverschillen		-	-
7 Bedrijfscombinaties, met inbegrip van de verwerving en afstoting van dochterondernemingen		-	-
8 Andere aanpassingen		8	-
9 Eindbalans		214	-
10 Ontvangsten voor kredietrisicoaanpassingen die rechtstreeks in de winst- en verliesrekening worden opgenomen		-	-
11 Specifieke kredietrisicoaanpassingen die rechtstreeks in de winst- en verliesrekening worden opgenomen		-	-

De reservering voor specifieke kredietrisicoaanpassingen zijn in 2017 verder gedaald. De vrijval van de reserveringen zijn echter wel fors gedaald ten opzichte van 2016.

Veranderingen in de stand van leningen en schuldbewijzen in wanbetaling in 2017

	in miljoenen euro's	a
		Brutoboekwaarden van blootstellingen in wanbetaling
1 Openingsbalans		635
2 Leningen en schuldbewijzen die sinds de laatste verslagperiode dubieus zijn geworden of ten aanzien waarvan zich een wanbetaling heeft voorgedaan		152
3 Niet langer in wanbetaling		-164
4 Afgeschreven bedragen		-205
5 Andere veranderingen		1
6 Eindbalans		419

Veranderingen in de stand van leningen en schuldbewijzen in wanbetaling in 2016

		a
in miljoenen euro's		Brutoboekwaarden van blootstellingen in wanbetaling
1	Openingsbalans	1.141
2	Leningen en schuldbewijzen die sinds de laatste verslagperiode dubieus zijn geworden of ten aanzien waarvan zich een wanbetaling heeft voorgedaan	155
3	Niet langer in wanbetaling	-322
4	Afgeschreven bedragen	-328
5	Andere veranderingen	-11
6	Eindbalans	635

4.3 Algemene kwalitatieve informatie over kredietrisicolimitering

ZEKERHEDEN [EDTF 30](#)

Particuliere hypotheeken

Bij de instroom zien we erop toe dat de verstrekte leningen op hypotheeken voldoen aan adequate normen ten aanzien van klant, inkomen en onderpand. Potentiële verliezen als gevolg van het kredietrisico beperken we door voorwaarden te stellen aan de zekerheden, zoals de waarde van het onderpand en al dan niet een garantiestelling door NHG. Van de Internal Rating Based (IRB)-risicoklasse 'Particuliere hypotheeken' valt € 12,9 miljard (2016: € 12,4 miljard) ofwel bijna 29% van de exposure onder het NHG-garantiestelsel (zie de volgende tabel).

Maandelijks indexeren we onderpandwaarden op basis van de ontwikkeling van de huizenprijzen. Dit doen wij op basis van indices (per gemeente en soort onderpand) die wij extern inkopen. Voor ons portefeuillebeheer passen wij de onderpandwaarde zowel naar boven, alsook naar beneden aan. Bij een negatieve ontwikkeling wordt de Loan-to-Value dus aangepast, maar de opslag die de bank aan de klant doorrekent wordt niet verhoogd.

In het uiterste geval van uitwinning (gedwongen verkoop van het onderpand), geeft de bank opdracht aan een door haar geselecteerde taxateur om een (her)taxatie uit te voeren.

Zakelijke portefeuille

De waarde van de onroerende zaken in deze portefeuille controleren we ten minste eenmaal per jaar aan de hand van actuele marktgegevens. Indien de marktomstandigheden hiertoe aanleiding geven, voeren we frequentere controles uit. De hertaxatietermijn voor onroerend goed is afhankelijk van de hoogte van de schuld. Is de schuld (het obligo) hoger dan € 1 miljoen, dan moet er elke drie jaar een hertaxatie worden uitgevoerd, is de schuld lager dan is hertaxatie niet verplicht. Een hertaxatie kan ook vanuit het (bijzonder) beheerproces worden opgestart. Zodra we, in het kader van bijzonder beheer, een kredietfaciliteit in behandeling nemen omdat deze in default is verklaard, laten we standaard een hertaxatie uitvoeren. Hertaxatie vindt eveneens plaats als bij controle uit verkregen informatie aannemelijk is dat de waarde van het onroerend goed sterk is gedaald in vergelijking met de algemene marktprijzen.

Bij elke nieuwe verstrekking of materiële wijziging van de kredietfaciliteit is een taxatierapport vereist voor alle meeverbonden onroerende zaken. In geval van nieuwbouw betreft dit een taxatie op basis van bestek en onderliggende documenten zoals een aanneemovereenkomst.

TEGENPARTIJRISICO OP DERIVATENPOSITIES

De Volksbank voert transacties uit op de geld- en kapitaalmarkt met verschillende financiële instellingen. Dit omvat tevens derivatentransacties die zijn gericht op het afdekken van rente- en valutarisico's. Daarbij loopt de bank een tegenpartijrisico: het risico dat de tegenpartij bij een transactie in gebreke blijft voordat de definitieve afwikkeling van de met de transactie samenhangende kasstromen heeft plaatsgevonden.

Om het tegenpartijrisico op derivatentransacties te beperken, handhaaft de bank de volgende risicomitigerende volgorde bij het aangaan van dergelijke transacties:

- Bij derivaattransacties met financiële instellingen maakt de bank, indien mogelijk, gebruik van clearing via een centrale tegenpartij (CTP). Uitzonderingen zijn type transacties die de CTP niet ondersteunt of zeer kortlopende transacties waarvoor de kosten van centrale clearing erg hoog zijn. Van de derivaten die daarvoor in aanmerking komen, vindt 83% via CTP-clearing plaats, gebaseerd op de nominale waarde;
- Indien centrale clearing niet mogelijk is, maakt de bank voor derivaattransacties met financiële instellingen gebruik van collateral-overeenkomsten. Dit zijn ISDA-gestandaardiseerde contracten met een vooraf per tegenpartij overeengekomen Credit Support Annex (CSA), waarin de afspraken over onderpanden zijn geregeld. Hierbij mitigeert de bank het kredietrisico op derivaten door middel van het plaatsen en ontvangen van onderpand in de vorm van kasmiddelen en/of liquide effecten. Om tegenpartijrisico af te dekken, is het verstrekken van kasgeld en staatsobligaties van kredietwaardige overheden als onderpand bij derivatentransacties de industriestandaard. Wanneer een tegenpartij in gebreke blijft, beëindigt de bank de derivaattransacties en beschikt ze op basis van de CSA-collateralovereenkomst over het onderpand ter grootte van de vervangingswaarde van de transacties.

Bijkomende risicomitigerende maatregelen zijn:

- De Volksbank toetst dagelijks of de marktwaardeontwikkeling van de posities met onderpandafspraken zich verhoudt tot het ontvangen onderpand dan wel te leveren onderpand;
- De Volksbank wikkelt valutatermijntransacties af via het Continuous Linked Settlement-systeem. Dit is een wereldwijd opererend afwikkelingssysteem dat het settlementrisico beperkt door pay versus payment-betaling en het verrekenen van nettobedragen;
- De Volksbank volgt de marktsituatie continu om te toetsen of de beschikbare activa nog voldoen aan de eisen om als onderpand te dienen;
- Een valuationfunctie toetst of de marktwaarde van het onderpand die is gehanteerd aannemelijk is.

De Volksbank is in een aantal ISDA/CSA's met de tegenpartij overeengekomen dat ze meer onderpand levert wanneer de creditrating van de Volksbank verslechtert. Bij een 3 notch verlaging van de rating moet de Volksbank in het ergste geval € 18 miljoen extra onderpand leveren.

4.4 Algemene kwantitatieve informatie over kredietrisicolimitering

Overzicht van kredietrisicolimiteringstechnieken 2017

		a	b	c	d	e
	in miljoenen euro's	Niet-gedekte blootstellingen - Boekwaarde	Gedekte blootstellingen - Boekwaarde	Door zekerheden gedekte blootstellingen	Door financiële garanties gedekte blootstellingen	Door kredietderivaten gedekte blootstellingen
1	Totaal leningen	4.636	49.477	34.512	14.965	-
2	Totaal schuldtitels	4.337	579	-	579	-
3	Totale blootstellingen	8.973	50.056	34.512	15.544	-
4	Ten aanzien waarvan zich een wanbetaling heeft voorgedaan	-	288	250	38	-

Overzicht van kredietrisicolimiteringstechnieken 2016

		a	b	c	d	e
	in miljoenen euro's	Niet-gedekte blootstellingen - Boekwaarde	Gedekte blootstellingen - Boekwaarde	Door zekerheden gedekte blootstellingen	Door financiële garanties gedekte blootstellingen	Door kredietderivaten gedekte blootstellingen
1	Totaal leningen	4.453	48.763	34.171	14.592	-
2	Totaal schuldtitels	4.548	569	-	569	-
3	Totale blootstellingen	9.001	49.332	34.171	15.161	-
4	Ten aanzien waarvan zich een wanbetaling heeft voorgedaan	-	408	348	60	-

5 Kredietrisico's en kredietrisicolimitering in de standaard-benadering

Binnen de Standardised Approach (SA) maken we onderscheid tussen de volgende exposureklassen:

- **Centrale overheden of centrale banken.** Behalve directe exposures op centrale overheden en centrale banken, vallen hieronder ook posten met een garantie van genoemde entiteiten.
- **Regionale of lokale overheden.** Dit zijn bijvoorbeeld provincies, gemeenten of waterschappen.
- **Publiekrechtelijke lichamen.** Dit zijn onder meer administratieve organen zonder winstoogmerk, zoals universiteiten of academische ziekenhuizen, die verantwoording afleggen aan de centrale, regionale of lokale overheid.
- **Multilaterale ontwikkelingsbanken.** Voorbeelden in deze exposureklasse zijn de European Investment Bank en de Council of Europe Development Bank.
- **Internationale organisaties.** Rechtspersonen die vallen onder internationaal recht en die zich uitstrekken over minstens drie landen. Opgericht op basis van een verdrag of een akkoord. Een voorbeeld is het Europese Stabiliteits Mechanisme.
- **Financiële instellingen.** Dit betreft met name kredietinstellingen zoals banken.
- **Ondernemingen.** Hieronder vallen grote bedrijven. Dit zijn ondernemingen met meer dan 250 medewerkers en een omzet gelijk of groter dan € 50 miljoen en een balanstotaal gelijk of groter dan € 43 miljoen.
- **Particulieren exclusief hypotheek.** Deze categorie bevat naast natuurlijke personen ook kleine mkb-ondernemingen. Dit zijn ondernemingen met minder dan 50 medewerkers, een omzet of balanstotaal kleiner dan € 10 miljoen en een exposure niet meer dan € 1 miljoen.
- **Gedekt door hypotheek op onroerend goed.** Hieronder vallen vorderingen gedekt door hypotheek op zowel woningen als bedrijfspanden.
- **Exposures in Default.** Alle SA-exposures met een achterstand groter dan 90 dagen zijn in default.
- **Covered bonds.** Dit zijn obligaties waarbij aan de houders van de obligatie een extra zekerheid is verschaft middels eerste recht op specifieke activa bij faillissement.
- **Aandelen.** Binnen deze categorie vallen posities in aandelen van ondernemingen.
- **Overige posten.** Alle overige exposures die niet in een van de voorgaande klassen vallen, brengen we onder in deze categorie.

5.1 Kwalitatieve informatie over het gebruik van de standaardbenadering EDTF 30

Onder de SA meten we het kredietrisico met behulp van risicogewichten die we toepassen op de exposure. De toepassing van de risicogewichten binnen de SA is gehouden aan een set van vaste regels en is met name bepaald door de risicoclassificatie van de onderliggende activapost.

Voor de bepaling van de RWA voor verscheidene SA exposureklassen dienen externe ratings van erkende kredietbeoordelingsbureaus als input voor de bepaling van de risicoclassificatie en daarmee het risicogewicht. De Volksbank gebruikt de erkende externe ratings van Standard & Poor's, Moody's en Fitch Ratings. De kredietbeoordeling relateren we aan de kredietkwaliteitscategorieën (van hoog naar laag: 1 t/m 6) gedefinieerd binnen de regelgeving. In de CRR/CRD IV-regelgeving is voor de verschillende risicoklassen aangegeven welk risicogewicht bij welke kredietkwaliteitscategorie hoort.

Onderstaand een tabel met per exposureklasse aangegeven (indien van toepassing) van welk kredietbeoordelingsbureau de ratings worden toegepast.

Exposureklasse	S&P	Moody's	Fitch	Regulatory Risk Weigth
Centrale overheden of banken	x	x	x	
Regionale en lokale overheden				x
Publiekrechtelijke lichamen				x
Multilaterale ontwikkelingsbanken	x	x	x	
Internationale organisaties				x
Financiële instellingen	x	x	x	
Ondernemingen				x
Particulieren exclusief hypotheek				x
Gedekt door hypotheek op onroerend goed				x
Exposures in Default				x
Covered Bonds				x
Aandelen				x
Overige posten				x

Conform de richtlijnen (CRR) bepalen wij met behulp van een rating het risicogewicht⁴. Indien er één rating is, wordt deze toegepast om een gewicht te bepalen en als er twee of drie ratings zijn, wordt de laagste verwijderd en gekeken naar wat dan de laagste rating is.

Indien er geen issue rating beschikbaar is, wordt er eerst gekeken of er voor een vergelijkbare issue wel een rating is afgegeven, eventueel wordt die dan overgenomen. Als er geen andere issue rating beschikbaar is, kan de issuer rating (rating van de uitgevende partij) worden gehanteerd. Als er geen vergelijkbare issue rating is, noch een issuer rating, dan kan er geen rating (risicogewicht) worden meegegeven.

5.2 Kwantitatieve informatie over het gebruik van de standaardbenadering [EDTF 14](#) [EDTF 15](#) [EDTF 26](#)

Standaardbenadering - Blootstelling aan kredietrisico's en effecten van kredietrisicolimitering 2017

in miljoenen euro's		a		b		c		d		e		f	
		Blootstellingen vóór CCF en kredietrisicolimitering		Blootstellingen na CCF en kredietrisicolimitering		Risicogewogen activa en dichtheid van risicogewogen activa							
		Bedrag op de balans	Bedrag buiten de balansstelling	Bedrag op de balans	Bedrag buiten de balansstelling	Risicogewogen activa	Dichtheid van risicogewogen activa						
1	Centrale overheden of centrale banken	5.817	-	6.872	-	160	2,3%						
2	Regionale of lokale overheden	936	-	2.545	-	-	0,0%						
3	Publiekrechtelijke lichamen	66	-	29	-	6	20,0%						
4	Multilaterale ontwikkelingsbanken	289	-	289	-	-	0,0%						
5	Internationale organisaties	20	-	20	-	-	0,0%						
6	Instellingen	2.346	-	596	-	119	20,0%						
7	Ondernemingen	2.961	47	715	23	645	87,4%						
8	Particulieren en kleine partijen	350	627	334	20	265	75,0%						
9	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	391	-	390	-	195	50,0%						
10	Blootstellingen waarbij sprake is van wanbetaling	66	3	64	-	65	101,9%						
	Blootstellingen geassocieerd met bijzonder hoog risico	1	-	1	-	1	150,0%						
12	Gedekte obligaties	40	-	40	-	4	10,0%						
13	Instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	0,0%						
14	Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	0,0%						
15	Aandelen	17	-	17	-	17	100,0%						
16	Andere bestanddelen	287	-	287	-	156	54,3%						
17	Total	13.586	677	12.200	43	1.633	13,3%						

⁴ De rating wordt middels standaard methodiek gekoppeld aan een credit quality step in overeenstemming met ITS 2016/1799.

Standaardbenadering - Blootstelling aan kredietrisico's en effecten van kredietrisicolimitering 2016

in miljoenen euro's		a		b		c		d		e		f	
		Blootstellingen vóór CCF en kredietrisicolimitering		Blootstellingen na CCF en kredietrisicolimitering		Risicogewogen activa en dichtheid van risicogewogen activa							
		Bedrag op de balans	Bedrag buiten de balansstelling	Bedrag op de balans	Bedrag buiten de balansstelling	Risicogewogen activa	Dichtheid van risico-gewogen activa						
Blootstellings-categorieën													
1	Centrale overheden of centrale banken	5.836	-	6.989	-	194	2,8%						
2	Regionale of lokale overheden	1.152	-	2.761	-	-	0,0%						
3	Publiekrechtelijke lichamen	74	1	35	-	9	26,2%						
4	Multilaterale ontwikkelingsbanken	282	-	282	-	-	0,0%						
5	Internationale organisaties	-	-	-	-	-	0,0%						
6	Instellingen	2.307	-	511	-	103	20,1%						
7	Ondernemingen	3.190	226	522	51	471	82,2%						
8	Particulieren en kleine partijen	173	645	172	8	136	75,4%						
9	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	1.019	6	1.001	1	687	68,6%						
10	Blootstellingen waarbij sprake is van wanbetaling	93	-	93	-	111	119,3%						
11	Blootstellingen geassocieerd met bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	0,0%						
12	Gedekte obligaties	-	-	-	-	-	0,0%						
13	Instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	0,0%						
14	Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	0,0%						
15	Aandelen	21	-	21	-	21	100,0%						
16	Andere bestanddelen	350	-	350	-	259	73,9%						
17	Total	14.495	878	12.737	60	1.991	15,6%						

De vrij forse daling van de categorie 'gedekt door hypotheek op onroerend goed' wordt in hoofdzaak veroorzaakt door herclassificering (waarbij een deel van de portefeuille nu op IRB wordt gerapporteerd).

Standaardbenadering 2017

	in miljoenen euro's	Risicogewicht																Totaal	Waar- van zonder rating
		0%	2%	4%	10%	20%	35%	50%	70%	75%	100%	150%	250%	370%	1250%	Ove- rige	Afge- trok- ken		
1	Centrale overheden of centrale banken	6.808	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64	-	-	-	-	6.872	622
2	Regionale of lokale overheden	2.545	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.545	4
3	Publiekrechtelijke lichamen	-	-	-	-	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	29	29
4	Multilaterale ontwikkelingsbanken	289	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	289	-
5	Internationale organisaties	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-
6	Instellingen	-	-	-	-	596	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	596	-
7	Ondernemingen	-	-	-	-	94	-	36	-	-	608	-	-	-	-	-	-	738	616
8	Particulieren en kleine partijen	-	-	-	-	-	-	-	-	354	-	-	-	-	-	-	-	354	354
9	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	-	-	-	-	-	-	390	-	-	-	-	-	-	-	-	-	390	390
10	Blootstellingen waarbij sprake is van wanbetaling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	2	-	-	-	-	-	64	64
11	Blootstellingen geassocieerd met bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
12	Gedekte obligaties	-	-	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	-
13	Instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	-	-	-	-	17	17
16	Andere bestanddelen	131	-	-	-	-	-	-	-	-	156	-	-	-	-	-	-	287	242
17	Total	9.794	-	-	40	719	-	426	-	354	843	3	64	-	-	-	-	2.243	2.338

Standaardbenadering 2016

	in miljoenen euro's	Risicogewicht																Totaal	Waar- van zonder rating
																	Ove- rige		
	Blootstellings- categorieën	0%	2%	4%	10%	20%	35%	50%	70%	75%	100%	150%	250%	370%	1250%				
1	Centrale overheden of centrale banken	6.911	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	78	-	-	-	-	6.989	667
2	Regionale of lokale overheden	2.761	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.761	627
3	Publiekrechtelijke lichamen	-	-	-	-	32	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	35	35
4	Multilaterale ontwikkelingsbanken	282	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	282	-
5	Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Instellingen	-	-	-	-	510	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	511	1
7	Ondernemingen	-	-	-	-	104	-	36	-	-	432	-	-	-	-	-	-	572	454
8	Particulieren en kleine partijen	-	-	-	-	-	-	-	-	178	3	-	-	-	-	-	-	181	181
9	Gedekt door hypotheek op onroerend goed	-	-	-	-	-	264	-	-	571	167	-	-	-	-	-	-	1.002	1.002
10	Blootstellingen waarbij sprake is van wanbetaling	0	-	-	-	-	-	-	-	-	57	36	-	-	-	-	-	93	93
11	Blootstellingen geassocieerd met bijzonder hoog risico	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Gedekte obligaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Instellingen voor collectieve belegging	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Aandelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	-	21	21
16	Andere bestanddelen	91	-	-	-	-	-	-	-	-	259	-	-	-	-	-	-	350	293
17	Total	10.046	-	-	-	647	264	38	-	749	941	36	78	-	-	-	-	2.798	3.374

6 Kredietrisico's en kredietrisicolimitering in de IRB-benadering EDTF 14 EDTF 15

Binnen de Advanced Internal Rating Based (AIRB)-benadering maakt de Volksbank onderscheid tussen de exposureklassen particuliere hypotheek en securitisaties. De Volksbank heeft momenteel geen ambitie om andere exposureklassen AIRB te gaan rapporteren.

PARTICULIERE HYPOTHEKEN

Exposures op individuele particulieren zijn geclassificeerd als vorderingen op klanten. Hierbij is zekerheid gegeven door een verbonden onderpand met een hypothecaire inschrijving en eventueel een Nationale Hypotheek Garantie (NHG). De particuliere hypotheekportefeuille beslaat ultimo 2017 93% (ultimo 2016, 92%) van de totale vorderingen op klanten van de Volksbank.

SECURITISATIE

De exposureklasse securitisatie bestaat met name uit gesecuritiseerde hypotheek van de Volksbank die op eigen boek worden gehouden. Dit zijn gesecuritiseerde hypotheek waarvoor de securitisatie-entiteiten obligaties hebben uitgegeven die niet zijn verkocht aan investeerders of zijn teruggekocht.

Hieronder bespreken we enkel de particuliere hypotheek. In hoofdstuk 11 Securitatie van deze Pillar 3-rapportage komen de securitisaties aan bod.

6.1 Kwalitatieve informatie over het gebruik van de IRB-benadering

Met de AIRB-benadering meten we het kredietrisico aan de hand van goedgekeurde modellen met interne input voor de berekening van de Probability of Default (PD), (downturn) Loss Given Default (LGD) en Exposure at Default (EAD).

PROBABILITY OF DEFAULT

We beoordelen de kredietkwaliteit van kredietnemers door toekenning van een interne risicoring. De rating geeft een door statistiek onderbouwde kans weer dat een klant in een bepaalde ratingcategorie binnen de eerstkomende twaalf maanden niet in staat is aan zijn hypotheekverplichtingen te voldoen wat leidt tot wanbetaling.

Het model leidt tot classificatie van de klanten in veertien verschillende PD-risicoklassen: performing (klassen 1-13) en non-performing (klasse 14). Binnen performing kan globaal worden gesteld dat klassen 6-10 overeenkomen met 'recent hersteld'⁵ en klassen 11-13 met 'in achterstand'. Klasse 7 refereert aan het deel van de portefeuille dat niet direct door het ratingmodel wordt gescoord, maar op basis van de gemiddelde weging in het totaal is meegenomen. Van de portefeuille zit 6,3% in klasse 7.

LOSS GIVEN DEFAULT

Wanneer een klant in gebreke blijft, verhalen we meestal een deel van de uitstaande vordering. Het deel dat resteert is het feitelijke verlies. Samen met de economische kosten die samenhangen met de gedwongen verkoop van het onderpand vormt dit het totale verlies, te weten de Loss Given Default. De omvang van de LGD meten we als een percentage van de EAD. Op basis van historische gegevens maken we een inschatting van het gemiddelde verlies dat we lijden op de verschillende kredietsoorten in geval van in gebreke blijven.

In het ratingmodel berekenen we voor iedere klant een individuele LGD. Deze voorspellingen lopen van 0% tot 100%.

DOWNTURN LGD

Naast het vaststellen van de LGD op basis van de huidige informatie moeten we voor het vaststellen van de RWA ook een downturn LGD bepalen. De regelgeving specificeert dat de interne LGD-schattingen moeten reflecteren dat de verliezen onder onzekere (macro-economische) omstandigheden systematisch hoger kunnen liggen dan onder 'normale' of gemiddelde omstandigheden. Als de drijvende systematische (bijvoorbeeld macro-economische) factoren een cyclisch karakter hebben, zijn de verliezen bij default eveneens cyclisch. Een downturn identificeren we in deze context dan ook met de bodem van deze cyclus en de hiermee corresponderende realisaties voor de drijvende (macro-economische) factoren. Om tot een 'forward looking' karakterisering van een downturn te komen, gaan we hier uit van niveaus van de factoren die met een zekere waarschijnlijkheid worden bereikt op de bodem van de cyclus. De Volksbank bepaalt deze niveaus op basis van expertsessies en bedrijfsmatige overwegingen, ondersteund door statistische analyse van historische cycli.

⁵ Betreft klanten die de laatste 12 maanden minimaal 1x een maand achterstand hebben gehad of in default zijn geweest, maar nu zijn hersteld.

Voor het bepalen van de downturn LGD gebruiken we het reguliere LGD-model, maar met een aanpassing voor de negatieve macro-economische omstandigheden. Hierbij houden we rekening met een daling van de huidige huizenprijzen, waarbij de verwachte daling is gebaseerd op een analyse van de historische ontwikkeling van de huizenprijzen in Nederland. Daarnaast houden we ook rekening met de opgelopen werkloosheid en het effect hiervan op de LGD.

EXPOSURE AT DEFAULT

Bij de EAD schatten we in welke mate gebruik is gemaakt van een kredietfaciliteit op het moment dat de klant in gebreke blijft. De klant kan gedurende de looptijd van een lening mogelijk nog niet het volledige bedrag hebben opgenomen of al een deel van de hoofdsom hebben terugbetaald. We houden bij de beoordeling van leningen rekening met de EAD op basis van de ruime ervaring die we in het verleden hebben opgedaan. Daarbij onderkennen we dat klanten meer dan gemiddeld van hun kredietfaciliteit gebruik maken naarmate ze verder in betalingsproblemen raken.

INTERNE RATINGPROCEDURE

De interne ratingprocedure voor particuliere hypotheekleningen is gebaseerd op verschillende data-elementen zoals Loan-to-Value, woningtype of betaalgedrag, waarmee is geborgd dat we het risico op juiste wijze meten. Tijdens de ratingprocedure kennen we de ratings automatisch toe, waarbij het niet mogelijk is een toegekende rating te overrulen. Deze ratingprocedure voeren we elke maand uit voor de gehele particuliere hypotheekleningenportefeuille, inclusief contractuele verplichtingen voor toekomstige uitzettingen (getekende offertes). Voor de laatste categorie hebben we op dat specifieke rapportagemoment niet voldoende informatie om de reguliere PD, LGD en EAD vast te stellen. We maken dan gebruik van een gemiddelde weging, de zogenoemde verstekwaarde.

CONTROLEMECHANISME VOOR HET INTERNE RATINGSYSTEEM

Modeldocumentatie

De Volksbank heeft als interne richtlijn dat de documentatie van IRB-modellen voldoende gedetailleerd is, zodat op basis van de oorspronkelijke gegevensbronnen een onafhankelijke validatie van het model plaatsvindt. Hierbij moet een beschrijving worden gegeven van de bij de modelontwikkeling gebruikte gegevens, de gehanteerde methodiek (en de redenen voor het kiezen van deze methodiek), alle in het model gehanteerde aannames en het benoemen van de bekende sterktes en zwaktes van het model.

Initiële en periodieke model validatie

We onderwerpen alle nieuwe of herziene modellen intern aan een grondig validatieproces voordat het goedkeuringsproces start. Model Validatie (MV) onderzoekt de methodologische ontwikkeling van het model, de data gebruikt voor modelontwikkeling, aannames gedaan tijdens de modelontwikkeling en de toepasbaarheid (fit-for-purpose) op de beoogde portefeuille. Het onderzoek resulteert in een validatierapport en bijbehorend advies.

Indien nodig vindt er ook een jaarlijkse review van het model plaats door Model Validatie. Tijdens deze review (net als in de modelmonitoring – zie onderstaand) wordt bepaald in hoeverre het model nog steeds conform verwachting presteert, maar ook of de nieuwe realisaties een herijking van het model vereisen. De modelreview zien we daarom als een diepgaandere analyse van het model en haar prestaties dan de modelmonitoring.

Accorderingsproces van modellen

MV is een onafhankelijk team dat direct verantwoording aflegt aan het Model Governance Comité (MGC), waar de CRO de voorzitter van is. Op deze manier wordt voorkomen dat modeleigenaren en/of model-co-eigenaren vanuit een hiërarchische rol invloed kunnen uitoefenen op het validatietraject en de uitkomsten daarvan.

Voor het proces van modelgoedkeuring heeft de Volksbank duidelijke regels vastgesteld. De modeleigenaren leggen de risicomodellen ter goedkeuring voor aan het MGC, waarbij ook het kredietcomité in de gelegenheid wordt gesteld kennis te nemen van de impact van de modellen en te besluiten over de timing van de implementatie.

Het MGC ziet erop toe dat de processen voor modelbouw en -goedkeuring worden gevolgd en verschillende modellen onderling consistent zijn. Verder beoordelen we of aan relevante wet- en regelgeving is voldaan en of het model geschikt is voor de beoogde toepassing.

Na het uitbrengen van het advies door MV en een positief MGC besluit wordt tot implementatie van het model overgegaan.

Modelmonitoring

Na de goedkeuring en implementatie van het model voert de tweedelijns risicomanagementafdeling op kwartaalbasis een modelmonitoringsproces uit. Deze modelmonitoring heeft als doel te beoordelen of het model nog steeds voldoende voorspellende en verklarende kracht heeft. Hierbij toetst de tweede lijn expliciet de voorspellingen van het model ten opzichte van de realisaties. Wanneer de tweede lijn tussen deze factoren een (te) grote afwijking constateert, stellen we vast wat hiervan de oorzaak is en of dit een aanpassing van het model vereist. Als gevolg van de modelmonitoring kan het MGC besluiten om een modelreview te vervroegen.

Group Audit

Group Audit is standaard uitgenodigd voor bijeenkomsten van de MGC en ontvangt standaard de Model validatierapporten op basis waarvan zij een additionele procedure kunnen starten of kunnen besluiten de findings in de model validatierapporten nadrukkelijker onder de aandacht te brengen van de modeleigenaar.

Toezichthouder

Onze AIRB modellen worden ook beoordeeld (gevalideerd) door de toezichthouder, initiëel, na een uitgevoerde review en middels Targeted Reviews Internal Model (TRIMs). Bevindingen van de toezichthouder dienen te worden opgevolgd, direct of in een volgende modeliteratie (-calibratie). Gedurende 2017 zijn verschillende bevindingen aangepakt en opgelost, tevens staan er nog bevindingen open. In sommige gevallen vereist de toezichthouder dat er een 'Margin of Conservatism' (MoC) wordt toegepast vanwege de geconstateerde imperfecties in het model. Deze MoC komt te vervallen zodra de bank aantoont de finding te hebben opgelost en de toezichthouder de oplossing accepteert.

OVERIG GEBRUIK

We gebruiken het interne ratingmodel primair om de LGD, de downturn LGD en de PD te bepalen zodat we de RWA en de voorzieningen daarvan kunnen afleiden. De primaire en secundaire uitkomsten gebruiken we onder andere in de volgende processen:

- Inningsprocessen, vervroegde en vertraagde incasso;
- Input voor het bepalen van het economisch kapitaal;
- Prijsstelling;
- Portefeuillebeheer.

6.2 Kwantitatieve informatie over het gebruik van de IRB-benadering EDTF 6 EDTF 17 EDTF 26

Middels ons intern ontwikkeld AIRB-model (PHIRM⁶) bepalen we hoe groot de kans is dat een klant binnen één jaar in betalingsproblemen raakt en wat het verwachte verlies dan is voor de bank. De uitkomsten gebruiken we voor het vaststellen van de risicogewogen activa van de particuliere hypotheekportefeuille. Ze vormen de basis voor het berekenen van de IFRS-kredietvoorzieningen. Tevens dienen ze als input voor essentiële interne risicorapportages.

INDEXATIEMETHODIEK

Sinds 2016 bepaalt de Volksbank de onderpandswaarde met behulp van indexatiecijfers van Ortec. Met deze gedetailleerde methodiek wordt het onderpand geïndexeerd met maandelijks bijgewerkte cijfers op basis van soort vastgoed en gemeente.

EAD na kredietrisicolimitering en na CCF

in miljoenen euro's	2017	2016
Blootstelling IRB hypotheek	45.717	44.681
Waarderingsverschillen	-1.759	-2.598
Voorzieningen	71	114
Bruto blootstellingen op de balans	44.029	42.197
Blootstellingen buiten de balanstelling na CCF	922	1250
EAD na kredietrisicolimitering en na CCF	44.951	43.447

De volgende tabel geeft de verdeling van de portefeuille particuliere hypotheek naar kredietkwaliteitsklassen.

⁶ Particuliere Hypotheek Interne Rating Model (PHIRM).

Kwalitatieve openbaarmakingsvereisten voor IRB-modellen 2017

PD-schaal	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
	Oorspronkelijke bruto-blootstellingen op de balans	Blootstellingen buiten de balans-telling voor CCF	Gemiddelde CCF	EAD na krediet-risico-limitering en na CCF	Gemiddelde PD	Aantal debiteuren	Gemiddelde LGD	Gemiddelde looptijd	Risico gewogen activa	Dichtheid risico gewogen activa	Verwachte verlies-posten	Waarde-aanpassingen en voorzieningen
BLOOTSTELLINGSCATEGORIE PARTICULIERE HYPOTHEKEN												
0,00 to <0,15	10.431	234	1,0	10.665	0,08%	105.717	8,87%	-	195	1,83%	0,7	
0,15 to <0,25	6.021	48	1,0	6.069	0,21%	36.763	9,88%	-	267	4,41%	1,3	
0,25 to <0,35	8.965	27	1,0	8.992	0,32%	46.991	12,68%	-	680	7,57%	3,6	
0,35 to <0,50	8.100	10	1,0	8.111	0,47%	37.036	15,79%	-	1.008	12,42%	6,0	
0,50 to <0,75	3.942	10	1,0	3.952	0,72%	18.046	18,87%	-	796	20,14%	5,4	
0,75 to <1,25	976	2	1,0	979	1,05%	4.683	19,93%	-	268	27,38%	2,1	
1,25 to <1,50	2.215	1.623	0,4	2.802	1,30%	18.168	15,41%	-	680	24,26%	5,6	
1,50 to <1,75	1.056	2	1,0	1.058	1,76%	4.875	20,77%	-	420	39,72%	3,9	
1,75 to <3,50	770	1	1,0	770	3,36%	3.948	17,10%	-	369	47,96%	4,4	
3,50 to <10,0	609	-	1,0	610	7,02%	3.109	15,17%	-	380	62,37%	6,5	
10,0 to <15,0	257	-	1,0	258	13,81%	1.266	17,29%	-	240	93,08%	6,2	
15,0 to <25,0	215	-	1,0	215	23,67%	1.165	15,41%	-	202	93,88%	7,8	
25,0 to <100	186	-	1,0	186	44,68%	797	17,26%	-	182	97,78%	14,3	
100,00 (Default)	286	-	1,0	286	100,00%	1.313	20,63%	-	384	134,46%	58,9	
Subtotaal	44.029	1.957	13,4	44.951	1,57%	283.877	13,24%	-	6.071	13,51%	126,7	-72
Totaal (alle portefeuilles)	44.029	1.957	13,4	44.951	1,57%	283.877	13,24%	-	6.071	13,51%	126,7	-72

Kwalitatieve openbaarmakingsvereisten voor IRB-modellen 2016

PD-schaal	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
	Oorspronkelijke bruto-blootstellingen op de balans	Blootstellingen buiten de balans-telling voor CCF	Gemiddelde CCF	EAD na krediet-risico-limitering en na CCF	Gemiddelde PD	Aantal debiteuren	Gemiddelde LGD	Gemiddelde looptijd	Risico gewogen activa	Dichtheid risico gewogen activa	Verwachte verlies-posten	Waarde-aanpassingen en voorzieningen
BLOOTSTELLINGSCATEGORIE PARTICULIERE HYPOTHEKEN												
0,00 to <0,15	9.704	229	1,0	9.933	0,07%	102.352	8,80%	-	175	1,76%	0,7	
0,15 to <0,25	5.248	51	1,0	5.299	0,21%	32.835	8,81%	-	203	3,82%	1,0	
0,25 to <0,35	6.734	29	1,0	6.763	0,31%	36.123	11,45%	-	450	6,65%	2,4	
0,35 to <0,50	7.674	12	1,0	7.687	0,45%	37.834	13,79%	-	813	10,58%	4,8	
0,50 to <0,75	5.350	13	1,0	5.363	0,70%	24.455	17,72%	-	990	18,46%	6,6	
0,75 to <1,25	1.150	3	1,0	1.153	1,02%	5.556	18,72%	-	290	25,12%	2,2	
1,25 to <1,50	2.131	2.163	0,4	3.040	1,25%	20.062	13,22%	-	618	20,32%	5,0	
1,50 to <1,75	1.212	2	1,0	1.214	1,70%	5.633	18,37%	-	417	34,36%	3,8	
1,75 to <3,50	943	1	1,0	944	3,24%	4.845	15,41%	-	400	42,39%	4,7	
3,50 to <10,0	842	1	1,0	842	6,77%	4.238	14,07%	-	479	56,83%	8,0	
10,0 to <15,0	338	1	1,0	338	13,32%	1.644	15,49%	-	277	82,00%	7,0	
15,0 to <25,0	253	-	1,0	253	22,83%	1.347	14,52%	-	220	86,90%	8,4	
25,0 to <100	210	-	1,0	210	43,08%	933	15,71%	-	183	87,00%	14,2	
100,00 (Default)	408	-	1,0	408	100,00%	1.937	19,83%	-	399	97,80%	81,0	
Subtotaal	42.197	2.504	0,5	43.447	2,00%	279.794	12,51%	-	5.913	13,61%	149,7	-106
Totaal (alle portefeuilles)	42.197	2.504	0,5	43.447	2,00%	279.794	12,51%	-	5.913	13,61%	149,7	-106

De gemiddelde risicoweging (RWA density) van particuliere hypotheeklen daalde van 15,0% ultimo 2016 tot 13,5%. In december 2014 kreeg de Volksbank toestemming om haar IRB-model te gebruiken voor de berekening van de kapitaal-eis van haar hypotheekportefeuille. Dit was onder de verplichte voorwaarde om een nieuw MoC-model te ontwikkelen, waarvoor de Volksbank in december 2016 een aanvraag heeft ingediend. In september 2017 heeft de

ECB haar finale bevindingen van de beoordeling van het IRB-model medegedeeld. Totdat de in de beoordeling vastgestelde bevindingen zijn opgelost, dient de Volksbank een MoC opslag op PD's en LGD's te hanteren. Als gevolg van deze opslag nemen de PD's en LGD's in 2017 licht toe. Deze PD en LGD opslag vervangt de tot dan toe gebruikte statische opslag van 10% van het RWA op de hypotheekportefeuille (2016: € 591 miljoen). De risicoweging van de particuliere hypotheekportefeuille is door deze dynamische MoC toegenomen met € 503 miljoen.

Omdat we gebruik maken van intern ontwikkelde modellen, wordt er door de toezichthouder middels een Targeted Review Internal Model (TRIM) controle uitgeoefend. De toezichthouder beoordeelt de mate waarin aan wet- en regelgeving wordt voldaan, de toegepaste modeleringstechniek en de toepasselijkheid van het model op de betreffende portefeuille. Aan de hand van eventuele bevindingen kan de toezichthouder aanwijzingen geven, correcties eisen (zogenaamde Margin-of-Conservatism bepalingen) of zelfs sancties opleggen. In december 2017 is een nieuwe TRIM van start gegaan, die in 2018 doorloopt. De uitkomsten van deze TRIM kunnen in de toekomst impact hebben op de modeluitkomsten, de verwachte verliezen (en bijbehorende voorzieningenniveaus) en de RWA van de bank.

De komende jaren zullen er verschillende aanpassingen moeten worden doorgevoerd in het IRB-model zelf, maar ook op de invoer en resultaten van het model door verwachte wijziging in de regelgeving.

Goedgekeurd in 2017

- EBA Guidelines specifying the application of the definition of default (EBA/GL/2016/07);
- EBA Guidelines on PD estimation, LGD estimation and the treatment of defaulted exposure;
- ECB Guides on Targeted Review Internal Models and on Non-Performing Loans

Verwacht voor 2018

- Commission Delegated Regulation (EU) on supplementing Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council with regard to regulatory technical standards for the materiality threshold for credit obligations past due
- EBA RTS under Articles 181(3a) and 182(4a) on downturn conditions

In ontwikkeling voor 2018/2019

- Basel IV incorporatie in EBA/ECB EU regelgeving

VERWACHTE KREDIETVERLIESCORRECTIE TEN BEHOEVE VAN DE AIRB-BENADERING

Het aanwezige kapitaal passen we aan voor het verschil tussen het verwachte verlies onder de CRR/CRD IV-richtlijnen en de daadwerkelijke voorziening voor de gerelateerde AIRB-exposures. Een negatief verschil ontstaat wanneer het verwachte verlies volgens de CRR/CRD IV richtlijnen hoger is dan de IFRS-voorziening, waardoor een IRB-tekort (shortfall) ontstaat. Op basis van de CRR/CRD IV-regelgeving trekken we het tekort af van het aanwezige Tier 1-kernkapitaal. In de transitiefase wordt in 2017 het tekort voor 90% afgetrokken van het Tier 1-kernkapitaal. Het restant trekken we af van het aanwezige Tier 2-kapitaal⁷. Bij een positief verschil (de voorziening is dan hoger dan het verwachte verlies), voegen we dit overschot toe aan het Tier 2-kapitaal, rekening houdend met bepaalde restricties.

Voor de Volksbank is een negatief verschil van € 56 miljoen (2016: € 62 miljoen) van toepassing. Dit verschil komt doordat het AIRB-model een inschatting geeft op basis van het verwachte ('through the cycle') verlies over een periode van een jaar en de IFRS-voorzieningen zijn gebaseerd op de daadwerkelijk geleden verliezen in de portefeuille.

De toename van het IRB-tekort in 2017 hangt grotendeels samen met de invoering van het verbeterde kredietrisicomodel (PHIRM 2.1) in april 2016. Dat resulteerde in lagere voorzieningen als gevolg van hogere verwachte herstelpercentages en NHG-betalingen.

Een soortgelijke situatie kan zich ook voordoen bij het vaststellen van de LGD. Deze risicoparameter baseren we op historische uitwinningen, waarbij we voor het vaststellen van de voorzieningen ook specifiek kijken naar de recente ontwikkelingen in de portefeuille. Hierbij is het bijvoorbeeld mogelijk dat er een discrepantie is ontstaan tussen de gemiddelde uitwinperiode van de portefeuille ten opzichte van meer recente uitwinperiodes. Als dit het geval is, ontstaat hierdoor een verschil dat we als management adjustment verwerken en rapporteren.

⁷ Volgens de CRR/CRD IV richtlijnen dient in 2017 80% van het IRB-tekort ten laste van het Tier 1-kernkapitaal te worden gebracht, 10% ten laste van het Aanvullend Tier 1-kapitaal en 10% ten laste van het Tier 2-kapitaal. Doordat in 2017 geen Aanvullend Tier 1-kapitaal aanwezig is in de kapitaalstructuur van de Volksbank, wordt het IRB-tekort feitelijk voor 90% ten laste van het Tier 1-kernkapitaal gebracht en voor 10% ten laste van het Tier 2-kapitaal.

IRB-benadering - Effect op de risicogewogen activa van kredietderivaten die als kredietrisicolimiteringstechnieken worden gebruikt 2017

		a	b
	in miljoenen euro's	Risico-gewogen activa vóór krediet-derivaten	Werkelijke risico-gewogen activa
1	Blootstellingen onder FIRB		
2	Centrale overheden en centrale banken	-	-
3	Instellingen	-	-
4	Ondernemingen – mkb	-	-
	Ondernemingen – gespecialiseerde kredietverlening	-	-
6	Ondernemingen – overige	-	-
7	Blootstellingen onder AIRB		
8	Centrale overheden en centrale banken	-	-
9	Instellingen	-	-
10	Ondernemingen – mkb	-	-
	Ondernemingen – gespecialiseerde kredietverlening	-	-
12	Ondernemingen – overige	-	-
13	Particulier – gedekt door zakelijk onroerend goed van mkb	-	-
	Particulier – gedekt door (zakelijk) onroerend goed niet van mkb	6.071	6.071
15	Particulier – gekwalificeerd revolverend	-	-
16	Particulier – overig mkb	-	-
17	Particulier – overig niet-mkb	-	-
18	Aandelen IRB	-	-
	Andere actiefposten die geen kredietverplichting vertegenwoordigen	-	-
20	Totaal	6.071	6.071

IRB-benadering - Effect op de risicogewogen activa van kredietderivaten die als kredietrisicolimiteringstechnieken worden gebruikt 2016

		a	b
	in miljoenen euro's	Risico-gewogen activa vóór krediet-derivaten	Werkelijke risico-gewogen activa
1	Blootstellingen onder FIRB		
2	Centrale overheden en centrale banken	-	-
3	Instellingen	-	-
4	Ondernemingen – mkb	-	-
	Ondernemingen – gespecialiseerde kredietverlening	-	-
6	Ondernemingen – overige	-	-
7	Blootstellingen onder AIRB		
8	Centrale overheden en centrale banken	-	-
9	Instellingen	-	-
10	Ondernemingen – mkb	-	-
	Ondernemingen – gespecialiseerde kredietverlening	-	-
12	Ondernemingen – overige	-	-
13	Particulier – gedekt door zakelijk onroerend goed van mkb	-	-
	Particulier – gedekt door (zakelijk) onroerend goed niet van mkb	5.913	5.913
15	Particulier – gekwalificeerd revolverend	-	-
16	Particulier – overig mkb	-	-
17	Particulier – overig niet-mkb	-	-
18	Aandelen IRB	-	-
	Andere actiefposten die geen kredietverplichting vertegenwoordigen	591	591
20	Totaal	6.504	6.504

De afname van de blootstelling onder 'Particulier – gedekt door (zakelijk) onroerend goed niet van mkb' is veroorzaakt door de eerder genoemde Margin of Conservatism (MoC). De Volksbank maakt geen gebruik van kredietderivaten.

Overzicht van de stromen risicogewogen activa voor kredietrisicoblootstellingen op basis van de IRB-benadering 2017

	in miljoenen euro's	a	b
		Bedragen risicogewogen activa	Kapitaalvereisten
1	Risicogewogen activa aan het eind van de voorgaande verslagperiode	6.504	520
2	Omvang van de activa	-	-
3	Kwaliteit van de activa	-978	-78
4	Modelbijwerkingen	-	-
5	Methodiek en beleid	41	3
6	Verwerving en afstoting	-	-
7	Wisselkoersbewegingen	-	-
8	Andere	504	40
9	Risicogewogen activa aan het eind van de verslagperiode	6.071	486

Overzicht van de stromen risicogewogen activa voor kredietrisicoblootstellingen op basis van de IRB-benadering 2016

	in miljoenen euro's	a	b
		Bedragen risicogewogen activa	Kapitaalvereisten
1	Risicogewogen activa aan het eind van de voorgaande verslagperiode	6.776	542
2	Omvang van de activa	203	16
3	Kwaliteit van de activa	-1.136	-91
4	Modelbijwerkingen	661	53
5	Methodiek en beleid	-	-
6	Verwerving en afstoting	-	-
7	Wisselkoersbewegingen	-	-
8	Andere	-	-
9	Risicogewogen activa aan het eind van de verslagperiode	6.504	520

De omvang van activa is afgenomen in 2017 met name door de call van securitisatie transactie Hermes XII in 2016, waardoor de bijbehorende hypotheek weer onder het IRB model zijn gerapporteerd. Modelbewerkingen is afgenomen van 661 tot nihil door de overgang van het PHIRM 2.0 naar PHIRM 2.1. In 2017 zijn er geen modelbewerkingen geweest. Methodiek en beleid is toegenomen in 2017 door de marktwaarde aanpassing die is gedaan met betrekking tot de voormalige DBV portefeuille. 'Andere' is toegenomen van nihil tot 503, wat volledig te wijten is aan de impact van de Margin of Conservatism (MoC).

Als onderdeel van het kwartaalijks monitoringproces voeren we een backtest uit. We stellen hierbij vast in hoeverre de voorspellingen van het model overeenkomen met de realisaties binnen de portefeuille. Een belangrijk aandachtspunt is dat we binnen het model niet alleen de recente ontwikkelingen schatten, maar dat we de schattingen juist baseren op een langere observatieperiode. Uit de backtest van het PD-model blijkt dat het model voor de verschillende jaren een stabiele voorspelling geeft die past bij het doel van het model: het verstrekken van een 'through the cycle'-kans op default.

In onderstaande tabel heeft de voorspelde PD van 2016 betrekking op de ultimo stand van 2016 en voorspelt de ontwikkeling in de portefeuille gedurende 2017. Het is conform onze verwachting dat de geobserveerde default rate in 2017 op een lager niveau ligt dan de 'through the cycle'-modelvoorspelling van ultimo 2016.

IRB-benadering - Back-testing van PD's per blootstellingscategorie 2017

a	b	c	d	e	f		g	h	i
Blootstellings-categorie	PD bereik	Externe-rating-equivalent	Gewogen gemiddelde PD	Rekenkundig gemiddelde PD per debiteur	Aantal debiteuren		In gebreke gebleven debiteuren gedurende het jaar	Waarvan nieuwe debiteuren	Gemiddeld jaarlijks wanbetalingscijfer uit het verleden
					Einde van het vorige jaar	Einde van het jaar			
Hypotheek	0.00 to <0.15		0,074	0,074	102.352	105.717	48	-	0,09
	0.15 to <0.25		0,205	0,205	32.835	36.763	32	-	0,20
	0.25 to <0.35		0,306	0,306	36.123	46.991	34	3	0,25
	0.35 to <0.50		0,450	0,450	37.834	37.036	57	3	0,36
	0.50 to <0.75		0,698	0,698	24.455	18.046	84	3	0,68
	0.75 to <1.25		1,017	1,017	5.556	4.683	18	1	1,02
	1.50 to <1.75		1,702	1,702	5.633	4.875	50	8	1,66
	1.75 to <3.50		3,241	3,241	4.845	3.948	69	13	2,85
	3.50 to <10.0		6,767	6,767	4.238	3.109	120	2	5,50
	10.0 to <15.0		13,319	13,319	1.644	1.266	90	2	10,77
	15.0 to <25.0		22,826	22,826	1.347	1.165	187	5	19,39
	25.0 to <100		43,082	43,082	933	797	291	9	39,81
	100.00 (Default)				1.937	1.313			

IRB-benadering - Back-testing van PD's per blootstellingscategorie 2016

a	b	c	d	e	f		g	h	i
Blootstellings-categorie	PD bereik	Externe-rating-equivalent	Gewogen gemiddelde PD	Rekenkundig gemiddelde PD per debiteur	Aantal debiteuren		In gebreke gebleven debiteuren gedurende het jaar	Waarvan nieuwe debiteuren	Gemiddeld jaarlijks wanbetalingscijfer uit het verleden
					Einde van het vorige jaar	Einde van het jaar			
Hypotheek	0.00 to <0.15		0,074	0,074	108.478	102.352	69	1	0,11
	0.15 to <0.25		0,205	0,205	30.998	32.835	55	3	0,24
	0.25 to <0.35		0,306	0,306	27.525	36.123	48	1	0,30
	0.35 to <0.50		0,450	0,450	30.857	37.834	62	2	0,35
	0.50 to <0.75		0,698	0,698	29.452	24.455	87	-	0,53
	0.75 to <1.25		1,017	1,017	6.808	5.556	31	-	0,90
	1.50 to <1.75		1,702	1,702	-	5.633	44	4	1,43
	1.75 to <3.50		3,241	3,241	8.128	4.845	72	3	2,97
	3.50 to <10.0		6,767	6,767	4.511	4.238	111	1	5,89
	10.0 to <15.0		13,319	13,319	1.986	1.644	114	6	11,81
	15.0 to <25.0		22,826	22,826	2.051	1.347	235	5	20,41
	25.0 to <100		43,082	43,082	1.441	933	417	17	40,75
	100.00 (Default)				4.000	1.937			

Aangezien back-testing alleen plaatsvindt bij verstrekte hypotheek ontstaat er een verschil met de tabel Kwalitatieve openbaarmakingsvereisten voor IRB-modellen in het begin van de paragraaf. In die tabel worden ook de toegekende niet gepasseerde hypotheek meegenomen. Bovendien zijn de verstrekte hypotheek, welke onderdeel uitmaken van de voormalige DBV portefeuille niet meegenomen in de back-testing resultaten.

7 Tegenpartijrisico (CCR) EDTF 29 EDTF 30

7.1 Kwalitatieve openbaarmakingsvereisten betreffende tegenpartijkredietrisico (CCR)

METHODIEK

Pillar 1-methode voor tegenpartijrisico

Bij de bepaling van de EAD van het tegenpartijrisico op derivatenposities, maken we gebruik van de marktwaarde van de derivaten en een 'Add-on'. De Add-on is een opslag om rekening te houden met potentiële toekomstige tegenpartijrisico's. Deze opslag bepalen we aan de hand van het type contract, de resterende looptijd en de onderliggende waarde c.q. hoofdsom van het contract.

VERREKENING EN ONDERPAND

Beperking van tegenpartijrisico-exposure

De Volksbank voert transacties uit op de geld- en kapitaalmarkt met diverse financiële instellingen. Dit omvat tevens derivatentransacties die zijn gericht op het afdekken van rente- en valutarisico's.

Om het tegenpartijrisico te beperken, zijn met deze instellingen International Swaps and Derivatives Association (ISDA)-Master Agreements afgesloten. Deze voorzien er onder andere in dat bij in gebreke blijven van de tegenpartij alle derivatentransacties binnen de in de ISDA gedefinieerde netting set mogen worden beëindigd en verrekend, waarbij slechts een gesaldeerde vordering of verplichting ten opzichte van de tegenpartij resteert.

Verdere beperking van het tegenpartijrisico bereiken we met de Credit Support Annex (CSA) binnen de ISDA Master Agreement. Hierbij bepalen we op reguliere frequente basis (veelal dagelijks) het vereiste onderpand. Dit is de gesaldeerde marktwaarde van de uitstaande derivatentransacties die we, volgend op een notificatie (margin call) aan de tegenpartij op grond van de CSA ontvangen, dan wel die we volgend op een margin call door de tegenpartij moeten storten.

Beide tegenpartijrisicobeperkende maatregelen hebben een verlagend effect op de berekening van de EAD volgens de CRR/CRD IV-regelgeving.

Naast CSA's maakt de Volksbank gebruik van centrale clearing van OTC⁸ -derivatentransacties om het tegenpartijrisico naar de Centrale Tegenpartij (CTP) te verplaatsen en daarmee te beperken.

Een CTP is een rechtspersoon die zichzelf plaatst tussen de tegenpartijen van een OTC-contract en daarbij dus de koper wordt voor de OTC-verkoper en de verkoper voor de OTC-koper⁹. De CTP verrekent dagelijks de marktwaardeverplichtingen van de tegenpartijen en de (initiële en variatie) marginvereisten, te storten door de tegenpartijen bij de CTP. Hierdoor heeft deze centrale clearing een verlagend effect op de berekening van de EAD. De posities verantwoorden we onder de categorie 'Ondernemingen' en kennen een RWA risicoweging van 2% of 4% op de EAD. Dit laatste is afhankelijk van hoe de zekerheden bij de CTP zijn afgescheiden van de posities en zekerheden van andere cliënten en clearing members bij de CTP.

De Volksbank maakt geen gebruik van kredietderivaten als vorm van zekerheid of als instrument om kredietrisico af te dekken.

⁸ OTC: Over The Counter: een bilaterale overeenkomst / trade tussen twee tegenpartijen zonder tussenkomst van een formele beurs (zoals NYSE of Euronext).

⁹ Zie ook EU verordening nr. 648/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 4 juli 2012, Artikel 2, lid 1).

7.2 Informatie over regelgevingsmaatregelen

Analyse van CCR-blootstelling per benadering 2017

	a	b	c	d	e	f	g
	Notioneel	Vervangings- waarde/ actuele marktwaarde	Potentiële blootstelling aan het toekomstig kredietrisico	EEPE	Vermenig- vuldigings- factor	EAD na kredietrisico- limitering	Risico- gewogen activa
in miljoenen euro's							
1 Waardering tegen marktwaarde		210	156	-	-	366	174
2 Oorspronkelijke blootstelling	-	-	-	-	-	-	-
3 Standaardbenadering		-			-	-	-
IMM (voor derivaten en effectenfinancieringstransacties)				-	-	-	-
4 Waarvan							
5 effectenfinancieringstransacties				-	-	-	-
6 Waarvan derivaten en transacties met afwikkeling op lange termijn				-	-	-	-
7 Waarvan productoverschrijdende contractuele verrekening				-	-	-	-
Eenvoudige benadering van financiële zekerheden (voor effectenfinancieringstransacties)						-	-
8 Uitgebreide benadering van financiële zekerheden (voor effectenfinancieringstransacties)						23	5
9 VaR voor							
10 effectenfinancieringstransacties						-	-
11 Totaal	-	210	156	-	-	389	179

Analyse van CCR-blootstelling per benadering 2016

	a	b	c	d	e	f	g
	Notioneel	Vervangings- waarde/ actuele marktwaarde	Potentiële blootstelling aan het toekomstig kredietrisico	EEPE	Vermenig- vuldigings- factor	EAD na kredietrisico- limitering	Risico- gewogen activa
in miljoenen euro's							
1 Waardering tegen marktwaarde	0	354	100	-	-	454	219
2 Oorspronkelijke blootstelling	-	-	-	-	-	-	-
3 Standaardbenadering		-			-	-	-
IMM (voor derivaten en effectenfinancieringstransacties)				-	-	-	-
4 Waarvan							
5 effectenfinancieringstransacties				-	-	-	-
6 Waarvan derivaten en transacties met afwikkeling op lange termijn				-	-	-	-
7 Waarvan productoverschrijdende contractuele verrekening				-	-	-	-
Eenvoudige benadering van financiële zekerheden (voor effectenfinancieringstransacties)						-	-
8 Uitgebreide benadering van financiële zekerheden (voor effectenfinancieringstransacties)						-	-
9 VaR voor							
10 effectenfinancieringstransacties						-	-
11 Totaal	-	354	100	-	-	454	219

Een aanzienlijk deel van de derivatenposities is gerelateerd aan securitisaties. Door de afname van de securitisaties van de bank zijn ook de derivatenposities teruggelopen.

De Credit Valuation Adjustment (CVA) is gedefinieerd als een waarde-aanpassing voor het risico van een verlies door een verslechtering in de kredietwaardigheid van een derivatentegenpartij.

De waardering van de marktwaarde van derivaten met tegenpartijen gebeurt op basis van de onderliggende waardebepalende factoren, zoals rentestanden bij renteswaps. Wanneer de kredietwaardigheid van de tegenpartij van een renteswap verslechtert, moet een hogere rente (c.q. credit spread) worden gehanteerd in de waardering, waardoor deze waardering verandert.

CRR/CRD IV eist dat er een RWA wordt bepaald voor CVA, als gevolg van een verslechtering in de kredietwaardigheid van de derivatentegenpartijen.

De Volksbank hanteert de Standaardmethode voor de bepaling van CVA RWA, zoals beschreven in CRR/CRD IV Artikel 384.

CVA-kapitaalopslag 2017

	in miljoenen euro's	a Waarde van de posten	b Risicogewogen activa
1	Totaal portefeuilles onderworpen aan de geavanceerde methode	-	-
2	(i) VaR-component (met inbegrip van de vermenigvuldigingsfactor 3x)		-
3	(ii) SVaR-component (met inbegrip van de vermenigvuldigingsfactor 3x)		-
4	Alle aan de standaardmethode onderworpen portefeuilles	359	203
EU4	Op basis van de oorspronkelijkeblootstellingsmethode	-	-
5	Totaal onderworpen aan de CVA-kapitaalopslag	359	203

CVA-kapitaalopslag 2016

	in miljoenen euro's	a Waarde van de posten	b Risicogewogen activa
1	Totaal portefeuilles onderworpen aan de geavanceerde methode	-	-
2	(i) VaR-component (met inbegrip van de vermenigvuldigingsfactor 3x)		-
3	(ii) SVaR-component (met inbegrip van de vermenigvuldigingsfactor 3x)		-
4	Alle aan de standaardmethode onderworpen portefeuilles	438	334
EU4	Op basis van de oorspronkelijkeblootstellingsmethode	-	-
5	Totaal onderworpen aan de CVA-kapitaalopslag	438	334

Blootstellingen aan CTP's 2017

	in miljoenen euro's	a	b
		EAD na kredietrisico-limitering	Risicogewogen activa
1 Blootstellingen aan gCTP's (totaal)			12
Blootstellingen voor transacties via gCTP's (exclusief initiële margins en bijdragen aan het wanbetalingsfonds); waarvan		768	12
2 (i) otc-derivaten		493	-
3 (ii) beursverhandelde derivaten		-	-
4 (iii) effectenfinancieringstransacties		-	-
(iv) samenstellen van verrekenbare transacties wanneer productoverschrijdende verrekening is goedgekeurd		-	-
5			
6 Gescheiden initiële margin		275	-
7 Niet-gescheiden initiële margin		-	-
8 Voorgefinancierde bijdragen aan het wanbetalingsfonds		-	-
9 Alternatieve berekening van eigenvermogensvereisten voor blootstellingen			-
10			-
11 Blootstellingen aan niet-gCTP's (totaal)			-
Blootstellingen voor transacties via niet-gCTP's (exclusief initiële margins en bijdragen aan het wanbetalingsfonds); waarvan		-	-
12			
13 (i) otc-derivaten		-	-
14 (ii) beursverhandelde derivaten		-	-
15 (iii) effectenfinancieringstransacties		-	-
(iv) samenstellen van verrekenbare transacties wanneer productoverschrijdende verrekening is goedgekeurd		-	-
16			
17 Gescheiden initiële margin		-	-
18 Niet-gescheiden initiële margin		-	-
19 Voorgefinancierde bijdragen aan het wanbetalingsfonds		-	-
20 Niet-gefinancierde bijdragen aan het wanbetalingsfonds		-	-

Blootstellingen aan CTP's 2016

	in miljoenen euro's	a	b
		EAD na kredietrisico-limitering	Risicogewogen activa
1 Blootstellingen aan gCTP's (totaal)			12
Blootstellingen voor transacties via gCTP's (exclusief initiële margins en bijdragen aan het wanbetalingsfonds); waarvan		823	12
2 (i) otc-derivaten		500	-
3 (ii) beursverhandelde derivaten		-	-
4 (iii) effectenfinancieringstransacties		-	-
(iv) samenstellen van verrekenbare transacties wanneer productoverschrijdende verrekening is goedgekeurd		-	-
5			
6 Gescheiden initiële margin		323	-
7 Niet-gescheiden initiële margin		-	-
8 Voorgefinancierde bijdragen aan het wanbetalingsfonds		-	-
9 Alternatieve berekening van eigenvermogensvereisten voor blootstellingen			-
10			-
11 Blootstellingen aan niet-gCTP's (totaal)			-
Blootstellingen voor transacties via niet-gCTP's (exclusief initiële margins en bijdragen aan het wanbetalingsfonds); waarvan		-	-
12 (i) otc-derivaten		-	-
13 (ii) beursverhandelde derivaten		-	-
14 (iii) effectenfinancieringstransacties		-	-
(iv) samenstellen van verrekenbare transacties wanneer productoverschrijdende verrekening is goedgekeurd		-	-
15			
16 Gescheiden initiële margin		-	-
17 Niet-gescheiden initiële margin		-	-
18 Voorgefinancierde bijdragen aan het wanbetalingsfonds		-	-
19 Niet-gefinancierde bijdragen aan het wanbetalingsfonds		-	-
20			

7.3 Informatie op basis van de wettelijke risicowegingsbenadering

Standaardbenadering - CCR-blootstellingen per wettelijke portefeuille en risico 2017

in miljoenen euro's	Blootstellings-categorieën	Risicogewicht											Totaal	Waarvan zonder rating
		0%	2%	4%	10%	20%	50%	70%	75%	100%	150%	Overige		
1	Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Regionale of lokale overheden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Publiekrechtelijke lichamen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Instellingen	-	382	112	-	40	319	-	-	-	-	-	853	-
7	Ondernemingen	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	6	7
8	Particulieren en kleine partijen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Andere bestanddelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Totaal	-	382	112	-	40	319	-	-	6	-	-	859	7

Standaardbenadering - CCR-blootstellingen per wettelijke portefeuille en risico 2016

in miljoenen euro's	Blootstellings-categorieën	Risicogewicht											Totaal	Waarvan zonder rating
		0%	2%	4%	10%	20%	50%	70%	75%	100%	150%	Overige		
1	Centrale overheden of centrale banken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Regionale of lokale overheden	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Publiekrechtelijke lichamen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Multilaterale ontwikkelingsbanken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Internationale organisaties	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Instellingen	-	-	-	-	63	367	-	-	-	-	-	430	-
7	Ondernemingen	-	393	108	-	1	-	-	-	22	-	-	524	22
8	Particulieren en kleine partijen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Instellingen en ondernemingen met een kredietbeoordeling voor de korte termijn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Andere bestanddelen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Totaal	-	393	108	-	64	367	-	-	22	-	-	954	22

Gebaseerd op regelgeving heeft de Volksbank besloten om de blootstelling aan OTC-derivaten met centrale tegenpartij op te nemen onder instellingen in plaats van ondernemingen.

7.4 Andere informatie over CCR

De niet uit de balans blijvende posten (off-balance) en derivaten zijn onderverdeeld in twee positiesoorten, in overeenstemming met de berekening van de naar kredietrisico gewogen activa in CRD IV:

- Off-balance posten: de belangrijkste categorieën van niet uit de balans blijvende posten zijn garanties, kredietverplichtingen en het ongebruikte deel van contractueel toegezegde kredietfaciliteiten.
- Derivaten: financiële instrumenten waarvan de waarde is ontleend aan onderliggende rentestanden, valuta's, aandelen, creditspreads of grondstofprijzen. Derivaten leiden niet alleen tot tegenpartijrisico, gemeten binnen de naar kredietrisico gewogen activa, maar zijn tevens van invloed op het marktrisico.

Voor de verschillende soorten off-balance uitzettingen zijn voor de berekeningsgrondslag van de EAD verschillende Credit Conversion Factors (CCF) mogelijk. Bij garanties passen we de nominale waarde aan met een CCF om de EAD te berekenen. De CCF is 50% of 100%, afhankelijk van de risicoschatting.

Kredietverplichtingen en ongebruikte limietbedragen betreffen het deel van de externe verplichting dat niet is aangewend. Dit bedrag vormt de berekeningsgrondslag waarvoor we een CCF hanteren om de EAD te berekenen. De CCF vermenigvuldigen we met de berekeningsgrondslag en bedraagt 0, 20, 50, 75 of 100% afhankelijk van de benadering, het type product en de vraag of we de ongebruikte bedragen onvoorwaardelijk kunnen intrekken.

Bij derivaten bestaat de berekeningsgrondslag uit een combinatie van de marktwaarde en de nominale waarde.

Effect van verrekening en zekerheden aangehouden op blootstellingswaarden 2017

		a	b	c	d	e
	in miljoenen euro's	Positieve reële brutowaarde of netto boekwaarde	Uit ver-rekening behaalde voordelen	Verrekenende actuele kredietblootstelling	Aangehouden zekerheden	Netto kredietblootstelling
1	Derivaten	1.075	706	369	157	212
2	Effectenfinancieringstransacties	-	-	-	-	-
3	Productoverschrijdende verrekening	-	-	-	-	-
4	Totaal	1.075	706	369	157	212

Effect van verrekening en zekerheden aangehouden op blootstellingswaarden 2016

		a	b	c	d	e
	in miljoenen euro's	Positieve reële brutowaarde of netto boekwaarde	Uit ver-rekening behaalde voordelen	Verrekenende actuele kredietblootstelling	Aangehouden zekerheden	Netto kredietblootstelling
1	Derivaten	1.533	989	544	234	310
2	Effectenfinancieringstransacties	-	-	-	-	-
3	Productoverschrijdende verrekening	-	-	-	-	-
4	Totaal	1.533	989	544	234	310

De daling van de kredietblootstellingen de aangeboden zekerheden worden in hoofdzaak veroorzaakt door de afname van de gesecuritiseerde portefeuille.

Samenstelling van zekerheden voor blootstelling aan CCR 2017

	a		b		c		d		e		f	
	Zekerheden gebruikt in derivatentransacties								Zekerheden gebruikt in SFT's			
	Reële waarde van ontvangen zekerheden				Reële waarde van gestelde zekerheden							
in miljoenen euro's	Gescheiden	Ongescheiden		Gescheiden	Ongescheiden				Reële waarde van ontvangen zekerheden	Reële waarde van gestelde zekerheden		
Derivatives	-	203		584	55				-	-		-
Total	-	203		584	55				-			

Samenstelling van zekerheden voor blootstelling aan CCR 2016

	a		b		c		d		e		f	
	Zekerheden gebruikt in derivatentransacties								Zekerheden gebruikt in SFT's			
	Reële waarde van ontvangen zekerheden				Reële waarde van gestelde zekerheden							
									Reële waarde van ontvangen zekerheden		Reële waarde van gestelde zekerheden	
in miljoenen euro's	Gescheiden	Ongescheiden		Gescheiden	Ongescheiden							
Derivatives	-	303		914	289				-	-		
Total	-	303		914	289				-	-		

De verschuivingen worden in hoofdzaak veroorzaakt door de verlaagde securitisatie positie.

7.5 Wrong-way risk

Wrong-way risk gaat over een ongunstig verband tussen de kredietwaardigheid van de tegenpartij en de exposure op deze tegenpartij als de kredietwaardigheid achteruit gaat en de exposure tegelijkertijd oploopt. We maken onderscheid tussen 'general' wrong-way risk en 'specific' wrong-way risk.

General wrong-way risk betreft de situatie waarin algemene marktomstandigheden of macro-economische factoren de oorzaak zijn. Voorbeelden in de afgelopen jaren waren de verslechterende economische omstandigheden, een dalende rentestand en bedrijven die in problemen raakten. Wanneer dergelijke bedrijven interest rate swaps met een bank hadden afgesloten (het renterisico hadden gehedged door een vaste rente te betalen en een variabele rente te ontvangen) dan liep bij een dalende rente de marktwaarde (lees: de exposure) van de swap voor de bank op. De bank ontving immers de vaste rente en betaalde een steeds lagere variabele rente.

Specific wrong-way risk betreft de situatie waar dit ongunstige verband meer rechtstreeks is en eigenlijk in de (uitvoering van de) transactie zelf ligt opgesloten. Een voorbeeld is een put-optie met een bankaandeel als onderliggende waarde waarbij de tegenpartij in de transactie een dochteronderdeel van dezelfde bank is.

De Volksbank sluit voornamelijk 'plain-vanilla' rente- en valutaderivatentransacties af, die we grotendeels centraal afwickelen bij een CTP of die onder een ISDA/CSA met dagelijkse collateralverrekening vallen. Op deze wijze minimaliseren we de tegenpartijrisico-exposure en daarmee dus ook een mogelijke wrong-way risk exposure.

8 Aandelen buiten de handelsportefeuille

In het risicotype Aandelen zijn de aandelenbelangen van de Volksbank buiten de handelsportefeuille opgenomen. Bij alle in de tabel getoonde aandelen komt de boekwaarde overeen met de reële waarde. Gepubliceerde koersnoteringen in een actieve markt vormen het beste bewijs van de reële waarde en gebruiken we, mits beschikbaar, om de financiële activa en passiva te meten. We maken overwegend gebruik van gepubliceerde noteringen om de reële waarde van aandelen vast te stellen.

Exposure in aandelen buiten het handelsboek 2017

	Boekwaarde	Reële waarde	Reële waarde beurs-genoteerde aandelen	Genoteerde koerswaarde	Ongerealiseerde winsten/verliezen	Gerealiseerde winsten/verliezen vanaf 1 januari	Kapitaaleis
in miljoenen euro's							
Deelnemingen	-	-	-	-	-	-	-
Joint ventures	-	-	-	-	-	-	-
Beleggingen: voor verkoop beschikbaar	16	16	-	-	2	-7	1
Totaal	16	16	-	-	2	-7	1

Exposure in aandelen buiten het handelsboek 2016

	Boekwaarde	Reële waarde	Reële waarde beurs-genoteerde aandelen	Genoteerde koerswaarde	Ongerealiseerde winsten/verliezen	Gerealiseerde winsten/verliezen vanaf 1 januari	Kapitaaleis
in miljoenen euro's							
Deelnemingen	-	-	-	-	-	-	-
Joint ventures	-	-	-	-	-	-	-
Beleggingen: voor verkoop beschikbaar	21	21	-	-	-3	8	2
Totaal	21	21	-	-	-3	8	2

9 Liquiditeitsrisico [EDTF 3](#) [EDTF 18](#)

Zoals toegelicht in paragraaf 3.9.3 Management en beheersing van de risicoparagraaf van het jaarverslag, is de Liquidity Coverage Ratio (LCR) een van de gebruikte beheersinstrumenten om het liquiditeitsrisico te managen. In de risicoparagraaf van het jaarverslag is het reguliere proces voor liquiditeitsmanagement uitgebreid toegelicht. Hieronder volgt een kortere weergave als achtergrond bij de LCR.

9.1 Liquiditeitsmanagement [EDTF 2](#)

Liquiditeitsrisico is het risico dat de bank op korte of lange termijn niet kan beschikken over voldoende liquide middelen om te kunnen voldoen aan haar financiële verplichtingen, zonder dat dit gepaard gaat met onaanvaardbare kosten of verliezen. Dit geldt zowel onder normale omstandigheden als in tijden van stress. Ook de situatie waarin de balansstructuur zich dusdanig zou kunnen ontwikkelen dat de bank bovenmatig wordt blootgesteld aan verstoring van haar financieringsbronnen valt onder het liquiditeitsrisico.

Het liquiditeitsmanagement ondersteunt de strategie van de bank binnen onze risicobereidheid. Bestuursverklaring van het jaarverslag voor het "In Control Statement" van de Directie van de Volksbank.

RISICOPROFIEL [EDTF 18](#)

De bank beschikt over een sterke liquiditeitspositie, zodat zij voortdurend aan haar financiële verplichtingen voldoet. We beheren de liquiditeitspositie zodanig dat deze de gevolgen van bankspecifieke en marktbrede stressfactoren – zoals spanningen op de geld- en kapitaalmarkten – kan opvangen.

Bij de financiering van haar liquiditeitsbehoefte en in lijn met de strategie richt de bank zich op diversificatie van financieringsbronnen.

CIJFERS

De bank behield in 2017 een liquiditeitspositie die ruim voldeed aan zowel haar interne doelstellingen als de wettelijke eisen.

De onderstaande tabel geeft de samenstelling van de liquiditeitsbuffer weer, waarbij de liquide activa zijn opgenomen tegen de marktwaarde na toepassing van de door de ECB bepaalde procentuele vermindering.

Samenstelling van de liquiditeitsbuffer

in miljoenen euro's	31-12-2017	31-12-2016
Kaspositie ¹	3.753	2.816
Staatsobligaties	1.600	2.713
Regionale/lokale overheden en supranationals	850	755
Overige liquide activa	421	351
Beleenbare interne RMBS	3.968	3.898
Liquiditeitsbuffer	10.592	10.533

¹ De hier gepresenteerde kaspositie omvat de centrale bankreserves, het saldo op rekeningen bij correspondentbanken en contractuele kasstromen van tegenpartijen op geld- en kapitaalmarkten, die binnen maximaal tien dagen plaatsvinden. De kaspositie wijkt hierdoor af van het in de balans opgenomen saldo kas en kasequivalenten.

De liquiditeitsbuffer bleef hoog in 2017, en steeg van € 10,5 miljard ultimo 2016 tot € 10,6 miljard. Dit is ruim afdoende om het zware stress-scenario gedurende een bepaalde periode te weerstaan.

In 2017 nam de kaspositie met € 0,9 miljard toe tot € 3,8 miljard. De financieringsbehoefte, die met name voortvloeide uit een groei van de particuliere hypotheekportefeuille van € 1,0 miljard en de aflossing van kapitaalmarktfinanciering van € 3,1 miljard, werd meer dan gecompenseerd door een instroom van kasmiddelen en een toename in cash management-beleggingen binnen tien dagen.

Liquide activa anders dan de kaspositie daalden met bijna € 0,9 miljard.

- Het bedrag aan staatsobligaties in de liquiditeitsbuffer verminderde met € 1,1 miljard, voornamelijk doordat deze meer werden ingezet als onderpand bij (repo)transacties. Repotransacties ondersteunden de kaspositie ultimo 2017;
- De liquiditeitswaarde van beleenbare interne RMBS nam met € 0,1 miljard toe. Lowland 1 is in februari 2017 op de eerste calldatum vervangen door Lowland 4 (met een hogere liquiditeitswaarde), maar ultimo 2017 werd € 1,1 miljard van de beleenbare interne RMBS als onderpand gebruikt voor een 3-weekse USD tender van de ECB. De Volksbank nam hieraan deel uit cash management-efficiëntie overwegingen.

De omvang van de kortlopende cash management-beleggingen buiten de definitie van de kaspositie bedroeg ultimo 2017 € 0,5 miljard (€ 2,0 miljard ultimo 2016). Deze beleggingen zijn ook beschikbaar als liquide activa op korte termijn.

RISICOGOVERNANCE [EDTF 5](#)

De risicogovernance van de Volksbank is gebaseerd op het 'three lines of defence'-model.

Wat betreft liquiditeitsrisicomanagement vormen de Volksbank Financial Markets (VFM) en Balance Sheet Management (BSM) de eerste lijn. Hun belangrijkste liquiditeitsmanagement-verantwoordelijkheden betreffen het zo efficiënt mogelijk managen van het liquiditeitsprofiel binnen de vastgestelde risicobereidheid en het aantrekken van geld- en kapitaalmarktfinanciering.

De afdeling Credit Market & Operational Risk vormt de tweede lijn. Zij stelt de kaders en monitort of hieraan wordt voldaan, geeft advies en stelt de liquiditeitstoereikendheid vast.

De derde lijn (de auditfunctie) beoordeelt in onafhankelijkheid het functioneren van de eerste en tweede lijn.

De Directie is eindverantwoordelijk voor de risicobeheersing. Ze wordt hierin ondersteund door risicocomités, met daarin vertegenwoordigers van de eerste en de tweede lijn in elk risicocomité. Elk risicocomité wordt door een lid van de Directie voorgezeten. De derde lijn is geen vaste vertegenwoordiger in de risicocomités maar kan te allen tijde aanwezig zijn bij overleggen. Liquiditeitsrisicomanagement binnen de Volksbank valt onder supervisie van het Asset & Liability Committee (ALCO).

De Raad van Commissarissen (RvC) is verantwoordelijk voor het toezicht op de Directie en wordt hierin geadviseerd door de Audit Commissie, de Risico Commissie en de Remuneratie en Nominatie Commissie.

MANAGEMENT EN BEHEERSING LIQUIDITEITSRISICO [EDTF 7](#)

Het managen van het liquiditeitsrisico begint met het identificeren, meten en beheersen van de verschillende vormen van liquiditeitsrisico. Dit stelsel van kaders, methodiek en richtlijnen is vastgelegd in het liquiditeitsrisicobeleid.

LIQUIDITEITSRISICOMANAGEMENT VASTGELEGD IN CYCLUS [EDTF 7](#)

Het liquiditeitsrisicomanagement is vastgelegd in een cyclus bestaande uit zeven elementen. Deze elementen vormen samen een geïntegreerd intern proces waarin we de liquiditeitspositie continu evalueren en beheersen.

De cyclus voor liquiditeitsmanagement kent de volgende elementen:

1. Jaarlijks bepalen we de risicobereidheid per risicotype in samenhang met de algemene risicobereidheid en de strategische doelstellingen van de bank.
2. Op basis van de risicobereidheid voor liquiditeitsrisico bepalen we vervolgens, aan de hand van concrete risico-indicatoren, het niveau waarboven we ons comfortabel voelen. Daarnaast stellen we een interventieladder vast met per risico-indicator bandbreedtes voor wanneer opvolging noodzakelijk is. De RvC beoordeelt de risicobereidheid tenminste één keer per jaar, nadat de Directie (via het risicocomité van de RvC) het indient ter goedkeuring.
3. De liquiditeitsstrategie herijken we jaarlijks en wordt door ALCO goedgekeurd. We leggen daarin de richtlijnen vast voor een zo efficiënt mogelijke balansstructuur. Daarbij houden we rekening met de doelstellingen van liquiditeitsmanagement; een toereikend liquiditeits- en financieringsprofiel.
4. Tenminste één keer per jaar bepalen we in het kapitalisatie- en liquiditeitsplan acties waarmee we de verwachte financierings- en liquiditeitsbehoefte invullen die voortvloeien uit het operationeel plan. Dit plan heeft een horizon van meerdere jaren. Hiervoor maken we prognoses van relevante risico-indicatoren ten opzichte van de interne normen en werken we diverse scenario's uit. We sturen op de gewenste liquiditeitspositie op basis van de businessplannen en de vereisten van toezichthouders, kredietbeoordelaars en investeerders. De Directie en RvC beoordelen het operationeel plan (inclusief kapitaal- en liquiditeitsacties) ter goedkeuring.
5. Liquiditeitsmanagement is een continu operationeel proces en omvat het identificeren, meten en managen van de liquiditeitspositie van de bank in lijn met haar risicobereidheid, risicolimieten, beleid en richtlijnen.
6. De liquiditeitstoereikendheid stellen we op maandbasis (Liquidity Adequacy Assessment Report) vast en dit monitoren we op kwartaalbasis (Financial Risk Report) en jaarbasis (Internal Liquidity Adequacy Assessment Process report). Het actuele risicoprofiel vergelijken we met de risicolimieten. Bevindingen gebruiken we om bij te sturen in de daadwerkelijke liquiditeitspositie, risicobereidheid, beleid of richtlijnen en om het proces van risicomanagement te verbeteren. De (interne) beoordeling van de toereikendheid van de liquiditeitspositie en het liquiditeitsrisicomanagement is onderdeel van het ILAAP (Internal Liquidity Adequacy Assessment Process), die input vormt voor het SREP (Supervisory Review & Evaluation Process) van de ECB.
7. Het herstelplan bevat maatregelen om de liquiditeitspositie te versterken in nadelige omstandigheden. Door jaarlijks het herstelplan te actualiseren dragen we bij aan de continuïteit van de bank.

BEHEERSINSTRUMENTEN

Kaspositie

Onder normale omstandigheden is de kaspositie de bron van liquiditeit waarmee we reguliere verplichtingen nakomen. De kaspositie zoals gedefinieerd door de Volksbank omvat:

- centrale bankreserves;
- het saldo op rekeningen bij correspondent-banken;

- contractuele kasstromen van tegenpartijen op geld- en kapitaalmarkten, die binnen maximaal tien dagen plaatsvinden.

Liquiditeitsbuffer

De Volksbank houdt een liquiditeitsbuffer aan, waaronder de kaspositie, om onverwachte schommelingen/stijgingen in de liquiditeitsbehoefte op te vangen. Naast de kaspositie bestaat de liquiditeitsbuffer uit (zeer) liquide beleggingen die beleenbaar zijn bij de ECB en die verkoopbaar zijn in (zeer) liquide markten of die kunnen worden gebruikt in een repo-transactie.

De liquiditeitsbuffer bestaat voornamelijk uit staatsobligaties en obligaties van eigen securitisaties van de Volksbank, zogenoemde Residential Mortgage Backed Securities (RMBS) waaraan hypotheek van de bank ten grondslag liggen. We bepalen de liquiditeitswaarde van de obligaties in de liquiditeitsbuffer op basis van de marktwaarde van de obligaties na toepassing van de door de ECB bepaalde procentuele afslag.

Stresstesten op liquiditeit [EDTF 8](#)

De gewenste omvang van de liquiditeitsbuffer stellen we vast aan de hand van stresstesten op de liquiditeitspositie van de bank. Vervolgens sturen we de liquiditeit naar de gewenste hoeveelheid.

Met stresstesten toetsen we de robuustheid van de liquiditeitspositie. We hebben diverse scenario's gedefinieerd waarvan de zogenoemde gecombineerde zware stresstest de meeste impact heeft. In dit scenario houden we onder meer rekening met:

- een krachtige uitloop van spaar- en creditgelden;
- het opdrogen van de financieringsmogelijkheden op de geld- en kapitaalmarkt;
- een daling van de marktwaarde van de obligaties in de liquiditeitsbuffer;
- additioneel onderpand behoefte bij een drie notch afwaardering van de kredietwaardigheid van de bank;
- een daling van de marktwaarde van derivaten;
- een mogelijke liquiditeitsuitstroom indien gecommiteerde kredietlijnen worden getrokken.

De liquiditeitssturing van de bank is erop gericht om in dit zware stress-scenario minstens gedurende een bepaalde periode te overleven. De invloed van het stress-scenario op de liquiditeitsbuffer dient dan ook als inbreng voor het bepalen en monitoren van de risicocapaciteit en de risicobereidheid van de bank.

De gecombineerde zware stresstest voeren we maandelijks uit. De uitgangspunten voor de stresstesten herijken we jaarlijks.

9.2 LCR

De Liquidity Coverage Ratio (LCR) bleef in 2017 ruim boven het wettelijke minimum van 100%. Naast het aanhouden van centrale bankreserves en (zeer) liquide beleggingen, zet de Volksbank een deel van de aanwezige liquiditeit kort uit bij diverse tegenpartijen. Dit vertaalt zich in een relatief hoge gemiddelde instroom binnen 30 dagen.

Template voor de openbaarmaking van de LCR

Geconsolideerd		Totale ongewogen waarde (gemiddeld)				Totale gewogen waarde (gemiddeld)			
in miljoenen euro's									
Kwartaal eindigend op (DD maand YYYY)		31-3-2017	30-6-2017	30-9-2017	31-12-2017	31-3-2017	30-6-2017	30-9-2017	31-12-2017
Aantal datapunten gebruikt voor de calculatie van de gemiddelden		12	12	12	12	12	12	12	12
LIQUIDE ACTIVA VAN HOGE KWALITEIT									
1	Totaal liquide activa van hoge kwaliteit								
KAS - UITSTROMEN									
2	Retail deposito's en deposito's van kleine zakelijke klanten, waaronder:	38.730	38.764	38.769	38.830	2.156	2.152	2.148	2.147
3	Stabiele deposito's	35.254	35.386	35.472	35.584	1.763	1.769	1.774	1.779
4	Minder stabiele deposito's	3.476	3.378	3.297	3.245	393	383	374	368
5	Ongedekte wholesalefinanciering	4.651	4.498	4.405	4.270	1.719	1.659	1.634	1.588
6	Operationele deposito'ss (alle tegenpartijen) en deposito's in netwerken van coöperatieve banken	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Niet-operationele deposito's (alle tegenpartijen)	4.610	4.432	4.322	4.176	1.679	1.593	1.551	1.494
8	Ongedekte schuld	41	66	83	94	41	66	83	94
9	Gedekte wholesalefinanciering					-	-	-	14
10	Aanvullende eisen	1.815	1.785	1.805	1.748	580	576	637	667
11	Uitstromen in verband met blootstellingen aan derivaten en andere onderpandvereisten.	373	370	371	379	373	370	371	379
12	Uitstromen in verband met verlies van financiering van schuldproducten	130	130	196	226	130	130	196	226
13	Krediet- en liquiditeitsfaciliteiten.	1.312	1.285	1.238	1.143	77	76	70	63
14	Andere contractuele financieringsverplichtingen	642	558	516	519	642	558	516	519
15	Andere voorwaardelijke financieringsverplichtingen	-	1	1	2	0	1	1	1
16	TOTAAL KASUITSTROMEN					5.097	4.945	4.936	4.936
KAS - INSTROMEN									
17	Gedekte leningstransacties (e.g. omgekeerde repos)	17	14	5	13	-	-	-	8
18	Instromen uit volledig renderende blootstellingen	1.888	1.921	2.227	2.443	1.699	1.776	2.077	2.292
19	Andere kasinstromen	358	272	271	229	358	272	271	229
EU-19a	(Verschil tussen totale gewogen instromen en totaal gewogen uitstromen voortvloeiende uit transacties in derde landen met overdrachtsbeperkingen of in niet-converteerbare valuta's)					-	-	-	-
EU-19b	(Extra instromen uit een verboden gespecialiseerde kredietinstelling)					-	-	-	-
20	TOTAAL KASINSTROMEN	2.263	2.207	2.503	2.685	2.057	2.048	2.348	2.529
EU-20a	Volledig vrijgestelde instromen	-	-	-	-	-	-	-	-
EU-20b	Instromen met begrenzing tot 90%	-	-	-	-	-	-	-	-
EU-20c	Instromen met begrenzing tot 75%	2.263	2.207	2.503	2.685	2.057	2.048	2.348	2.529
						TOTALE GECORRIGEERDE WAARDE			
21	LIQUIDITEITSBUFFER					5.865	5.804	5.413	4.993
22	TOTAAL NETTOKASUITSTROMEN					3.041	2.897	2.593	2.413
23	LIQUIDITEITSDEKKINGSRATIO (%)					200%	207%	219%	215%

In lijn met de EBA richtlijnen inzake LCR disclosure volgt hieronder nog informatie over:

- Concentratie van financierings- en liquiditeitsbronnen;
- Derivatenposities en potentiële bijstortverplichtingen;
- Valuta mismatch in de LCR;
- Mate van centralisatie van liquiditeitsmanagement.

CONCENTRATIE VAN FINANCIERINGS EN LIQUIDITEITSBRONNEN

Financieringsstrategie [EDTF 21](#)

De financieringsstrategie ondersteunt de strategie van de bank. Daarbij richten we ons op het optimaliseren en garanderen van toegang tot gediversifieerde financieringsbronnen. Dit met het oog op het behoud van de

langetermijnfinancieringspositie en het liquiditeitsprofiel van de bank. We nemen te allen tijde de wettelijke voorschriften in acht.

Particuliere spaartegoeden zijn de primaire financieringsbron van de bank en vormen een solide basis. Dit vertaalt zich in een groot aandeel stabiele deposito's van particulieren en mkb-klanten in bovenstaande tabel. Daarnaast trekt de bank financiering aan via de kapitaalmarkt. Omdat we streven naar diversificatie van financieringsbronnen op de kapitaalmarkt, hebben de diverse financieringsinstrumenten een spreiding in looptijd, markt, regio en type beleggers.

Liquiditeitsbuffer

De Volksbank houdt een liquiditeitsbuffer aan, waaronder de kaspositie, om onverwachte schommelingen/stijgingen in de liquiditeitsbehoefte op te vangen. Naast de kaspositie bestaat de liquiditeitsbuffer uit (zeer) liquide beleggingen die beleenbaar zijn bij de ECB en die verkoopbaar zijn in (zeer) liquide markten of die kunnen worden gebruikt in een repo-transactie.

De liquiditeitsbuffer bestaat voornamelijk uit staatsobligaties (die kwalificeren als High Quality Liquid Assets) en obligaties van eigen securitisaties van de Volksbank, zogenaamde Residential Mortgage Backed Securities (RMBS) waaraan hypotheek van de bank ten grondslag liggen. We bepalen de liquiditeitswaarde van de obligaties in de liquiditeitsbuffer op basis van de marktwaarde van de obligaties na toepassing van de door de ECB bepaalde procentuele afslag.

Derivatenposities en potentiële bijstortverplichtingen

De Volksbank voert transacties uit op de geld- en kapitaalmarkt met verschillende financiële instellingen. Dit omvat tevens derivatentransacties die zijn gericht op het afdekken van rente- en valutarisico's. De LCR houdt rekening met een additionele onderpand behoefte bij een drie notch afwaardering van de kredietwaardigheid van de bank en een daling van de marktwaarde van derivaten op basis van de historische terugkijk benadering.

Valuta mismatch in de LCR

Het vreemde-valutarisico is geminimaliseerd doordat dit risico op dagbasis wordt overgebracht van het bankboek naar de handelsportefeuille, waar dit risico ook op dagbasis wordt beheerst. In de LCR is daarom geen sprake van een valuta mismatch.

Mate van centralisatie van liquiditeitsmanagement

De Volksbank ondersteunt de merken vanuit centrale mid- en backoffice en stafafdelingen en heeft een centrale liquiditeitsmanagementfunctie.

9.3 Bezwaarde en onbezwaarde activa [EDTF 19](#) [EDTF 30](#)

De mate waarin activa zijn bezwaard geeft inzicht in gebruikt en beschikbaar onderpand voor aan te trekken financiering of andere redenen. Zie onderstaande tabellen voor de stand van zaken ultimo 2017 respectievelijk 2016.

Bezwaarde en onbezwaarde activa 2017

		Boekwaarde van bezwaarde activa		Marktwaaarde van bezwaarde activa		Boekwaarde van onbezwaarde activa		Marktwaaarde van onbezwaarde activa	
		waaronder aangemerkt als EHQLA en HQLA		waaronder aangemerkt als EHQLA en HQLA		waaronder EHQLA and HQLA		waaronder EHQLA and HQLA	
	in miljoenen euro's ¹	010	030	040	050	060	080	090	100
010	Activa van de gerapporteerde institutie	9.736	2.101			51.301	5.008		
030	Eigen vermogen	-	-			18	-		
040	Schuldbewijzen	1.756	1.713	1.756	1.713	3.302	3.201	3.302	3.201
050	waarvan: gedekte obligaties	-	-	-	-	-	-	-	-
060	waarvan: asset-backed securities	41	33	41	33	50	25	50	25
070	waarvan: uitgegeven door overheden	1.585	1.585	1.585	1.585	2.146	2.146	2.146	2.146
080	waarvan: uitgegeven door financiële corporaties	105	95	105	95	879	866	879	866
090	waarvan: uitgegeven door niet-financiële corporaties	25	-	25	-	227	164	227	164
120	Overige activa	7.980	388			47.981	1.807		
121	waarvan: hypotheke	6.842	-			38.952	-		

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

Bezwaarde en onbezwaarde activa 2016

		Boekwaarde van bezwaarde activa		Marktwaaarde van bezwaarde activa		Boekwaarde van onbezwaarde activa		Marktwaaarde van onbezwaarde activa	
		waaronder aangemerkt als EHQLA en HQLA		waaronder aangemerkt als EHQLA en HQLA		waaronder EHQLA and HQLA		waaronder EHQLA and HQLA	
	in miljoenen euro's ¹	010	030	040	050	060	080	090	100
010	Activa van de gerapporteerde institutie	11.011	1.821			52.179	6.770		
030	Eigen vermogen	-	-			21	-		
040	Schuldbewijzen	1.463	1.437	1.463	1.437	4.973	4.874	4.973	4.874
050	waarvan: gedekte obligaties	100	-	100	-	-	-	-	-
060	waarvan: asset-backed securities	162	102	162	102	8	8	8	8
070	waarvan: uitgegeven door overheden	1.160	1.160	1.160	1.160	4.017	4.017	4.017	4.017
080	waarvan: uitgegeven door financiële corporaties	277	277	277	277	549	546	549	546
090	waarvan: uitgegeven door niet-financiële corporaties	26	-	26	-	437	323	437	323
120	Overige activa	9.543	385			41.682	1.924		
121	waarvan: hypotheke	8.277	-			36.313	-		

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

Totaal bezwaarde activa

Van de activa is ultimo 2017 € 9,9 miljard bezwaard (2016: € 10,0 miljard) vanwege:

- uitstaande securitisaties;
- gedekte obligaties;
- repotransacties;
- USD tender;
- CSA's;
- vreemde valuta-transacties;

- betalingsverkeer;

Het totaal aan bezwaarde activa bestaat voor het grootste deel uit hypotheeklen die als onderpand dienen in de gedekte obligaties en securitisatie-transacties. Het totaal van de verplichtingen dat is gerelateerd aan deze bezwaarde activa bedraagt € 7,5 miljard (2016: € 8,2 miljard). Het grootste deel betreft obligaties die binnen het gedekte obligatie programma en door de securitisatie-entiteiten zijn uitgegeven. Gedekte obligaties en securitisaties zijn financieringsinstrumenten die onze langetermijnfinancieringspositie versterken en diversifiëren. Bij gedekte obligaties is sprake van over-collateralisatie. Dat betekent dat er een groter volume hypotheeklen is bezwaard dan de nominale hoofdsom van de gedekte obligatie.

Onbezwaarde activa

De overige € 51,0 miljard is onbezwaard en kunnen we gedeeltelijk liquide maken, bijvoorbeeld door middel van securitisaties. Gesecuritiseerde hypotheeklen waarvan de bank zelf de obligaties bezit worden niet als bezwaard aangemerkt, behalve als deze obligaties zijn ingezet als onderpand voor bijvoorbeeld een repotransactie.

Ontvangen onderpand

De bank heeft in totaal een bedrag van € 212 miljoen (2016: € 308 miljoen) aan onderpand ontvangen ultimo 2017. Dit bestaat geheel uit ontvangen cashstortingen die als onderpand dienen voor de positieve marktwaarde van uitstaande derivatenposities.

Ontvangen onderpand 2017

		Marktwaaarde van ontvangen bezwaard onderpand, of uitgegeven schuldbewijzen		onbezwaard marktwaarde van ontvangen collateral received or own debt securities issued available for encumbrance	
		waaronder aangemerkt als EHQLA en HQLA		waaronder EHQLA en HQLA	
		010	030	040	060
	in miljoenen euro's ¹				
130	Zekerheden, ontvangen door de rapporterende onderneming	23	23	-	-
140	Leningen op aanvraag	-	-	-	-
150	Eigen vermogen	-	-	-	-
160	Schuldbewijzen	23	23	-	-
170	waaronder: gedekte obligaties	-	-	-	-
180	waaronder: asset-backed securities	-	-	-	-
190	waaronder: uitgegeven door overheden	-	-	-	-
200	waaronder: uitgegeven door financiële corporaties	23	23	-	-
210	waaronder: uitgegeven door niet-financiële corporaties	-	-	-	-
220	Leningen anders dan op aanvraag	-	-	-	-
230	Overige zekerheden	-	-	-	-
231	waaronder: ...	-	-	-	-
240	Eigen uitgegeven schuldbewijzen, anders dan gedekte obligaties of assets-backed	-	-	98	82
241	Eigen gedekte obligaties en asset-backed schuldbewijzen die zijn uitgegeven maar nog niet toegewezen.			-	-
250	Totale activa, ontvangen zekerheden en eigen uitgegeven schuldbewijzen.	9.648	2.112		

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

Ontvangen onderpand 2016

		Marktwaarde van ontvangen bezwaard onderpand, of uitgegeven schuldbewijzen		onbezwaard marktwaarde van ontvangen collateral received or own debt securities issued available for encumbrance	
		waaronder aangemerkt als EHQLA en HQLA		waaronder EHQLA en HQLA	
	in miljoenen euro's ¹	010	030	040	060
130	Zekerheden, ontvangen door de rapporterende onderneming	-	-	-	-
140	Leningen op aanvraag	-	-	-	-
150	Eigen vermogen	-	-	-	-
160	Schuldbewijzen	-	-	-	-
170	waaronder: gedekte obligaties	-	-	-	-
180	waaronder: asset-backed securities	-	-	-	-
190	waaronder: uitgegeven door overheden	-	-	-	-
200	waaronder: uitgegeven door financiële corporaties	-	-	-	-
210	waaronder: uitgegeven door niet-financiële corporaties	-	-	-	-
220	Leningen anders dan op aanvraag	-	-	-	-
230	Overige zekerheden	-	-	-	-
231	waaronder: ...	-	-	-	-
240	Eigen uitgegeven schuldbewijzen, anders dan gedekte obligaties of assets-backed	-	-	497	484
241	Eigen gedekte obligaties en asset-backed schuldbewijzen die zijn uitgegeven maar nog niet toegewezen.			-	-
250	Totale activa, ontvangen zekerheden en eigen uitgegeven schuldbewijzen.	11.011	1.469		

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

Soorten van bezwaring 2017

	in miljoenen euro's ¹	Bijpassende passiva, voorwaardelijke passiva en geleende schuldbewijzen	Activa, ontvangen zekerheden en eigen uitgegeven schuldbewijzen, anders dan gedekte obligaties en ABS bezwaard
		010	030
010	Boekwaarde van geselecteerde financiële passiva	7.219	8.654
011	waarvan: derivativen	1.357	778
012	waarvan: Deposito's	1.785	1.770
013	waarvan: Uitgegeven schuld papier	3.925	6.151

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

Soorten van bezwaring 2016

in miljoenen euro's ¹		Bijpassende passiva, voorwaardelijke passiva en geleende schuldbewijzen	Activa, ontvangen zekerheden en eigen uitgegeven schuldbewijzen, anders dan gedekte obligaties en ABS bezwaard
		010	030
010	Boekwaarde van geselecteerde financiële passiva	8.125	9.773
011	waarvan: derivativen	2.402	1.216
012	waarvan: Deposito's	899	765
013	waarvan: Uitgegeven schuld papier	4.728	7.832

1 De getoonde bedragen zijn gebaseerd op de mediaan van de vier kwartalen in het boekjaar in tegenstelling tot de toelichtende cijfers in de tekst welke ultimo standen betreffen.

10 Marktrisico [EDTF 2](#) [EDTF 3](#) [EDTF 22](#) [EDTF 23](#)

10.1 Eigen vermogensvereisten voor het marktrisico volgens de standaardbenadering [EDTF 14](#)

We maken alleen gebruik van de standaardbenadering in de CRR om de kapitaalvereisten voor de handelsportefeuille te berekenen. Ultimo 2017 bedragen de Pillar 1-kapitaalvereisten € 4 miljoen (ultimo 2016: € 7 miljoen). Het model heeft betrekking op rente- en aandelenrisico en is gebaseerd op vaste risicowegingen.

Marktrisico volgens de standaardbenadering 2017

		a	b
in miljoenen euro's		RWAs	Kapitaalvereisten
Outrightproducten (producten zonder rugdekking)			
1	Renterisico (algemeen en specifiek)	44	4
2	Aandelenrisico (algemeen en specifiek)	-	-
3	Valutarisico	-	-
4	Grondstoffenrisico	-	-
	Opties		
5	Vereenvoudigde benadering	-	-
6	Delta-plus methode	-	-
7	Scenariobenadering	-	-
8	Securitisatie (specifiek risico)	-	-
9	Totaal	44	4

Marktrisico volgens de standaardbenadering 2016

		a	b
in miljoenen euro's		RWAs	Kapitaalvereisten
Outrightproducten (producten zonder rugdekking)			
1	Renterisico (algemeen en specifiek)	88	7
2	Aandelenrisico (algemeen en specifiek)	-	-
3	Valutarisico	-	-
4	Grondstoffenrisico	-	-
	Opties		
5	Vereenvoudigde benadering	-	-
6	Delta-plus methode	-	-
7	Scenariobenadering	-	-
8	Securitisatie (specifiek risico)	-	-
9	Totaal	88	7

De RWA voor marktrisico daalde met € 44 miljoen. Deze daling wordt veroorzaakt door een afname in posities in geldmarktpapier, handelsposities en derivatenposities.

MARKTRISICOPROFIEL HANDELSPORTEFEUILLE

De Volksbank heeft een beperkte handelsportefeuille. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerd met portefeuillelimieten op een 1-daagse VaR met een betrouwbaarheid van 99%, alsmede met portefeuillelimieten op een vaste set van stress-scenario's. Gedurende het gehele jaar is de totale VaR-limiet voor de handelsportefeuille gelijk gebleven op € 2 miljoen. Die limiet weerspiegelt daarmee, qua omvang, het relatief lage risicoprofiel van deze activiteiten.

10.2 Renterisico buiten de handelsportefeuille

MANAGEMENT EN BEHEERSING [EDTF 7](#) [EDTF 22](#) [EDTF 23](#) [EDTF 24](#) [EDTF 25](#)

RENTERISICO BANKBOEK

Het doel van renterisicomanagement is het beschermen en optimaliseren van de economische waarde van de huidige en toekomstige rentekasstroom en het realiseren van een stabiel renteresultaat. We nemen een optimale

rentepositie in. Hierbij houden we rekening met verwachte veranderingen in de portefeuille, economische omstandigheden en het risicoprofiel dat de bank nastreeft.

Bij de vaststelling en het beheer van het renterisico houden we onder andere rekening met:

- verwacht vervroegde aflossingen op hypotheekleningen;
- verwachte vervroegde herzieningen van de hypotheektarieven;
- de gedragstypische aspecten van direct opvraagbaar spaargeld;
- klantopties in de producten;
- de actuele renteomgeving en de verwachte ontwikkeling daarvan.

De belangrijkste maatstaven waarop we de rentepositie en het renterisico van het bankboek sturen zijn Economic Value of Equity (EVE) en het renteresultaat. We meten de rentepositie op het totaal van rentedragende activa en passiva en sturen bij met voornamelijk rentederivaten. De maatstaven voor het renterisico rapporteren we maandelijks aan het Asset & Liability Comité (ALCO).

Als sturingsmaatstaven voor de EVE hanteren we 'duration van het eigen vermogen' en 'key rate durations'.

De duration van het eigen vermogen is de belangrijkste maatstaf voor de gevoeligheid van de economische waarde. Deze meet de procentuele daling van de economische waarde van het eigen vermogen bij een parallelle rentestijging van 100 basispunten (1%).

De key rate durations geven de marktrentegevoeligheid per looptijd weer en maken de gevoeligheid voor niet-parallelle bewegingen van de marktrentecurve inzichtelijk.

Het ALCO stelt maandelijks de sturing van de duration vast binnen de limiet op basis van het beoogde risicoprofiel en marktverwachtingen. We gebruiken de key rate durations voor het bepalen van de looptijden waarin de rentegevoeligheid wordt bijgestuurd.

De Earnings-at-Risk (EaR) is de belangrijkste sturingsmaatstaf voor het meten van de gevoeligheid van het renteresultaat. De EaR meet het maximale verlies in het renteresultaat binnen een jaar bij bepaalde rentescenario's (onder andere parallelle, niet-parallelle en omgekeerde rentebewegingen), rekening houdend met de verwachte balansontwikkeling in de komende twaalf maanden. In de EaR-meting houden we rekening met de mate waarin klantrentes van direct opvraagbaar spaargeld meebewegen met de marktrente en de daaruit resulterende margeontwikkeling. De mate van margeverkrapping of margeverbreiding is afhankelijk van het rentescenario.

We hebben in 2017 een nieuw prepaymentmodel voor hypotheekleningen in gebruik genomen. Met dit prepaymentmodel worden vervroegde aflossingen op hypotheekleningen ingeschat. Dit model houdt zowel rekening met de verwachtingen omtrent de huizenmarkt als de stand van de marktrente voor het voorspellen van toekomstige vervroegde aflossingen.

De voornaamste maatstaven voor renterisico zijn hieronder weergegeven.

RENTERISICO

Specificatie renterisico

	31-12-2017	31-12-2016
Duration eigen vermogen	1,6	1,6
Earnings at Risk (in miljoenen euro's)	€ 75	€ 66 ¹
Credit spread risico liquiditeitsportefeuille (in miljoenen euro's)	€ 413	€ 439

1 In 2017 wordt EaR gepresenteerd op basis van resultaat voor belasting. De vergelijkende cijfers 2016 zijn dienovereenkomstig aangepast.

In de beheersing van het marktrenterisico wordt rekening gehouden met de huidige marktrente die op historisch laag niveau ligt. De voornaamste metrics voor het renterisico zijn 'duration van het eigen vermogen', 'key rate durations' en de 'earnings-at-risk'. Voor deze metrics zijn limieten bepaald met als doel de bank te beschermen tegen marktrentebewegingen, dit draagt tevens bij aan het beheersen van het risico van een langdurige druk op rentemarges.

Vanwege de historisch lage marktrente en de verwachting dat deze langzaam zal stijgen is de duration van het eigen vermogen ultimo 2017 op 1,6 gehouden (2016: 1,6). Deze relatief lage duration van het eigen vermogen beperkt de gevoeligheid voor een marktrentestijging.

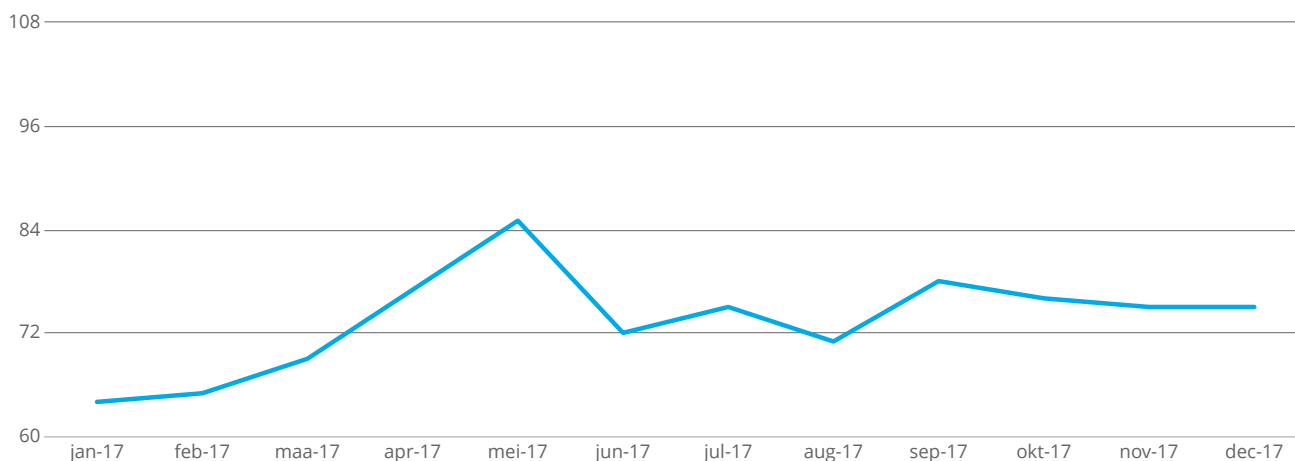
ONTWIKKELINGEN EARNINGS AT RISK

Ultimo 2017 bedroeg de EaR € 75 miljoen voor belasting (2016: € 66 miljoen). De EaR geeft de maximale impact op het renteresultaat weer van verschillende scenario's over een horizon van 1 jaar. Het renteresultaat is het meest gevoelig voor het 'butterfly down' scenario. Hierbij blijft de 12-maands rente op het huidige niveau liggen, en dalen de

marktrenten korter en langer dan twaalf maanden geleidelijk met maximaal 200 basispunten aan het einde van de curve. De gehanteerde vloer voor negatieve marktrenten is -0,75%, waardoor in een scenario de kortetermijnrente tot -0,75% kan dalen. In deze scenario's is verder sprake van marge verkrapping op direct opvraagbare creditgelden.

In de figuur hieronder staat een grafische weergave van de ontwikkeling van de EaR gedurende 2017.

Ontwikkeling Earnings at Risk (in miljoenen euro's)



MARKTRISICO EXPOSURE HANDELS- EN NIET-HANDELSRISICO

Onderstaand overzicht toont de balans gesplitst naar de risico's die betrekking hebben op het bankboek en de handelsportefeuille.

Marktrisico blootstelling verhandelde en niet-verhandelde risico's

	Boekwaarde	Marktrisico- maatstaven		Boekwaarde	Marktrisico- maatstaven		Primaire risico- gevoeligheid
in miljoenen euro's		Niet- verhandeld	Verhandeld		Niet- verhandeld	Verhandeld	
	31-12-2017	31-12-2017	31-12-2017	31-12-2016	31-12-2016	31-12-2016	
ACTIVA ONDERHEVIG AAN MARKTRISICO							
Beleggingen: handelsdoeleinden	162	-	162	831	-	831	rente, wisselkoers, credit spread
Beleggingen: voor verkoop beschikbaar	4.932	4.932	-	5.139	5.139	-	rente, credit spread
Derivaten	1.075	812	263	1.533	1.310	223	rente, wisselkoers, credit spread
Vorderingen op klanten	49.322	49.322	-	48.620	48.620	-	rente
Vorderingen op banken	2.643	2.643	-	2.918	2.918	-	rente
Kas en kasequivalenten	2.180	2.180	-	1.911	1.911	-	rente
Overig	578	578	-	636	636	-	
Totale activa	60.892	60.467	425	61.588	60.534	1.054	
PASSIVA ONDERHEVIG AAN MARKTRISICO							
Achtergestelde schulden	498	498	-	501	501	-	rente
Schuldbewijzen	4.900	4.900	-	5.696	5.696	-	rente, wisselkoers
Derivaten	1.252	973	279	1.861	1.673	188	rente, wisselkoers, credit spread
Spaargelden	36.575	36.575	-	36.593	36.593	-	rente
Overige schulden aan klanten	10.280	10.280	-	10.835	10.835	-	rente
Schulden aan banken	2.681	2.681	-	1.446	1.446	-	rente
Overig	4.706	4.706	-	4.656	4.656	-	
Totale passiva	60.892	60.613	279	61.588	61.400	188	

Het overzicht toont aan dat de Volksbank gezien haar activiteiten vooral gevoelig is voor het marktrenterisico van het bankboek.

Gevoeligheidsanalyses illustreren het marktrenterisico van de bankactiviteiten. In de tabel hieronder wordt het effect gemeten van een directe parallelle verschuiving van de marktrentecurve met +100 of -100 basispunten op de reële waarde van het eigen vermogen, het renteresultaat en het IFRS eigen vermogen. Alle uitkomsten zijn voor belasting.

Gevoeligheid rente

in miljoenen euro's	31-12-2017		31-12-2016	
	Rente + 1%	Rente - 1%	Rente + 1%	Rente - 1%
Marktwarde eigen vermogen ¹	265	424	232	209
Renteresultaat ²	49	-57	21 ³	-45 ³
Reële waarde optie ⁴	-3	8	3	2
Totaal resultaat	46	-49	24	-43
IFRS eigen vermogen ⁵	-98	100	-119	107

1 De marktwarde eigen vermogen geeft de waardeverandering van alle activa en passiva in het bankboek inclusief embedded opties voor de plafondrente en de rentedemper weer bij een marktrenteschok van 1%.

2 Renteresultaat is de gevoeligheid van het renteresultaat voor rentebewegingen weergegeven voor de eerste twaalf maanden.

3 In 2017 wordt het renteresultaat gepresenteerd op basis van resultaat voor belasting. De vergelijkende cijfers 2016 zijn dienovereenkomstig aangepast.

4 Reële waarde optie toont de gevoeligheid van de hypotheekportefeuille die op marktwarde wordt verantwoord en de bijbehorende rentederivaten.

5 IFRS eigen vermogen toont de gevoeligheid voor een parallelle rentestijging of rentedaling met 100 basispunten vanuit de beleggingsportefeuille 'Beschikbaar voor verkoop' en de derivaten onder cashflow hedging. De reële waardeverandering van deze beide posten wordt direct zichtbaar in het eigen vermogen.

Reële waarde eigen vermogen

Bij een parallelle rentestijging ontstaat er een positief effect van € 265 miljoen op de reële waarde van het eigen vermogen. De activa bestaan voornamelijk uit hypotheek, waarvan de rentegevoeligheid in hoge mate is afgedekt door middel van derivaten, voornamelijk in de vorm van payer swaps. Daardoor is bij een marktrentestijging de waardedaling van de activa inclusief de bijbehorende derivaten minder groot dan de waardedaling van de passiva. Ten opzichte van 2016 is de impact van een marktrentestijging op de reële waarde van het eigen vermogen groter. Dit komt doordat in het nieuwe prepaymentmodel additionele marktrentegevoeligheid is geïmplementeerd.

De reële waarde van het eigen vermogen is gevoelig voor een rentedaling. Het scenario van een rentedaling heeft echter een positief effect van € 424 miljoen op de reële waarde van het eigen vermogen. Dit wordt verklaard doordat bij de berekening van de impact van de rentedaling is verondersteld dat swaprentes niet verder kunnen dalen dan -0,75%. En verder is verondersteld dat klantrentes op direct opvraagbaar spaargeld niet negatief worden. Hierdoor stijgt de reële waarde van het direct opvraagbaar spaargeld in veel mindere mate dan de activa met als gevolg een positieve impact op de reële waarde van het eigen vermogen. Ten opzichte van 2016 is de impact van een rentedaling op de reële waarde van het eigen vermogen groter. Dit komt doordat de tarieven van het direct opvraagbaar spaargeld in 2017 dichter bij de 0%-grens liggen.

Renteresultaat

Bij een parallelle rentestijging van 100 basispunten ontstaat er ultimo 2017 een positief effect op het renteresultaat van € 49 miljoen voor belasting (2016: € 21 miljoen). Dit komt voornamelijk doordat de rentestijging zorgt voor hogere inkomsten uit hedge-instrumenten. Daarnaast heeft het doorprijzen van de marktrentestijging een positief effect op de inkomsten vanuit variabele hypotheek en de liquiditeitspositie. Een parallelle marktrentedaling van heeft een negatief effect van € 57 miljoen (2016: € 34 miljoen). Dit is voornamelijk het resultaat van de veronderstelling dat de bovenstaande daling in mindere mate zal worden doorgeprijsd naar de spaartarieven dan naar de variabele hypotheek en de liquiditeitspositie.

Reële waarde hypotheek gewaardeerd op marktwarde

Per de invoering van IFRS 9 op 1 januari 2018 worden vanaf deze datum meer niet op reële waarde maar op geamortiseerde kostprijs gerapporteerd. De analyse hieronder geeft derhalve de gevoeligheid weer van de hypotheek op reële waarde zoals deze bij benadering gedurende 2017 was. Op balansdatum is deze gevoeligheid niet langer aanwezig.

Een parallelle marktrentestijging van 100 basispunten had een negatief effect op de hypotheek op marktwarde en een positief effect op de bijbehorende derivaten. Bij een parallelle marktrentedaling van 100 basispunten waren deze effecten omgekeerd. Het negatieve effect van bovengenoemde rentestijging op de hypotheek op marktwarde was groter dan de positieve invloed van de derivaten, wat resulteerde in een negatief totaal effect van € 3 miljoen. Bij bovengenoemde rentedaling worden de swaprentes voor de waardering van de derivaten afgekapd op -0,75%, wat het negatieve effect beperkt. Deze afkap is niet van toepassing voor de hypotheekportefeuille, omdat de klantrentes positief blijven bij een rentedaling van 1%. Als gevolg hiervan wordt bij een rentedaling de negatieve invloed op de derivaten meer dan gecompenseerd door de positieve invloed vanuit de hypotheekportefeuille. Dit resulteert in het totaaleffect van € 8 miljoen¹⁰.

¹⁰ Gevoeligheden zijn gebaseerd op de portefeuille stand per 31 oktober 2017.

Impact AFS portefeuille op IFRS eigen vermogen

Voor de AFS portefeuille (Available For Sale portefeuille) heeft een parallelle marktrentestijging van 100 basispunten een negatief effect op de marktwaarde van de obligaties in de AFS portefeuille en daarmee op het IFRS eigen vermogen. Een parallelle marktrentedaling van 100 basispunten heeft daarentegen een positief effect. De portefeuille is deels gehedged, waardoor de rentederivaten de waardemutaties van de obligaties deels compenseren. Vanwege de gedeeltelijke hedge blijft de invloed op de AFS portefeuille bij bovenstaande stijging per saldo wel negatief (€ 98 miljoen) en positief (€ 100 miljoen) bij een rentedaling. Als gevolg van het vanaf 1 januari 2018 deels rapporteren van deze portefeuille als Hold to Collect zal het effect van deze parallelle marktrentestijging per die datum aanzienlijk lager zijn.

11 Securitisatie

11.1 Doelstelling

De Volksbank heeft eind 2017 € 8,2 miljard aan woninghypotheken gesecuritiseerd. We securitiseren alleen woninghypotheken die door ons zijn verstrekt. Securitisiatietransacties dragen het economische en juridische eigendom van de woninghypotheken over aan separate entiteiten, de zogenoemde Special Purpose Vehicles (SPV's).

Er zijn drie redenen waarom het securitiseren van woninghypotheken wordt ingezet:

- Financiering: securitisatie is een financieringsinstrument dat onze financieringsbasis verbreedt en diversifieert.
- Lagere kapitaallasten: het securitiseren van woninghypotheken stelt ons in staat de risicogewogen activa te verlagen.
- Liquiditeit: met de securitisatie van woninghypotheken creëren we nieuwe activa die kunnen dienen als onderpand.

De Volksbank heeft geen hersecuritisatie-activiteiten. Evenmin voeren we securitisatieprogramma's voor derden uit.

We hebben woninghypotheken gesecuritiseerd onder vier verschillende programma's: Hermes, Pearl, Holland Homes en Lowland. Hermes, gestart in 1999, is het programma voor woninghypotheken van de Volksbank. De securitisaties via het Pearl- programma bevatten alleen woninghypotheken op basis van een NHG-garantie. Het Holland Homes programma is afkomstig van de acquisitie van DBV en valt nu onder de hoede van de Volksbank. Sinds 2012 hebben we een vierde securitisatieprogramma, Lowland. De securitisatieprogramma's Hermes en Holland Homes dienen vooral als financiering en om de kapitaallasten te sturen. Het Pearl programma vult een financieringsdoeleinde in. De Lowland transacties zijn opgezet voor liquiditeitsdoeleinden.

De Volksbank heeft in 2017 geen synthetische securitisaties uitstaan. Dat zijn transacties waarbij de activa niet worden overgedragen maar enkel de daaraan verbonden kredietrisico's.

De volgende tabel beschrijft de omvang van de securitisatieprogramma's van de Volksbank en de toegepaste behandeling voor de berekening van de kapitaalvereisten.

Securitisatieprogramma de Volksbank

in miljoenen euro's	2017	Kapitaal-behandeling	2016	Kapitaal-behandeling
Hermes XVIII	-	gecalled in 2017	682	doorkijk
Pearl 1	789	doorkijk	887	doorkijk
Holland Homes 1	67	securitisatie	79	securitisatie
Holland Homes Oranje	375	doorkijk	447	doorkijk
Lowland 1	-	gecalled in 2017	2.285	doorkijk
Lowland 2	1.184	doorkijk	1.329	doorkijk
Lowland 3	1.741	doorkijk	1.938	doorkijk
Lowland 4	4.114	doorkijk	-	
Totaal	8.270		7.647	

In 2017 hebben we twee transacties beëindigd: Lowland 1 in februari en Hermes XVIII in september. In februari 2017 heeft de Volksbank een nieuwe securitisiatietransacties, Lowland 4, uitgevoerd.

Voor de berekening van de kapitaalvereisten nemen we van het totaal volume aan securitisatieprogramma's (€ 8,3 miljard ultimo 2017) één programma mee als securitisatiepositie: Holland Homes 1 (€ 67 miljoen ultimo 2017). Voor het restant van het volume kijken we naar de onderliggende individuele hypotheekleningen om de kapitaalvereisten vast te stellen. Dat is het zogenoemde 'doorkijken'. Er is sprake van een securitisatiepositie wanneer het kredietrisico op de onderliggende hypotheken (grotendeels) is overgedragen aan de markt. Wanneer het kredietrisico niet (grotendeels) is overgedragen, kijken we door de transactie heen en worden voor het kredietrisico de hypothecaire leningen gewogen die op de balans van de bank staan.

11.2 Risico's EDTF 31

In het kader van de securitisatieprogramma's onderkent de Volksbank een aantal risico's, in het bijzonder kredietrisico, renterisico en liquiditeitsrisico.

Het kredietrisico uit de securitisatieprogramma's betreft de mogelijke kredietverliezen op de onderliggende woninghypotheken. De transactie Holland Homes 1 verlegt het kredietrisico grotendeels naar de investeerders in de verschillende obligatievormen die zijn uitgegeven onder dit programma. Door de uitgestelde verkoopprijs en de nettomarge in de transactie blijft een beperkt deel van het kredietrisico voor rekening van de Volksbank. Bij Pearl 1-, Holland Homes Oranje- en Lowland-transacties behoudt de Volksbank het kredietrisico van de onderliggende hypotheken grotendeels of geheel zelf. De onderliggende hypotheken worden in deze gevallen gewogen op basis van het interne risicomodel (AIRB).

Daarnaast kent de Volksbank een direct kredietrisico doordat er securitisatie-obligaties van transacties van derden op de balans staan.

Er is ook een tegenpartijrisico op tegenpartijen waarmee risico's in swaptransacties zijn afgedekt. Zie hiervoor de toelichting op het renterisico met een beschrijving van de achtergrond van de swaptransacties. De krediet- en tegenpartijrisico's worden in de reguliere beheersprocessen voor hypotheken, tegenpartijrisico en balansbeheer gestuurd.

De Volksbank houdt het renterisico van de door haar gesecuritiseerde woninghypotheken in het Hermes- en Pearl-programma op de balans. De SPV's hebben het renterisico van de securitisatieprogramma's met renteswaps afgedekt. De renteswaps zijn afgesloten met derde partijen. We hebben back-to-back swaps met deze derde partijen afgesloten. Het renterisico van de andere back-to-back swaps wordt meegenomen in het reguliere proces voor sturing van de balans. De Lowland- en de Holland Homes-transacties vormen een uitzondering. Voor Holland Homes hebben we geen back-to-back swaps afgesloten. In dit geval ligt het renterisico bij de swaptegenpartij. In de Lowland-transacties is geen renteswap opgenomen, maar omdat deze obligaties op onze balans staan, dragen we alsnog het renterisico.

Het liquiditeitsrisico van de eigen securitisatieposities betreft de mogelijke kasuitstromen. Dit heeft te maken met de rol van liquidity provider en de eventuele storting van cash collateral in swaptransacties. De impact op de liquiditeitspositie wordt in het reguliere proces van het liquiditeitsmanagement meegenomen. Zie de risicoparagraaf van het jaarverslag voor een toelichting op de reguliere processen voor krediet-, rente- en liquiditeitsrisico: respectievelijk paragrafen 3.7, 3.8 en 3.9.

De risico's van posities in securitisaties van derden betreffen vooral een kredietrisico op wanbetaling op de onderliggende hypotheken. We beperken dit risico door aankoop van tranches van de hoogste senioriteit, de zogenaamde A-obligaties. Daarnaast monitoren we de investor reports van deze transacties.

11.3 Rollen

De Volksbank speelt verschillende rollen in de eigen securitisatieprogramma's. We hebben als 'originator' zelf de onderliggende woninghypotheken verstrekt. Daarnaast zijn we actief als 'arranger': we structureren de transactie en voeren onderhandelingen met de rating agencies. We coördineren samen met onze juridische adviseur de documentatie van de transactie. Als 'manager' zijn we medeverantwoordelijk voor het plaatsen van stukken bij institutionele beleggers. We werken hierbij samen met andere financiële instellingen.

De Volksbank treedt in een aantal gevallen ook (indirect) op als swaptegenpartij ten behoeve van de renterisicobeheersing van de SPV's. De SPV heeft een renteswap afgesloten met een derde partij die op haar beurt de swap een-op-een tegensluit met ons. We spelen dus geen rol als swaptegenpartij in de swaptransacties van de SPV zelf. Voor de Holland Homes-transacties hebben we geen een-op-een swaps afgesloten en daarmee ligt het renterisico niet bij de Volksbank. Het Lowland- securitisatieprogramma kent geen swaps.

We zijn als 'servicer' verantwoordelijk voor het dagelijks operationeel beheer van de onderliggende woninghypotheken. We hebben een stichting opgezet die de inning van de hoofdsom- en rentebetalingen verzorgt, de Stichting Hypotheken Incasso. De stichting zorgt voor de incasso van de verschillende hypotheekbetalingen en draagt deze bedragen over aan de betreffende SPV's.

Onze ondersteuning aan de securitisatieprogramma's reikt niet verder dan de contractuele verplichtingen. Evenmin treden we op als sponsor van een programma.

De volgende tabel geeft de rollen aan die de Volksbank in de verschillende securitisatieprogramma's speelt.

Rollen securitisatieprogramma's

Rollen securitisatieprogramma's

Naam programma	Originator	Arranger	Manager	Servicer	Swap CP (indirect)
Hermes	x	x	x	x	x
Pearl	x	x	x	x	x
Holland Homes	x				
Lowland	x	x	x	x	

11.4 Beleid en processen

Voor het risicobeheer van de hypothecaire leningen kijken we door (behouden) securitisatieposities heen naar de onderliggende hypothecaire leningen. Het rente- en het liquiditeitsrisico van deze hypotheekleningen vallen onder het reguliere proces voor balansbeheer. Zie hiervoor ook paragraaf 10.2 Renterisico buiten de handelsportefeuille van dit rapport, waarin we het renterisico buiten het handelsboek toelichten.

Het kredietrisico is opgenomen in het reguliere proces voor bewaking van hypothecaire leningen. Dit proces maakt geen onderscheid naar geplaatste of behouden securitisatieposities. We voeren daarom geen afzonderlijk beleid om de risico's met betrekking tot (behouden) securitisatieposities af te dekken.

De Volksbank Financial Markets voert het operationeel beheer van de behouden (niet verkochte) of ingekochte securitisatieposities uit. Zij doet dit binnen het door de Directie gestelde mandaat.

De belangen in securitisatieposities van derden zijn onderdeel van de beleggingen van de Volksbank. De Volksbank Financial Markets heeft binnen de aan haar gedelegeerde bevoegdheden de ruimte om posities in te nemen en stuurt de risico's van deze beleggingen.

11.5 Securitisation exposures

De gesecuritiseerde leningen zijn verkocht aan de SPV op nominale waarde met daarboven een uitgestelde verkoopprijs. De uitgestelde verkoopprijs houdt in dat we een claim houden op de SPV. Deze claim komt deels gedurende de looptijd tot uitkering en deels op het moment dat de securitisatietransactie volledig is afgewikkeld.

Onder de obligaties die de SPV uitgeeft, zitten zogenaamde junior obligaties (vaak de E-obligaties). Dit zijn obligaties met een hoog risico en rendement. De junior obligaties vormen na de nettomarge in de transacties de tweede verliespositie. De junior obligaties van de securitisatieprogramma's zijn in een aantal gevallen niet bij beleggers geplaatst. De Volksbank houdt de junior obligaties van het Lowland-programma op haar eigen boek. Stresstests hebben aangetoond dat de Volksbank kredietrisico loopt als gevolg van de uitgestelde verkoopprijs en de junior obligaties. De som van de uitgestelde verkoopprijzen van alle actieve securitisatieprogramma's bedroeg ultimo 2017 nihil (2016 nihil) inclusief kredietvoorzieningen.

Er bestaat een volgorde waarin obligaties en de uitgestelde verkoopprijs worden aangesproken bij kredietverliezen: verliezen komen eerst ten laste van de nettomarge, vervolgens van de uitgestelde verkoopprijs en daarna van de junior obligaties. Mocht dit onvoldoende zijn om de verliezen te dekken, worden volgtijdelijk de mezzanine (D- tot en met B-obligaties) tot en met de senior obligaties (A-obligaties) aangesproken.

In de opzet van het securitisatieprogramma is een bepaalde verwachting voor het vervroegde aflossingsgedrag op de hypotheekleningen verondersteld. Wanneer blijkt dat de werkelijke vervroegde aflossingen hoger zijn, zullen de obligaties sneller aflossen. De aflossingen vinden eerst plaats op de A-obligatie en vervolgens op de B-, C- en navolgende obligaties.

De securitisatietransacties die de Volksbank sinds 2001 op de markt heeft gebracht, kennen een zogenaamde 'call + step-up'-structuur. Dit houdt in dat de SPV het recht heeft de uitgegeven obligaties, op een bepaalde calldatum, voortijdig af te lossen. Bovendien zal de rentevergoeding op de obligaties vanaf die calldatum, worden verhoogd (step-up). De step-up geeft een economische prikkel om de obligaties af te lossen. Alle obligaties met een dergelijke calldatum in 2017 zijn afgelost.

De Holland Homes 1 transactie kent een iets andere structuur met een zogenaamde 'put'. De put geeft beleggers de optie om de obligaties te koop aan te bieden aan de SPV op de zogenoemde put-datum.

We hebben verschillende achtergestelde obligaties op het boek die onder het Pearl-programma zijn uitgegeven. Aangezien Pearl 1 een financieringstransactie betreft, hebben we de achtergestelde stukken niet verkocht. De Lowland-transacties zijn opgezet voor liquiditeitsdoeleinden en kunnen indien gewenst bij beleggers worden geplaatst.

Hierna volgt een cijfermatige toelichting op de exposures. Dit betreffen exposures in het bankboek; de Volksbank houdt geen securitisatieposities in de handelsportefeuille aan.

Uitstaande bedragen aan gesecuritiseerde exposure 2017

	Traditioneel		Synthetisch	
	Originator ¹	Investerder	Originator	Investerder
in miljoenen euro's				
Obligaties	67	74	-	-
Totaal	67	74	-	-

¹ Cijfers in 'Originator' posities hebben betrekking op de securitisatieprogramma Holland Homes 1.

Uitstaande bedragen aan gesecuritiseerde exposure 2016

	Traditioneel		Synthetisch	
	Originator ¹	Investerder	Originator	Investerder
in miljoenen euro's				
Obligaties	79	51	-	-
Totaal	79	51	-	-

¹ Cijfers in 'Originator' posities hebben betrekking op de securitisatieprogramma Holland Homes 1.

De bovenstaande tabellen tonen de uitstaande nominale waarden van de eigen securitisatieprogramma's plus de investeringsposities in securitisaties van derden. De afname van de eigen securitisatieprogramma's is het gevolg van reguliere aflossingen in de programma's en het beëindigen van Hermes XVIII en Lowland 1.

De onderstaande tabellen laten de samenstelling van de programma's zien naar type obligatie, en welk deel daarvan als eigen positie wordt aangehouden.

Securitiatieprogramma's voor kapitalisatiebehandeling 2017

in miljoenen euro's ¹	Huidige omvang programma	Eigen positie ultimo 2017 ²
A-obligaties	51	-
B-obligaties	16	-
C-obligaties	-	-
D-obligaties	-	-
E-obligaties	-	-
Totaal	67	-

¹ Cijfers hebben betrekking op de securitisatieprogramma Holland Homes 1.

² De eigen positie bestaat uit ongeplaatste en ingekochte stukken.

Securitiatieprogramma's voor kapitalisatiebehandeling 2016

in miljoenen euro's ¹	Huidige omvang programma	Eigen positie ultimo 2016 ²
A-obligaties	64	-
B-obligaties	16	-
C-obligaties	-	-
D-obligaties	-	-
E-obligaties	-	-
Totaal	79	-

¹ Cijfers hebben betrekking op de securitisatieprogramma Holland Homes 1.

² De eigen positie bestaat uit ongeplaatste en ingekochte stukken.

Positie en kapitaalbeslag van aangehouden of aangekochte securitisatieposities per risicogewingsbandbreedte

in miljoenen euro's	Omvang RWA		Kapitaalbeslag	
	2017	2016	2017	2016
<= 10%	6	4	-	-
> 10% <= 20%	-	-	-	-
> 20% <= 50%	-	-	-	-
> 50% <= 100%	-	-	-	-
> 100% <= 650%	-	-	-	-
> 650% < 1.250%	-	-	-	-
1.250%	-	-	-	-
Totaal	6	4	-	-

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van de opbouw van de risicoklassen binnen de securitisatieprogramma's. De genoemde percentages zijn de risicogewichten. Een lager risicogewicht wijst op een klasse met een laag risico.

11.6 Berekening Risk Weighted Exposure

Bij securitisaties waarvoor we een doorkijk benadering hanteren, omdat er geen sprake is van significante overdracht van kredietrisico, wordt de risicogewogen exposure berekend voor de onderliggende gesecuritiseerde hypothecaire leningen met het intern ontwikkeld AIRB-model PHIRM. Voor de Pearl-, Holland Homes Oranje- en Lowland-transacties is er geen sprake van significante overdracht van kredietrisico.

We houden voor de Holland Homes 1 transactie, waar sprake is van significante overdracht van kredietrisico, geen posities op de balans aan, de risicogewogen exposure is daarom gelijk aan nul.

We passen de zogenoemde Rating Based Approach (RBA) toe voor beleggingen in securitisatie posities van derden. Onder de RBA geldt dat de risicogewogen activa worden bepaald door de exposures in de securitisatieposities te vermenigvuldigen met een voorgeschreven risicogewicht. De risicogewichten zijn afhankelijk van de externe rating en de senioriteit van de positie.

11.7 Accounting beleid voor securitisaties

We hebben geen apart leningenboek met leningen die nog kunnen worden gesecuritiseerd. Per securisatietransactie wordt de selectie van te securitiseren leningen gemaakt uit de totale pool van daarvoor in aanmerking komende leningen. Mede daarom kennen we geen afwijkende waarderingsgrondslag of rubricering voor leningen die in aanmerking kunnen komen voor toekomstige securisatietransacties.

In de door ons geïnitieerde securisatietransacties hebben we de onderliggende leningen tegen nominale waarde overgedragen aan afzonderlijke SPV's. Ons economisch belang in de SPV's komt op verschillende manieren tot uitdrukking. In de eerste plaats hebben we bij de meeste SPV's in meer of mindere mate een directe positie in de door de SPV uitgegeven obligaties. De omvang van deze posities verschilt per securitisatieprogramma en kan binnen de verschillende programma's ook per SPV afwijken. Daarnaast hebben we bij de securitisaties recht op een uitgestelde verkoopprijs die pas wordt gerealiseerd bij positieve resultaten van de SPV gedurende de transactie. Uit deze economische verbondenheid en in combinatie met de overige criteria uit IFRS blijkt dat de Volksbank moet worden aangemerkt als de entiteit met overheersende zeggenschap over de SPV's. Derhalve consolideren we de SPV's volledig mee in onze geconsolideerde jaarrekening.

In de geconsolideerde balans van de Volksbank beperken de securitisatieposities van door ons geïnitieerde securitisaties zich tot de geldsaldi van de SPV's en de door de SPV's afgesloten derivatentransacties met externe partijen. Deze securitisatieposities staan in de balans gewaardeerd tegen respectievelijk geamortiseerde kostprijs en reële waarde. In de geconsolideerde balans staan ook securitisatieposities waarin we investeerder zijn. Dit betreffen posities in door deze SPV's uitgegeven obligaties. Deze obligaties zijn als onderdeel van de beleggingen geclassificeerd als 'available for sale' en staan gewaardeerd tegen reële waarde, waarbij waardeveranderingen direct worden verwerkt in het eigen vermogen.

11.8 Rating agencies

De Volksbank heeft credit ratings verkregen op haar woninghypotheeksecuritisaties van de belangrijkste credit rating agencies. Onderstaande tabel geeft aan welke credit rating de rating agencies hebben afgegeven op de securitisatieprogramma's die eind 2017 actief waren.

Credit ratings securitisatieprogramma's

Naam programma	Moody's	Fitch
Pearl 1	x	x
Holland Homes 1	x	x
Holland Homes Oranje	x	x
Lowlands 2	x	x
Lowlands 3	x	x
Lowlands 4	x	x

12 Operationeel risico [EDTF 2](#) [EDTF 3](#) [EDTF 31](#)

12.1 Kapitaalvereisten [EDTF 14](#)

De kapitaalvereisten voor niet-financiële risico's berekent de Volksbank volgens de gestandaardiseerde benadering, waarbij alle activiteiten zijn onderverdeeld in acht gestandaardiseerde 'business lines': corporate finance, trading & sales, retail banking, commercial banking, payment & settlement, agency services, vermogensbeheer en retail brokerage. Ultimo 2017 bedroegen de Pillar 1-kapitaalvereisten € 131 miljoen voor de operationele risico's (ultimo 2016 € 134 miljoen).

De totale kapitaalvereiste voor niet-financiële risico's wordt berekend als de som van de kapitaalvereisten voor elk van de business lines. Het totale kapitaal wordt berekend als het 3-jaarsgemiddelde van de som van de wettelijke kapitaalkosten over elk van de divisies. De kapitaalvereiste voor elke 'business line' is gelijk aan de beta-coëfficiënt vermenigvuldigd met het bruto-inkomen. De beta coëfficiënten verschillen tussen business lines en zijn 12%, 15% of 18%. De op jaarbasis berekende kapitaalvereiste vormt input voor het Internal Capital Adequacy Assessment proces (ICAAP).

De Volksbank beheert haar niet-financiële risico's door het plannen, uitvoeren, monitoren en verbeteren van activiteiten die tot doel hebben:

- voorspelbare prestaties te realiseren;
- de Volksbank te beschermen tegen onvoorziene verliezen;
- voldoende zekerheid over de betrouwbaarheid van informatie te bieden, zodat (strategische) doelstellingen kunnen worden gerealiseerd.

Bij de uitvoering van de Corporate Governance Code, heeft de Volksbank gekozen om zoveel mogelijk synergie tussen de risicobeheervereisten van deze code en de naleving van de vereisten van CRD IV te realiseren.

12.2 Risicoprofiel

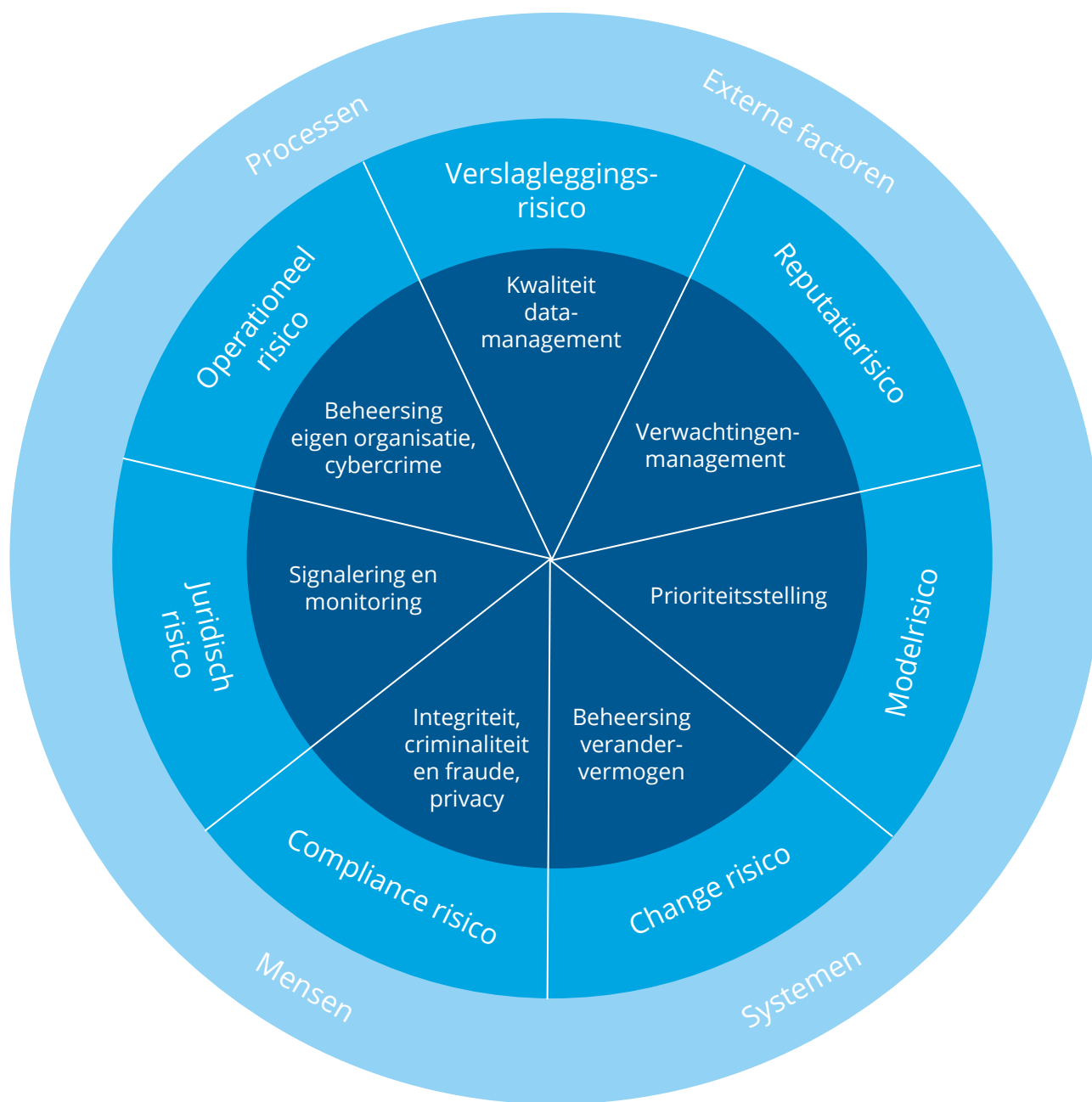
Het niet-financiële risico hebben we onderverdeeld in zeven risicotypen: operationeel, verslagleggings-, compliance-, model-, juridisch, reputatie- en verander(change)risico.

Het beheren en beheersen van de niet-financiële risico's krijgt van het management veel aandacht. We worden bijvoorbeeld uitgedaagd waar het gaat om de beheersing van de continu veranderende organisatie, de beveiliging van onze IT-structuur en de verbetering van het datamanagement. Maar ook het compliancerisico mag bij deze ontwikkelingen niet worden onderschat: de strengere wet- en regelgeving waaraan we willen en moeten voldoen en het efficiënt voorzien in de groeiende informatiebehoefte van toezichhouders. De omvang van de risico's wordt continu gemeten en beoordeeld door het risicocomité (NFRC). Dit comité richt zich op de mate waarin niet-financiële risico's invloed hebben op de realisatie van de doelstellingen, zowel op operationeel als financieel gebied. Tevens beoordeelt het comité de voorgestelde maatregelen die tot doel hebben binnen de vastgestelde risicotolerantie te blijven. Zie daarvoor paragraaf [2.1 Algemene informatie over de doelstellingen en beleidslijnen inzake risicobeheer](#).

12.3 Risicotypen en aandachtsgebieden [EDTF 31](#) [EDTF 32](#)

In deze paragraaf benoemen we afzonderlijk de zeven risicotypen van de niet-financiële risico's. Daarbij gaan we in op belangrijke ontwikkelingen in 2017.

Risicothema's



- Interne en externe zaken van operationeel risico
- Vertaling van niet-financiële risicotypes
- De belangrijkste risicothema's binnen de Volksbank, hierna verder uitgewerkt per thema

OPERATIONEEL RISICO

Het operationeel risico is het risico dat ontstaat als gevolg van ontoereikende of gebrekkige interne processen en systemen, van ontoereikend of gebrekkig menselijk handelen, dan wel van gebeurtenissen van buitenaf.

We zetten in op een bedrijfsvoering, waarbij we de risico's op een verantwoorde wijze beheren en beheersen. Daarbij horen effectieve en efficiënte processen die hoge kwaliteit garanderen aan onze klanten en eenvoudig zijn uit te voeren door onze medewerkers. Hiervoor hebben we onze processen gestroomlijnd naar waardeketens. Onze

verbetercyclus is er met name op gericht om foutenpercentages zo klein mogelijk te maken en aantoonbaar 'in control' te zijn. Hiervoor maken we gebruik van een aantal instrumenten waaronder het incidentmanagement, dat in 2017 verder is geprofessionaliseerd. Middels dit proces identificeren we fouten die we in de bedrijfsvoering maken en leren we van onze fouten, zodat deze in de toekomst voorkomen kunnen worden. Hiermee past het operationeel risico binnen de risicobereidheid van de bank.

Lijnmanagers zijn vanuit hun eigen aandachtsgebied verantwoordelijk voor het analyseren en beheersen van de risico's. Binnen het lijnmanagement zijn Business Risk Managers aangesteld. Deze risicomangers adviseren, faciliteren en begeleiden het management bij het beheren van niet-financiële risico's, dit in nauwe samenwerking met andere eerste- en tweedelijns risicoafdelingen.

Een beheerste organisatie houdt ook in dat we beschikken over een veilig, efficiënt en solide IT-platform dat ons in staat stelt onze organisatie vanuit een integraal klantbeeld te besturen. Het vormt de basis om te innoveren en snel in te spelen op klantbehoeftes.

Ontwikkelingen in 2017

In 2017 hebben we verdere stappen gezet in het professionaliseren van het risicobeheer binnen het lijnmanagement. Dit komt tot uiting in het Self Assessment dat binnen de Volksbank jaarlijks wordt gehouden, uitgevoerd door zowel de eerste- als tweedelijns afdelingen. Bij het Self Assessment wordt ook het proces beoordeeld waarin incidenten worden geïdentificeerd, vastgelegd en geanalyseerd. In 2017 is dit verder ontwikkeld door vernieuwde proces-beschrijvingen en een ondersteunende IT-applicatie.

CYBER RESILIENCE

Er wordt doorlopend geïnvesteerd in de versterking van de cyber resilience (weerbaarheid) met een eigentijdse aanpak. We hebben een organisatie waarin specialisten uit de business, risico-organisatie en IT samenwerken aan de veiligheid en beschikbaarheid van de dienstverlening aan klanten. Binnen deze cyber resilience-organisatie maken de specialisten analyses aan de hand waarvan we de effectiviteit en efficiëntie van onze cybercrimebestrijding verder verbeteren. Dit doen we onder meer door verdere integratie van onze detectie- en responsmaatregelen en intensievere interbancaire samenwerking. Daardoor kunnen we nu en in de toekomst snel en flexibel reageren op cyberaanvallen.

Ontwikkelingen in 2017

In 2017 was de onderbreking van de dienstverlening als gevolg van cyberaanvallen of uitval van systemen minimaal en hebben we verlies van interne of klantgegevens geminimaliseerd. De financiële schade voor klanten en de bank was zelfs lager dan in voorgaande jaren. Dit is conform het beeld in de sector: het aantal succesvolle cyberaanvallen daalt. We moeten er echter alles aan doen om te voorkomen dat ook in de toekomst cyberaanvallen kans van slagen hebben. De dreiging is reëel en zal naar verwachting groeien.

In het afgelopen jaar zijn de cybercrimeprocessen verder geprofessionaliseerd. Daarbij wordt de informatie die de bank ontvangt over nieuwe cyberdreigingen op een uniforme wijze verwerkt. Hierdoor ontstaat er een beter beeld van de cyberrisico's en kan er een gericht actie worden ondernomen om de dreiging af te wenden. Op het gebied van bewustzijn hebben we verschillende acties ondernomen om de kennis omtrent cybercrime voor zowel klanten als interne medewerkers te verhogen.

VERSLAGLEGGINGSRISICO

Het verslagleggingsrisico is het risico dat de financiële en/of niet-financiële verslaglegging van de onderneming onjuistheden of onvolledigheden van materieel belang bevat of niet tijdig is voor haar interne en externe stakeholders.

Aandachtsgebied

We streven een betrouwbare interne en externe informatievervalsing na. De afgelopen periode hebben we meerdere projecten uitgevoerd die als doel hebben om het inzicht in de processen en de interne beheersing te verbeteren, zodat het risico op onjuistheden of onvolledigheden in de rapportage goed wordt beheerst. Dit zijn met name het Waardestroommanagement project, het Integrated Control Framework en Data Management. Data Management is hierbij cruciaal. Enerzijds vormen data een essentiële bron van informatie voor de strategische en operationele aansturing en een betere klantbediening, anderzijds stelt de toezichthouder steeds hogere eisen aan de kwaliteit, het detailniveau en de snelle beschikbaarheid.

Ontwikkelingen in 2017

De Volksbank heeft geïnvesteerd in de genoemde projecten en over 2017 is hiermee een verdere verbetering van de beheersing gerealiseerd. Dit uit zich met name in de opzet en uitkomsten van control testing in de rapportageketens.

De effectiviteit van de processen rondom financiële en niet financiële verslaglegging is echter op dit moment niet optimaal, aangezien de beheersing van deze processen functioneel is ingericht en nog niet integraal over de organisatie loopt. In 2018 gaan wij door met het adresseren van genoemde verbeterpunten.

COMPLIANCERISICO

Het compliancerisico is het risico dat de onderneming en/of haar medewerkers de geschreven en ongeschreven integriteit- en gedragsregels niet juist of volledig naleven en daar verantwoordelijk voor kunnen worden gehouden. Dit kan leiden tot verlies van reputatie en/of financiële schade. Het betreft tevens het risico op zakendoen met niet-integere klanten, onvoldoende transparantie van onze producten, alsmede criminaliteit, fraude en corruptie.

Aandachtsgebieden

Integere medewerkers

De Volksbank draagt in haar Manifest de cultuur uit van Bankieren met de menselijke maat. Dit vormt samen met de interne gedragscode 'Gezond Verstand Gezond Geweten' en de belofte die met de Bankierseed is gedaan, de leidraad voor onze medewerkers in hun contact met de klant. Indien handelingen van onze medewerkers leiden tot een vertrouwensbreuk met de bank of haar klanten vindt onderzoek plaats en beoordeelt de interne Sanctie Commissie of en welke maatregelen worden opgelegd. Indien vereist, wordt dit gemeld bij de toezichthouders of de Stichting Tuchtrect Banken.

Ontwikkelingen in 2017

We hebben in 2017 de gedragsregels verder uitgebouwd. Bankieren met de menselijke maat betekent ook dat de bank vertrouwen geeft aan de medewerkers. Ze worden daarbij ondersteund door een uitbreiding van de gedragscode die een kader geeft aan medewerkers hoe ze kunnen omgaan met de dilemma's die ze in hun werk tegenkomen.

In het jaarlijkse medewerkers onderzoek (MO) zijn ook in 2017 vragen gesteld over integriteit. De score op integriteit is licht verbeterd ten opzichte van 2016. Uit het MO-onderzoek is ook als positieve uitschieter naar voren gekomen dat medewerkers voldoende ruimte ervaren om beslissingen te kunnen nemen. En dat ze door hun leidinggevenden worden gestimuleerd om zich persoonlijk te ontwikkelen en integer te kunnen werken. Dit past bij het Manifest van de Volksbank en de vier elementen van de gedeelde waarde (klant, maatschappij, medewerkers, aandeelhouder). In datzelfde onderzoek zijn vragen gesteld over de samenhang tussen cultuur, houding en gedrag. Hieruit bleek dat de medewerkers goed omgaan met het spanningsveld tussen de werkwaarde 'toon lef' en naleving van wet- en regelgeving.

INTEGERE PRODUCTEN

Transparante en eerlijke producten passen bij de normen en waarden van de Volksbank. We richten ons daarom op vereenvoudiging van het productenpalet en zorgen ervoor dat onze reclame-uitingen duidelijk en eenvoudig zijn. Daarom staat het belang van de klant op de eerste plaats bij zowel de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten als de beoordeling van bestaande producten.

We toetsen op de uitgangspunten van het Manifest, inzichten op basis van maatschappelijke ontwikkelingen en nieuwe wet- en regelgeving.

KLANTINTEGRITEIT, CRIMINALITEIT, FRAUDE EN CORRUPTIE

De Volksbank onderhoudt relaties met een groot aantal klanten. Het is voor ons van belang dat we de klant goed kennen. Hierdoor kunnen we passende producten aanbieden en voorkomen we dat een relatie wordt aangegaan met personen of organisaties waarmee volgens wet en regelgeving (Wft, Sanctiewet) geen overeenkomst mag worden gesloten. Ook hecht de Volksbank groot belang aan het voorkomen en bestrijden van fraude en criminaliteit. Om dit te bereiken hanteren we voor iedere klant het Customer Due Diligence (CDD) protocol en is er een continue transactiemonitoring. Op het gebied van betalingsverkeer zijn medewerkers en monitoring- en detectiesystemen steeds sneller en beter in staat frauduleuze of gesanctioneerde transacties te herkennen. Indien nodig worden verdachte transacties gemeld bij de autoriteiten.

Ontwikkelingen in 2017

In 2016 zijn er verschillende initiatieven gestart om met de integriteit van de klant samenhangende processen aan te passen aan de (gewijzigde) wet- en regelgeving.

In lijn met de vaststelling dat compliance risico enigszins boven de risicobereidheid van de bank ligt, zijn in 2017 aanvullende maatregelen geïmplementeerd waarmee de beheersing op het gebied van klantacceptatie en transactiemonitoring is aangescherpt. Er zijn acties genomen op het gebied van detectie en controle van klanten, rekeningen en transacties om te voorkomen dat de bank en haar producten worden misbruikt voor verkeerde doeleinden zoals witwassen, terrorismefinanciering en fraude. Hierbij is onder andere een nieuw monitoringsysteem in gebruik genomen en zijn er diverse verbeteringen doorgevoerd in de detectiescenario's. Deze verbeteringen komen in belangrijke mate tegemoet aan de eerder met DNB afgestemde maatregelen, na een door DNB opgelegde bestuurlijke boete van € 500.000 wegens het niet onverwijld melden van ongebruikelijke transacties. Verdere maatregelen worden getroffen om de effectiviteit van procedures en systemen op het gebied van het voorkomen van witwassen en terrorismefinanciering te verhogen zodat het integriteitsrisico op dit gebied voor de Volksbank bij voortduring adequaat gemitigeerd wordt. Hiermee zal naar verwachting tevens volledig worden voldaan aan de door DNB opgelegde maatregelen. Bovendien blijft de bank jaarlijks haar beleid op het gebied van klantintegriteit aanpassen op basis van nieuwe regelgeving.

Om de risico's voor de bank, maar vooral voor de samenleving, te beheersen die ontstaan door ram- en plofkraken op geldautomaten, heeft de Volksbank de geldautomaten in de directe nabijheid van woningen verwijderd of verplaatst. De geldautomaten die nog op risicolocaties staan, zijn voorzien van extra beveiliging. Hierbij houden we rekening met het spanningsveld tussen enerzijds onze verantwoordelijkheid om contant geld beschikbaar te houden in de maatschappij en anderzijds de veiligheid van omwonenden. De Volksbank staat in nauw contact met andere banken en opsporingsinstanties om relevante informatie uit te wisselen.

MODELRISSICO

Het gebruik van economische modellen introduceert onzekerheid, omdat het een vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid betreft. Modelrisico is het risico dat modellen verkeerde uitkomsten geven, of het risico dat modellen verkeerd worden gebruikt of geïnterpreteerd. De Volksbank streeft ernaar modelrisico te beperken, onder andere door middel van helder beleid met betrekking tot modelrisico.

In dit modelrisicobeleid wordt een duidelijke verdeling beschreven van de activiteiten rondom het ontwikkelen, gebruik en onderhoud van modellen. Zo werkt de afdeling Modelling aan het verbeteren van bestaande en het ontwikkelen van nieuwe, meer geavanceerde modellen. Daarnaast valideert de onafhankelijke afdeling Model Validatie alle modellen. Bij deze validaties wordt het modelrisico in kaart gebracht en worden voorstellen gedaan voor verbeteringen.

Ontwikkelingen in 2017

In lijn met de vaststelling dat model risico enigszins boven de risicobereidheid van de bank ligt, zijn in 2017 verschillende verbeteringen doorgevoerd op bestaande modellen. Zo is bijvoorbeeld PHIRM, het kredietmodel voor onze hypotheekportefeuille, uitgebreid met een raamwerk voor het bepalen van de onnauwkeurigheid in onze schattingen. Door de oorzaken van de onnauwkeurigheden in kaart te brengen, is de Volksbank beter in staat het kapitaal te berekenen in overeenstemming met de regelgeving. De wijzigingen in PHIRM, inclusief het raamwerk, zijn voorgelegd aan de toezichthouder. De opmerkingen die we hebben gekregen verwerken we in 2018.

Om te voldoen aan de vereisten van IFRS 9 zijn er ook enkele nieuwe modellen ontwikkeld om de voorzieningen voor hypotheek en andere leningen te bepalen. Verder hebben we een nieuw model dat de liquiditeits-typische looptijd van de direct opvraagbare tegoeden bepaalt.

Ten slotte is ook het beleid met betrekking tot modelrisico binnen de Volksbank verder uitgebreid. Zo zijn er richtlijnen opgesteld voor het ontwikkelen en gebruiken van zogenoemde expertmodellen, die vooral zijn gebaseerd op input van experts in plaats van historische data. Daarnaast zijn er gestandaardiseerde tests gedefinieerd die zullen leiden tot een consistente beoordeling van modellen binnen de Volksbank.

JURIDISCH RISICO

Onder juridisch risico verstaat de Volksbank het risico dat we ons niet houden aan afspraken uit overeenkomsten die we hebben gesloten met anderen, zoals onze klanten. Of dat wij de op ons toepasselijke wet- en regelgeving niet naleven, dan wel dat sprake is van een onvoorziene interpretatie daarvan. Verder is er ook het risico van niet-contractuele aansprakelijkheid. Als een juridisch risico zich manifesteert, kan dit resulteren in financieel verlies, sancties opgelegd door de toezichthouder of reputatieschade.

Bij het juridische risico gaat het niet alleen om de strikt juridische norm, het naleven van (contractuele) verplichtingen of wet- en regelgeving. Tegenwoordig gaat het – met name in de financiële sector – ook om de maatschappelijke norm die leidt tot (niet verwachte) interpretatie van wet- en regelgeving of ongeschreven regels. Hierin onderkent de bank het risico als onvoldoende met de invloed van belangen- en claimorganisaties rekening wordt gehouden. Deze maatschappelijke norm is uitdrukkelijk onderdeel van het juridisch risico binnen de Volksbank.

Het juridisch risico wordt daarom door de Volksbank niet alleen beperkt tot de (bank)balans, maar wordt ook beoordeeld vanuit haar strategie van de gedeelde waarde. Juridisch risicomanagement dient gericht te zijn op het creëren van waarde voor de klant, de maatschappij, de medewerker en de aandeelhouder door de juiste balans te vinden tussen de juridische norm en de maatschappelijke norm.

Ontwikkelingen in 2017

De risico-indicatoren die in 2016 zijn opgesteld om het juridisch risico weer te geven zijn het afgelopen jaar op onderdelen verbeterd. Daardoor wegen kwalitatieve signalen nadrukkelijker naast de kwantitatieve elementen mee. We verwachten daarmee sneller en beter in staat te zijn om de trends in het juridische landschap, die mogelijk duiden op onvoorziene interpretaties of op andere wijze kunnen leiden tot een aansprakelijkheid van de Volksbank, waar te nemen.

In het afgelopen jaar zijn de gebruikte kaders voor juridische risico-beheersing vastgelegd in een Risk Management Policy (RMP). Hierin staan de belangrijkste middelen, processen en rapportages beschreven die onderdeel vormen van de juridische beheersmaatregelen van de Volksbank.

In de toelichting op de niet uit de balans blijkende verplichtingen in het jaarverslag geven we een overzicht van juridische procedures waar de Volksbank bij betrokken is. In paragraaf 2.2 Ontwikkelingen wet- en regelgeving van het jaarverslag geven we een toelichting op recente ontwikkelingen in wet- en regelgeving.

REPUTATIERISICO

Het reputatierisico is het risico op reputatieschade, waardoor het vertrouwen in de bank door klanten, tegenpartijen, aandeelhouders en toezichhouders wordt aangetast. Als de bank bijvoorbeeld onvoldoende in staat is om de klanten te bewegen hun huis te verduurzamen dan bestaat het risico dat de bank de doelstelling als klimaatneutrale bank in 2030 niet realiseert. Reputatieschade kan daarvan het gevolg zijn.

De reputatie van een organisatie is de optelsom van ervaringen en verwachtingen van belanghebbenden. Door de reputatie van de Volksbank organisatiebreed te managen, zijn we beter in staat de reputatierisico's te verkleinen en communicatieve kansen te benutten. Het helpt ons gerichte keuzes te maken, die passen in de geest van het Manifest. We streven naar een duidelijke en onderscheidende profilering, waardoor we klanten, medewerkers en op langere termijn investeerders voor ons weten te winnen.

Ontwikkelingen in 2017

Sinds 1 januari 2017 gebruiken we onze nieuwe naam, de Volksbank. Dat heeft gevolgen voor onze bekendheid; de buitenwereld moet de nieuwe naam leren kennen. Dat zien we aan de scores in het reputatiemeetmodel, RepTrak®. Het is een wetenschappelijke en veelgebruikte standaard op het gebied van reputatiemeting en -management. We benchmarken hiermee onze scores, en we doen trendanalyses. Om de reputatie als klimaatneutrale bank te ondersteunen zijn er in 2017 diverse initiatieven gestart, waaronder de zonnepaneelactie van BLG Wonen en de Slim Wonen Wijzer van SNS.

CHANGE RISICO

Change risico is het risico dat de Volksbank strategische doelen niet (tijdig) behaalt of niet tijdig voldoet aan wet- en regelgeving. Dit kan ontstaan door een gebrekkige opzet of implementatie van veranderingen in de organisatie. Ook kan dit risico zich openbaren door het maken van keuzes die niet zijn afgestemd met de strategische doelen, vanwege onvoldoende veranderkracht of benodigde competenties.

Ontwikkelingen in 2017

In 2017 is een aantal Huis op Orde-programma's waaronder ICF en WSM (Waarde Stroom Management) zover gevorderd dat in 2018 door de projectorganisatie decharge zal worden aangevraagd. Daarmee worden de projectmatig uitgevoerde activiteiten overgedragen aan en uitgevoerd door de lijn. Deze programma's dragen bij aan een beheerste bedrijfsvoering en hoger risicobewustzijn binnen de Volksbank. Het PERDARR-programma voor de implementatie van standaarden in de risicorapportageketens is afgerond. Andere programma's voor de implementatie van wet- en regelgeving zijn in de afrondende fase, zoals IFRS 9, of lopen door in 2018, zoals ons Privacy Programma. Om onze strategische doelstellingen te bereiken, hebben we in 2017 een aantal nieuwe veranderprogramma's toegevoegd aan het programma portfolio. Bijvoorbeeld op het gebied van Klantintegriteit en Transactiemonitoring.

De veranderprogramma's vergen veel capaciteit en kennis van onze organisatie waaronder die van een beperkte groep experts. Het risico dat de resultaten van onze veranderprogramma's niet tijdig worden behaald is dit jaar vergroot. Daarom is er in 2017 meer actieve sturing geweest vanuit de Directie en is onderzoek geweest naar de veranderkracht van onze organisatie. Het onderzoek geeft aan dat verbetering mogelijk is door een meer coherente aanpak, gerichte interventies en een goede vertaling van de strategische doelstellingen naar de dagelijkse praktijk.

De Volksbank kiest voor een aanpak waarin initiatieven decentraal worden bedacht, gerealiseerd en geïmplementeerd én centraal de aansluiting van de veranderkalender op de strategie wordt getoetst. De Directie van de Volksbank heeft een sturende rol naar haar eigen lijn om deze aanpak mogelijk te maken.

Om vast te stellen of we voldoen aan wet- en regelgeving is in 2017 een aantal onderzoeken uitgevoerd die hebben geleid tot betere beheersmaatregelen in onze processen. Het aantal onderzoeken in 2017 is minder geweest dan verwacht omdat hiervoor niet genoeg capaciteit was. In 2018 wordt dit verder ingevuld.

13 Country by country reporting

Op basis van artikel 89.1 van CRD IV wordt een financiële instelling verplicht om inzicht te geven in welke lidstaten en derde landen deze actief is. De Volksbank ontplooit geen activiteiten in het buitenland en heeft geen dochterondernemingen in het buitenland. Al haar activiteiten vinden in Nederland plaats.

Naam	De Volksbank N.V.
Aard van de activiteiten	Kredietinstelling
Geografische locatie	Nederland
Omzet	€ 1.028 miljoen
Aantal fte op voltijdsbasis	3.231
Winst voor belastingen	€ 449 miljoen
Belasting op winst	€ 120 miljoen
Ontvangen overheidssubsidies	n.v.t.

Utrecht, 7 maart 2018

RAAD VAN COMMISSARISSEN

Jan van Rutte (voorzitter)
Sonja Barendregt-Roojers
Charlotte Insinger
Monika Milz
Ludo Wijngaarden

DIRECTIE

Maurice Oostendorp (voorzitter)
Annemiek van Melick
Alexander Baas
Jeroen Dijst